

ARKITEKTUR DK

02 2013

VELFÆRDSSAMFUNDETS ARKITEKTUR
THE ARCHITECTURE OF THE WELFARE
SOCIETY 1957-1982

Nyheder - www.arkfo.dk/shop

Gratis forsendelse ved køb af 3 bøger eller flere

Japanisme på dansk Kunst og design 1870-2010

I mere end hundrede år har japansk design haft stor indflydelse på udviklingen i Danmark. Med udgangspunkt i danske samlinger af japansk kunst analyserer forfatteren den motivverden, som i slutningen af det 19. århundrede førte dansk design på nye veje. Resultatet sikrede kunsthåndværk og kunst fra Danmark en markant plads på den internationale scene. I de sidste 50 år har det især været de japanske arbejdsprocesser og materialer, funderet i traditionen, der har influeret et stort antal danske formgivere. Bogen giver et nyt indblik i vor tids danske design. Samtidig rejses der også spørgsmål til de nye, mere markedsorienterede tiltag inden for undervisning og fabrikation. Indeholder interviews med en række kunstnere, arkitekter og designere, der gennem ophold i Japan har modtaget afgørende impulser til deres arbejder. Rigt illustreret og forsynet med noteapparat, bibliografi og indeks.

Arkitektens Forlag

Forfatter: Mirjam Gelfer-Jørgensen

Pris: 450 kr. Udkommer 23. april

Arkitekturfotografier af Jens Markus Lindhe

I anledning af forlagets udgivelse af bogen „Gottlieb Bindesbøll - Danmark første moderne arkitekt” er der mulighed for at købe 3 eksklusive signerede og nummerede arkitekturfotografier fra bogen. Fotografierne er kun i begrænset oplag (9 stk.) og kan købes med eller uden indramning.

Tryk på syrefrit 285 gr/m² Hahnemühle helmat Fine Art papir. Format 50 x 65 cm (uden ramme), 52 x 67 cm (med ramme).

Pris: 1800 kr. uden ramme

Pris: 2500 kr. med ramme

De 3 udvalgte fotografier kan købes i sort/hvid eller farve. Se alle arkitekturfotografier i webshoppen.

Køb af kunst er fradragsberettiget for virksomheder. Læs mere herom på Kulturministeriets hjemmeside <http://www.kum.dk/servicemenu/stotte/kunstkob-gaver-og-skattefordele/>

I det seneste årti er det lykkedes at vende den økonomiske udvikling i Asien, som i dag udgør en stor og stadig voksende del af verdensøkonomien. Selvom den økonomiske vækst har løftet hundreder af millioner mennesker ud af fattigdommen, er Asien stadig uden sammenligning den region i verden, hvor flest lever i fattigdom. Noget tyder dog på, at dette billede er ved at ændre sig. Efter år med stigende økonomisk velstand påtager flere lande sig nu rollen som forsikrer og forsørger og er så småt ved at tage skridtet mod en asiatiske velfærdsmodel med flere universelle velfærdsydelser.

I oktober sidste år vedtog Indonesiens parlament en lov, der giver alle indonesere en sundhedsforsikring fra starten af 2014 og ret til pensioner og arbejdsløshedsforsikring fra 2015. I Indien er der blevet indført en skolelov, som forpligter staten til at drage omsorg for otte års gratis og obligatorisk skolegang. Og i Kina har man opbygget et pensionssystem, som vi kender det herhjemme, med en national minimumspension og indtægtsbestemte arbejdsmarkedspensioner.

Flere asiatiske lande er altså gået målrettet i gang med arbejdet for at styrke en socialt bæredygtig udvikling, hvilket er en tendens, der også afspejler sig i planlægningen af det byggede miljø.

DESIGN SEOUL

Verdens befolkning er eksplosivt voksende, og det mærkes især i verdens metropoler, som må løbe hurtigere og hurtigere for at følge med deres egen udvikling. Med sine 12 millioner indbyggere er Seoul en af de største og tættest befolkede byer i verden. Seouls udvikling har været ekstrem og uden sidestykke med en mangedobling af byens indbyggertal siden Koreakrigens afslutning i 1953.

Men med den store befolkningstilvækst er der også opstået en række substantielle udfordringer, som kræver rettidig omhu, herunder mangel på boliger og drikkevand, forurening, trængsel i trafikken og affaldshåndtering.

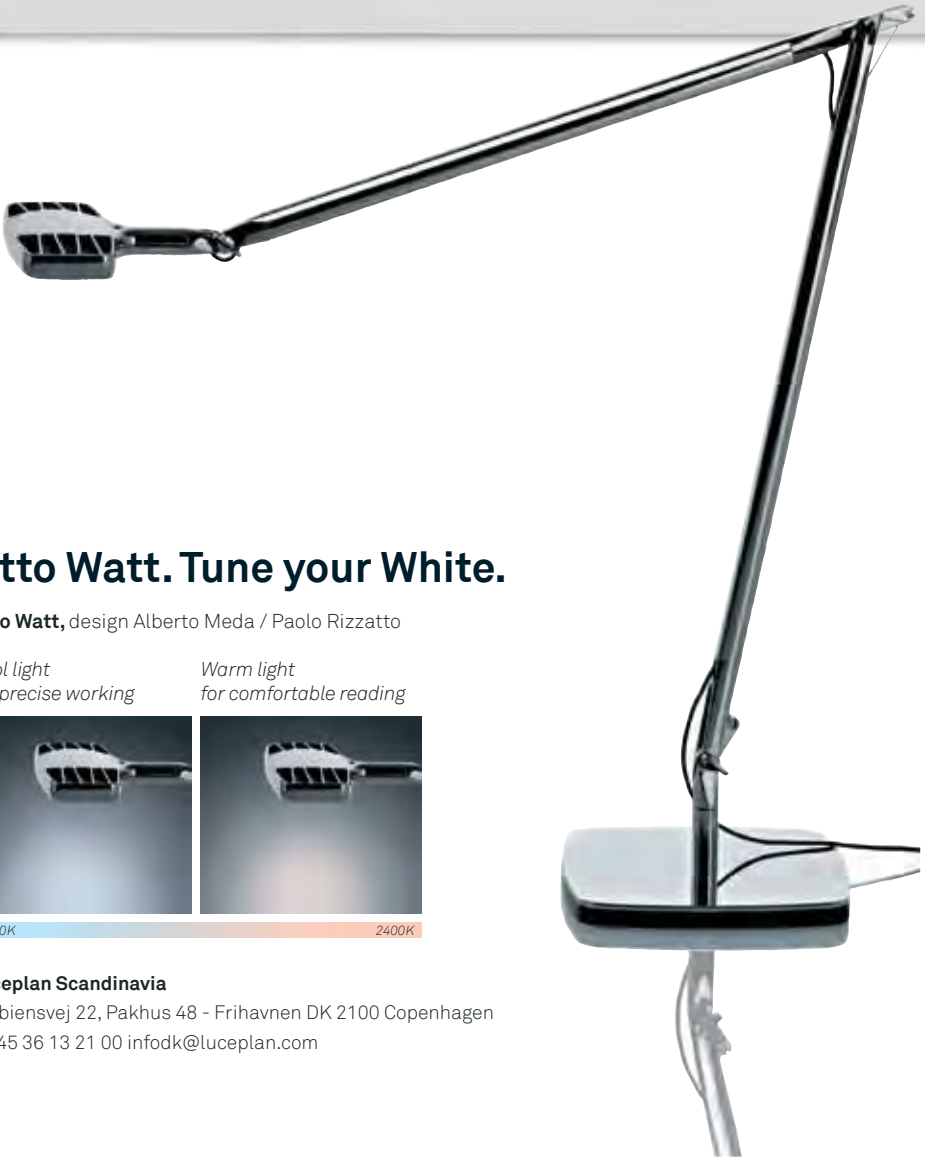
Bystyret i Seoul udarbejdede i 2007 en strategi for håndteringen af de udfordringer, der er forbundet med byens nuværende og fremtidige størrelse. Design Seoul er en

designdrevet strategi, der skaber involvering mellem Seouls indbyggere og lokale og internationale designere og arkitekter, som i samarbejde skal skabe det fremtidige miljø. Design drejer sig her ikke blot om form og æstetik, men i høj grad også funktion, og målet er at udvikle projekter, som kan forbedre det daglige liv for indbyggerne i Seoul. Strategien udmærker sig ved at tage hånd om byens problemer ud fra en holistisk tilgang, der indebærer sammentænkning af forskellige forhold som miljø, sundhed og social sammenhængskraft. Dette er emner, der hidtil har været behandlet separat, men som Seoul angriber fra et systemperspektiv. Ved at fokusere indsatsen på helheder frem for enkeltdele er målet at skabe en mere sammenhængende by.

Via den designbaserede strategi har Seouls bystyre implementeret designtænk-

ning i centrum af byens udvikling og har skabt bedre og flere rekreative værdier for byens indbyggere. Et af eksemplerne er Gwanghwamun Plads, hvor store dele af en 16-baners gennemfartsvej uden fortover er blevet transformeret til en offentlig plads i centrum af Seoul. Endvidere har der været afviklet et projekt i Hangang, hvor man har skabt fritidsinfrastruktur langs Hanfloden, som ellers mest har været kendt for sine rå cementdæmninger og en jungle af typehuse. Design Seoul er et godt eksempel på, hvordan man kan bruge helhedsorienterede designløsninger til at gøre en by bedre, og i 2011 vandt projektet Index: Award i kategorien Fællesskab. *sdc*

www.seoul.designcenter.com

Otto Watt. Tune your White.

Otto Watt, design Alberto Meda / Paolo Rizzatto

Cool light
for precise working

3500K

Warm light
for comfortable reading

2400K

Luceplan Scandinavia

Klubiensvej 22, Pakhus 48 - Frihavnen DK 2100 Copenhagen
T +45 36 13 21 00 infodk@luceplan.com

**LUCE
PLAN**

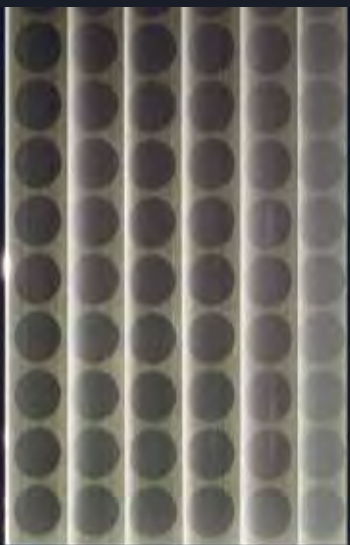
DYNAMISKE FACADER

Drejelige saksekodder som kan køre til siden og parkere

8 meter høje, bevægelige translucente kunststoflameller

Birkerød Idrætscenter

Schmidt/Hammer/Lassen
Arkitekter

ART ANDERSEN
COPENHAGEN

Gl. Kongevej 3
DK-1610 København V

+45 3312 2750
art@art-andersen.dk

www.art-andersen.dk

KLONG TOEY COMMUNITY LANTERN

TYIN Tegnestue er en norsk arkitektvirksomhed, der arbejder ud fra en grundlæggende tro på, at man ved at inddrage de lokale ressourcer i designprocessen kan skabe socialt bæredygtig arkitektur, som kan fungere som katalysator for videre udvikling. Tegnestuens seneste opgave har været at skabe et offentligt møderum for indbyggerne i Klong Toey, som er et af de ældste og største slumkvarterer i Thailands hovedstad, Bangkok. De fleste her lever med store sociale udfordringer, der blandt andet relaterer sig til mangel på offentlige ydelser såsom sundhedspleje og uddannelse samt høj arbejdsløshed og usle levevilkår.

Forud for opførelsen lå et års planlægningsarbejde, som hovedsageligt bestod i samtaler med de lokale beboere og praktiske workshops. Ud over at skabe en bedre forståelse for beboernes behov var formålet at åbne for en større deltagelse fra lokalsamfundet i den generelle udvikling af området

samt at opnå større tillid til og ansvarsfølelse for det konkrete projekt. Ud over at give kvarterets børn et sted at trække sig væk fra en ellers trøsteløs hverdag præget af vold og kriminalitet er håbet, at projektet på sigt kan forbedre lokalsamfundets forudsætninger for en positiv og socialt bæredygtig udvikling.

Resultatet er et åbent areal, der benyttes som fodboldbane, omsluttet af en fem meter høj trækonstruktion. Designet fungerer som et naturligt midpunkt og rekreativ oase med klatrevæg, små huler og gynger, og med belysning på begge sider af konstruktionen fungerer den som et blikfang i slummens sparsomt belyste bygningsmasse. Materialerne til konstruktionen blev købt lokalt, og man inddrog de lokale unge under hele byggeprocessen. Klong Toey Community Lantern er ment som et strategisk greb i en meget større sammenhæng, som skal fungere som et lille bidrag i en meget mere tidskrævende og omfattende proces. *sdc*

www.tyintegnestue.no

METI HANDMADE SCHOOL

Gennem en række projekter har den tyske arkitekt Anna Heringer skabt tidssvarende og moderne arkitektur, som er tilpasset den lokale kontekst og bygget i overensstemmelse med de traditionelle byggetraditioner.

I samarbejde med Eike Roswag byggede Heringer en skole i indiske Rudrapur med plads til 168 elever. Designet kombinerede de traditionelle byggemetoder og lokale materialer med moderne byggeteknikker. Ved at styrke de klinede lervægge blev det muligt at opføre bygningen med to etager. Den øverste etage blev konstrueret af bambuslameller, der ud over at tillade et godt lysindfald også skaber en naturlig ventilation. Ved at designe konstruktionen på denne måde minimeredes behovet for specialiserede værktøjer og materialer i byggeprocessen. Processen var tilrettelagt og struktureret på en måde, så den kunne udføres af et lokalt byggefirma. Projektet engagerede færdighederne hos de lokale håndværkere og hjalp dem med at udvikle og forbedre de eksisterende byggeteknikker og lære nye teknikker, som de kan bruge til at forbedre den generelle standard af boliger i området. *sdc*

www.anna-heringer.com

FN Byen på Marmormolen, tegnet af 3XN.

STUDIO indvendig træbeklædning. Fleksible og bæredygtige løsninger der lever op til krav om brandbeskyttelse og akustik. Kontakt vores projektafdeling på telefon 43 43 48 00 eller besøg os på www.moelven.dk

Habila

Telefon: 7015 1050
Jylland: 7015 1075
www.habila.dk

BAAN MANKONG

Thailands regering udarbejdede i 2003 en udviklingsplan med det klare visionsgrundlag at sikre bedre levevilkår for landets fattigste indbyggere, som lever i nogle af de mange slumkvarterer, der er poppet op langs jernbanespor og kanaler, i parker, på lossepladser samt på ubebyggede grunde overalt i Bangkok. Realiseringen af udviklingsplanen skulle opnås gennem decentralisering af den offentlige administration og ved at give mere selvbestemmelse til lokale grupper i byernes udvikling. Et af de initiativer, der er blevet igangsat i forbindelse med denne, er Baan Mankong-programmet, som har vist sig at være et enestående eksempel på, hvordan hjælp til selvhjælp kan være vejen ud af elendigheden for de dårligt stillede.

I programmet er den traditionelle top-down-styrede planlægning blevet erstattet af lokale initiativer. Her er det lokale grupper, der forestår styringen af udviklingsprojekterne i området – fra anlæggelsen af offentlige parker til etablering af infrastruktur, forbedring af boligforholdene mv. Med økonomisk støtte fra byudviklingsfonde og gennem alliancer med lokale organisationer og uddannelsesinstitutioner er det beboerne selv, der i fællesskab skal tage beslutninger og gennemføre forbedringerne i området. Ved at beboerne skal samarbejde og støtte hinanden kollektivt i processen, er forhåbningen, at de eksisterende fællesskaber i lokalområderne bliver styrket.

Baan Mankong-programmet har medført en betydelig forbedring af leveforholdene for tusindvis af mennesker.

www.codi.or.th/housing/aboutBaanmankong.html

Redaktion | Editorial staff
Sanne Wall-Gremstrup, ansv. red. | editor-in-chief
Jesper Pagh, redaktør | editor
Adrian Täckman, grafisk design | graphic design
Sara Deis-Christensen, praktikant | intern

Oversættelse | Translation
Dorte Herholdt Silver
Jesper Pagh

Korrektur | Proofreading
Cornelius Holck Colding

Annoncer | Advertising
Steffen Petersen, sp@arkfo.dk
Lone Andersen, la@arkfo.dk

Tryk | Printing
Scanprint A/S

**Medlem af Danske Specialmedier |
Member of the Association of
the Danish Specialized Press**

ISSN 0004-2013

Abonnementspris 2013
Danmark: 1.345 kr. inkl. moms og porto.
Abonnementet omfatter seks udgivelser
af Arkitektur DK.

Løssalgspris 2013
225,00 kr. inkl. moms, ekskl. porto
(180,00 kr. ekskl. moms og porto)

Subscription fee 2013
Outside Denmark: DKK 956 excl. VAT
and postage. If you are VAT-registered, please
notify us of your VAT registration number.

Arkitektur DK is published six times a year.

Abonnement | Subscription
Arkitektens Forlag
Pasteursvej 14, 4. sal (6. etage)
DK-1799 København V
Telefon +45 7025 1222 (kl. 10.00-12.00)
abonnement@arkfo.dk

Udgiver | Publisher
Arkitektens Forlag
Pasteursvej 14, 4. sal (6. etage)
DK-1799 København V
Telefon +45 3283 6970
Telefax +45 3283 6941
E-mail: red@arkfo.dk
www.arkfo.dk

Forside | Cover
Odder Rådhus, Friis & Moltke
Foto | Photo: Jesper Pagh

INDHOLD CONTENTS

Leder 1
Editorial

Da velfærden satte ind 4
The Rise of the Welfare Society
Henning Thomsen

Arkitektur DK 01-1957 8

Introduktion 10
Introduction
Jesper Pagh

Tidslinje 1957-1982 14
Time Line 1957-1982
Sara Deis-Christensen

Offentlig administration og infrastruktur 14
Public Administration and Infrastructure

Industri og handel 24
Industry and trade

Poul Erik Skriver – interview 32
Jesper Pagh

Bøger 38
Books
Henning Thomsen

Uddannelse og forskning 40
Education and research

Sundhed og pleje 50
Healthcare and nursing

Tyge Arnfred – interview 58
Jesper Pagh

Bøger 64
Books
Henning Thomsen

Boliger 66
Housing

Uddannelse og forskning 78
Education and Research

Kommentar 86
Commentary
Jesper Pagh

LEDER

Det var et forlag i krise, Poul Erik Skriver overtog i 1956. Økonomien var dårlig, og den redaktionelle profil svag. I samarbejde med den daværende bestyrelse og redaktionsudvalg omlagde Skriver *Arkitekten*, etablerede et nyt samarbejde med Arkitektforeningen og startede det ny tidsskrift *Arkitektur*. Mens forlaget var i krise, havde arkitektfaget og byggebranchen til gengæld indledt en hidtil uset opgangsperiode, og der var mere end rigeligt stof til både redaktionen og annonceafdelingen. Fra starten var *Arkitektur* meget generøs med annoncepladsen, og den første udgave fra februar 1957 rummer således ikke mindre end 60 annoncesider rundt om de 36 siders indhold.

Tidsskriftet skulle dokumentere, hvad der blev bygget af ny dansk arkitektur, og tjene som inspiration for både danske og udenlandske arkitekter ligesom de internationale tidsskrifter, som på det tidspunkt dominerede arkitekturformidlingen. *Architectural Review* var et tydeligt forbillede både i formidling og layout; tiden var inde til, at dansk arkitektur ikke blot skulle skabes, men også formidles i internationalt format. I god afstand fra anden verdenskrigs ødelæggelser var tiden også inde til, at det danske velfærdssamfund for alvor skulle udvikles – som samfundsmodel og i mursten og mørtel (og i træ og beton og tagpap og nye materialer og nye byggeteknikker).

Forventningerne til den fortsatte udvikling af velfærdsstaten er ikke mindre i dag, og et hurtigt blik i et hvilket som helst dagblad forvisser om, at diskussionen om, hvilken retning denne udvikling skal tage, er til stede overalt. Arkitekternes engagement i denne diskussion – som ikke mindst ses i de aktuelle byggerier af nye hospitaler, men også eksempelvis i udviklingen af nye former for inddragelse i planlægningen og markante stadsarkitekter i både Århus og København – er stadig stort og betydningsfuldt. Et hurtigt blik på forholdet mellem annoncer og indhold i denne udgave af tidsskriftet vidner imidlertid også om, at vilkårene for at formidle ny dansk arkitektur har ændret sig meget siden 1957. Globaliseringen – som ikke blot er en flygtig og abstrakt størrelse, men i høj grad definerer og omdefinerer vilkårene for vores hverdagsliv og arkitekturens praksis – har samtidig grundlæggende ændret den måde, udviklingen og formidlingen af arkitektur foregår på.

Tiden er derfor kommet til at tage afsked med *Arkitektur DK* i den form, som vi kender. Efter sommerferien vil vi relancere tidsskriftet i en ny form, som med en stærkere international orientering skal inspirere synet på, hvordan arkitektur og design kan bidrage til den fortsatte udvikling af vores velfærdssamfund. Inden vi gør det, er det imidlertid på sin plads at kigge tilbage på, hvad der er blevet vist i tidsskriftet igennem 55 års udgivelser. Med det forbehold, at dokumentationen med held kunne være startet nogle år tidligere, er det svært at komme uden om, at der er et nært sammenfald imellem den periode, hvor velfærdssamfundets udvikling var på sit højeste, og den periode, hvor danske arkitekter præsterede deres vel nok ypperste.

Til denne og den kommende udgave af *Arkitektur DK* har vi derfor været i arkiverne for at kunne præsentere et skønsomt udvalg af byggerier, som på hver deres måde har været formative for velfærdssamfundet og vice versa. Nu ser vi på de første 25 år fra 1957 til 82 – Skrivets periode – og næste gang tager vi fat på de efterfølgende 30 år frem til i forgårs. Med udgangspunkt i seks temaer forsøger vi at danne et overblik over bredden og dybden i arbejderne. Det er ikke intentionen at skrive en kronike eller male et romantisk billede af, at alting var meget bedre i gamle dage. Tværtimod er forhåbningen, at et kritisk blik på perioden vil bidrage til en fornyet diskussion om arkitekturens rolle i samfundsudviklingen. Fordi arkitektur, som Tschumi udtrykte det på sidste års Venedig-biennale, ikke kun er en viden om form, men i lige så høj grad en form for viden.

Udvælgelse, kommentarer og interviews er udført af Jesper Pagh som en del af et erhvervs-ph.d.-projekt, der udføres i samarbejde mellem Arkitektens Forlag og Roskilde Universitets Institut for Miljø, Samfund og Rumlig Forandring, og som til formål har at undersøge, hvordan arkitektur og design kan bidrage til bæredygtig udvikling af fremtidens velfærdssamfund og skabe rammen om nye forestillinger om det gode liv og et fælles bedste. *swg*

MUNKGAARDSSKOLEN, ARNE JACOBSEN 1948-57, ARKITEKTUR DK 1-1997/1 © STRUWING

EDITORIAL

The Danish Architectural Press was struggling when Poul Erik Skriver took over in 1956. The numbers did not add up, and the editorial profile was vague. In cooperation with the board and editorial committee, Skriver transformed *Arkitekten*, established a new partnership with the Danish Architects' Association and launched the new magazine *Arkitektur*. While the publishing house was struggling, the architectural profession and the construction industry were enjoying an unprecedented boom, and there was plenty of material for both the editorial section and the advertising department. From the outset, *Arkitektur* had plenty of ad space, and issue 1 from February 1957 had no less than 60 pages of ads to its 36 content pages.

The magazine set out to document new Danish architecture and to offer inspiration to architects in Denmark and abroad, like the international magazines that dominated architectural coverage at the time. *Architectural Review* was clearly a model, both in terms of presentation style and layout; it was time now for Danish architecture to rise to an international level, both as a profession and in terms of its communication platform. The devastation of World War 2 now at a distance, it was also time to take the Danish welfare society to a new level – as a social model and in the form of brick and mortar (and wood and concrete and tar paper and new materials and construction techniques).

Today, expectations of the continued development of the welfare state run equally high, and a brief glance in any newspaper reveals that the discussion about the proper direction of this development is still going strong. The architects' involvement in this debate – which is not least evident in the current hospital projects but also, for example, in the development of new participatory approaches in planning processes and the role of ambitious city architects both in Aarhus and Copenhagen – continues to be considerable and important. A quick look at the ratio of ads to editorial content in this issue of the magazine, however, reveals that the conditions for presenting new Danish architecture has changed profoundly since 1957. Globalization – which is no fleeting and abstract factor but a defining and redefining influence on everyday life and architectural practice – has also fundamentally changed the development and presentation of architecture.

It is therefore time now to say goodbye to *Arkitektur DK* in its current form. After the summer break, the magazine is relaunched in a new format with a stronger international orientation as a source of inspiration for our view of the role of architecture and design in the ongoing development of our welfare society. Before the relaunch, however, it seems appropriate to take a look at what has been featured in the magazine over the past 55 years. With the reservation that the documentation might have benefited from beginning a few years earlier, it is striking that the peak period in the development of the welfare society was also the period when Danish architects made what could be considered their finest contributions.

For this and the coming issue of *Arkitektur DK* we have therefore hand-picked a selection of projects from the archives that, each in their way, helped shape and were shaped by the welfare society. The current issue addresses the first 25 years, 1957-82, Skriver's era. The next issue looks at the subsequent 30 years – from 1983 until yesterday. In six themes we attempt to convey both the breadth and the depth of the projects. We do not intend to write a chronicle or to paint a romantic image of a golden age when everything was rosy, compared to today. On the contrary, we hope that a critical review will contribute to renewed debate about the role of architecture in the development of society. Because architecture, as Tschumi said at last year's Venice Biennale, is not only the knowledge of form but also a form of knowledge.

Selections, comments and interviews were made by Jesper Pagh as part of an industrial PhD project that is carried out in collaboration between the Danish Architectural Press and the Department of Environmental, Social and Spatial Change at Roskilde University. The project aims to examine how architecture and design can contribute to the sustainable development of tomorrow's welfare society and provide a framework for new visions of the good life and the common good. *svg*

MUNKEGÅRDSSKOLEN, ARNE JACOBSEN 1948-57. ARKITEKTUR DK 1-1957/1 © STRÜWING

DA VELFÆRDEN SATTE IND THE RISE OF THE WELFARE SOCIETY

HENNING THOMSEN

Når man ser ned ad listen over det, der blev bygget i perioden fra 1957 til 1982, går det op for én, hvor massivt det danske samfund i disse årtier investerede i byggeri til fællesskabet. Her er skoler, hospitaler, rådhus og sportshaller. Her er boliger. Her er veje og broer og banegårde. Fysisk formgivning og samfundsudvikling er knyttet tæt sammen.

I dag kan det være svært for de fleste helt at sætte sig ind i, hvad det var for en tid, og hvorfor det hele tog den fart, det tog. Hvorfor vi i Danmark, som mine gamle arkitekturhistorielærere – Erik Nygaard og Nils Ole Lund – på Arkitekt-skolen Aarhus yndede at sige det, på de par årtier lige efter anden verdenskrig byggede mere, end vi havde gjort i de foregående to årtusinder til sammen.

Måske var det en lidt floskelagtig måde at sammenfatte det på. Men illustrativt, det var det, og derfor værd at gentage her i det historieløse tredje årtusind, hvor glemsomheden for alvor har sat ind i arkitekturen, og kun få finder tid eller anledning til at se tilbage.

“Let us be frank about it: Most of our people have never had it so good”. Harold Macmillan (1894-1986), britisk premierminister (1957-63), 20. juli 1957.

Hvis nogen skulle mene, at verden i dag er gået helt af lave – klimakrise, finanskriser, velfærds-kriser – så står det fortsat næppe mål med verden, da den for alvor gik af lave med udbruddet af første verdenskrig i 1914 – Den Store Krig, som den kaldtes. “Lyset er gået ud over Europa,” som den engelske udenrigsminister Edward Grey sagde natten mellem den 4. og 5. august 1914, da der blev erklæret krigstilstand mellem Tyskland og Storbritannien.

Eric Hobsbawm, en af det 20. århundredes væsentligste historikere, har fremhævet, at alt det, vi i dag kender som modernisme i kunsten og kulturens verden, allerede var godt på vej inden krigsudbruddet: “I 1914 var stort set alt det, der kan samles under paraplyen ‘modernisme’, allerede på plads: kubisme; futurisme; det abstrakte maleri; funktionalismen og flugten fra ornamentet i arkitekturen; bruddet med tonaliteten i musikken; bruddet med traditionen i litteraturen,” som Hobsbawm skriver i sin krøniker om det ‘korte’ 20. århundrede, ekstremernes århundrede.

Modernismen overlevede Den Store Krig. Men det gamle verdensbillede, behersket af den borgerlige og adelige klasse, som modernismen var et oprør imod, forsvandt for altid. “En ver-

den brød sammen og hermed en tro på det eksisterende samfunds stabilitet og på et fremskridt som direkte fortsættelse af det gamle verdensbillede,” som Tobias Faber, arkitekt og professor ved Kunstakademiet i København, beskriver det i kapitlet om funktionalisme i sin bog *Rum, form og funktion* fra 1962.

Måske sammenbruddet af det gamle verdensbillede i en dansk sammenhæng allerede var blevet igangsat med afskaffelsen af kongens enevældige magt og indførelsen af de demokratiske rammer i Grundloven i 1849. I paragraf 75 hedder det, at “den, der ikke selv kan ernære sig eller sine, og hvis forsørgelse ikke påhviler nogen anden, er berettiget til hjælp af det offentlige, dog mod at underkaste sig de forpligtelser, som loven herom påbyder.”

Statens rolle i forhold til at sikre borgernes sociale ve og vel er således skrevet tydeligt ind i Grundloven. Allerede i slutningen af det 19. århundrede var der i Danmark blevet indført en række velfærdsydelser som alderdomsforsørgelse og arbejdsulykkesforsikringer, der danner udgangspunkt for senere perioders mere gennemførte velfærdsstat.

Arkitektur, som forbedrer livet

Også arkitekterne, anført af M.G. Bindesbøll, havde noget nyt på hjerte. I kølvandet på en koleraepidemi i København i 1853 samlede Lægeforeningen private midler sammen, så der kunne skabes sunde, billige boliger til arbejderklassen. Byggeriet blev kendt som Brumleby og er den dag i dag en forbilledlig bebyggelse. Der var fokus på lys og luft, på åbne fællesarealer og på fælles faciliteter som vaskehus, badeanstalt, brugsforening og bibliotek. Alt dette endda længe før de tidlige modernister slog på tromme for samme tilgang, blot iklædt en mere karsk og enkel arkitektur end den, Bindesbøll havde budt ind med.

Selvom Brumleby blev fredet i 1959, forsøgte Københavns bystyre i 1960’erne at erstatte de dengang nedslidte bygninger med en ny bebyggelse, der skulle have været i stil med det senere Farum Midtpunkt. Det blev heldigvis standset af handlekraftige studerende i alliance med de daværende beboere, der lykkedes med at redde bebyggelsen og tillige at få den igennem en skånsom byfornyelse. Tankevækkende, at bebyggelsen kunne være forsvundet helt og aldeles der midt i 1960’ernes velfærds-vækst (hvilket faktisk skete for en tilsvarende bebyggelse lidt længere ude på Østerbro).

Endelig gik demokratiet med indførelsen af kvindernes stemmeret i 1915 fra at have været et demokrati for et mindretal til at blive et demokrati for de fleste. Muligheden for at påvirke udviklingen i landet og ens egne levevilkår bliver med et mere demokratisk samfund reelt eksisterende for et flertal, og betydningen af dette for udviklingen af en egentlig velfærdsstat kan næppe overvurderes.

“Alle, der bidrog til genopbygningen (af Europa efter krigen), måtte nu også have andel i alle samfundslivets goder, såvel økonomisk i gode arbejds- og boligforhold som kulturelt i højere undervisning, videnskab og kunst,” som Tobias Faber beskriver det i 1962, da han ser tilbage på funktionalismens begyndelse i årene efter første verdenskrig. Det betyder også, at der efterhånden skal skabes nye byggerier til det nye demokratiske samfund.

Mellem de to verdenskrige

I en global sammenhæng er tiden mellem – som det skulle vise sig – de to verdenskrige præget af store økonomiske kriser og en tiltagende isolationisme. Den økonomiske vækst går næsten i stå. USA trækker sig tilbage fra verden. Europas bidrag til verdenshandelen falder, fra 80% i

1913 til godt 66% i 1937. Den globale industriproduktion vokser i de 25 år efter 1913 med kun halv kraft sammenlignet med de 25 år, der gik forud for 1913. I Danmark falder den økonomiske vækst konstant hen over de tre årtier efter første verdenskrig – fra 20’erne til 30’erne og til 40’erne, hvor den ender helt nede på 1,7%.

Også de globale migrationsstrømme svinde ind. Hvor godt 15 millioner mennesker bosætter sig i USA i det 20. århundredes første 15 år, så falder dette tal til en tredjedel i de følgende 15 år indtil midten af 1930’erne, hvor indvandringen til USA så godt som stopper. På samme vis falder den spansktalende migration til Sydamerika markant i perioden efter første verdenskrig.

I nogle af de af første verdenskrig hårdt ramte lande falder både befolknings- og fødselstallet dramatisk. Arbejdsduelige mænd, der samtidig kunne blive fædre, er der ganske enkelt alt for få af i lande som Tyskland, Østrig, Belgien og Frankrig. Selv i Danmark, der ikke blev hærget af første verdenskrigs ødelæggelser,

er fødselstallene i 1930’erne faldende.

Muligheden for at søge lykken andetsteds svinder ind, de økonomiske kriser tager til, og håndteringen af befolkningernes levevilkår bliver i tiltagende grad et fælles anliggende, som staten må tage ansvaret for. De første konturer af en egentlig velfærdsstat ser i Danmark dagens lys med socialminister K.K. Steinckes socialreform i 1933, hvor borgerens ret til at kræve hjælp hos det offentlige – frem for blot at være værdig til almisser fra det offentlige baseret på ganske usystematiske skøn – bliver et stadfæstet element.

Det er værd at hæfte sig ved, at denne velfærdsstat i sin vorden, i mellemkrigsårene, først og fremmest er en social velfærdsstat. Fattige, syge, og ældres velfærd står i centrum. Der finder dog også vigtige reformer af f.eks. skolesystemet sted, som senere i velfærdsstatens gyldne periode, efter anden verdenskrig, får stor betydning for både arkitekturudvikling og samfundsudvikling. Afskaffelsen af latinskolen og adgangen for piger til at komme på gymnasiet i 1903, afskaffelsen af det gejstliges tilsyn med skolerne i 1933 og en folkeskolereform i 1937 er vigtige pejlemærker i velfærdsstatens udvikling i mellemkrigsårene.

Højere undervisning, altså adgangen til universitetsstudier, er dog i denne periode fortsat forbeholdt et privilegeret fåtal. Det gælder ikke alene i Danmark, men er et generelt kendetegn for de fleste europæiske lande, hvor universitetsstuderende i mellemkrigsårene tælles i etcifrede procenttal.

A look at the list of construction projects between 1957 and 1982 reveals the huge investments that Danish society made in facilities for communal use. Schools, hospitals, town halls and gyms. Homes. Roads, bridges and railways. Physical design and societal development going hand in hand.

Today, many people may find it difficult to grasp this era fully and to understand why the transformation happened as quickly as it did. Why Denmark, as my former teachers in architecture history, Erik Nygaard and Nils Ole Lund, at the Aarhus School of Architecture liked to put it, undertook more construction in a few decades just after World War 2 than it had in the past two millennia put together.

Perhaps this comparison was a bit grand. But it was illustrative, and hence bears repeating in this third millennium, when knowledge of history seems to be a thing of the past, and oblivion prevails in the field of architecture, and few find the time or occasion to look to the past.

“Let us be frank about it: Most of our people have never had it so good.” Harold Macmillan (1894-1986), British PM (1957-63), 20 July 1957.

Even if it may seem that the world of today is off the rails – with climate crisis, fiscal crisis, welfare crisis – we are still a long way away from the state of the world when it really went off the rails, with the outbreak of World War 1 in 1914 – The Great War, as it was called. “The lamps are going out all over Europe,” as British Foreign Secretary Edward Grey said on the eve of 5 August 1914, when a state of war was declared between Germany and Great Britain.

As pointed out by Eric Hobsbawm, one of the leading historians of the twentieth century, everything that we now know as modernism in the world of art and culture was already unfolding before the war broke out: “By 1914 virtually everything that can take shelter under the broad and rather undefined canopy of ‘modernism’ was already in place: cubism; expressionism; futurism; pure abstraction in painting; functionalism and flight from ornament in architecture; the abandonment of tonality in music; the break with tradition in literature,” as Hobsbawm writes in his chronicle about the ‘short’ twentieth century, Age of Extremes.

Modernism survived The Great War. But the old picture of the world, dominated by the bourgeoisie and the aristocracy, against which modernism rebelled, disappeared for good. “A world collapsed and thus a belief in the stability of the existing society and in progress as a direct continuation of the old picture of the world,” as Tobias Faber, an architect and a

professor at the Royal Danish Academy of Fine Arts in Copenhagen, writes in the chapter on ‘Functionalism’ in his book *Rum, form og funktion* (Space, Form and Function) from 1962.

Perhaps in Denmark, the collapse of the old world order had already begun with the end of absolute monarchy and the introduction of a democratic framework in the Danish constitution of 1849. Section 75 states that, “A person who is unable to support himself or his dependants, and whom no one else is under an obligation to support, is entitled to assistance from the State, while accepting the obligations that the Act relating to such assistance imposes.”

The role of the state in securing the social welfare of the citizens is thus clearly laid out in the constitution. Already by the late nineteenth century, Denmark had introduced a range of welfare services and industrial injury insurance schemes that were to form the basis of the more comprehensive welfare state of later periods.

Architecture to improve life

The architects too, with M.G. Bindesbøll in the vanguard, had found a new purpose. In the wake of a cholera epidemic in Copenhagen in 1853 the Danish Medical Association collected private funds to build healthy, low-cost homes for working-class families. The settlement was known as Brumleby, and to this day it remains an outstanding example of residential architecture. The emphasis was on daylight and air, open communal areas, and communal facilities such as a laundry building, baths, a co-op store and a library. All of this long before the early modernists advocated a similar approach, only in the form of a cleaner, simpler architecture than the style that Bindesbøll had represented.

Though Brumleby was listed in 1959, in the

Tiden efter anden verdenskrig

Allerførst var der ingen forandring at spore, da anden verdenskrig endelig fandt sin afslutning. Endnu en verdenskrig havde lagt Europa i ruiner. Mange lande led under boligmangel, hungersnød, ødelagte industrier og landbrug og en generel mangel på alle fornødenheder. Selv lande, der som eksempelvis Danmark og Norge igen var sluppet mere nådigt igennem krigens ødelæggelser end mange af vores naboer mod syd, stod over for dramatiske forsyningsproblemer efter krigen, der truede med at fastholde borgerne i armod og produktionsapparatet i uvirksomhed. Og uagtet, at et land var sluppet nådigt, så blev det alligevel ramt hårdt, idet den for den økonomiske vækst så nødvendige samhandel med andre lande næsten gik i stå. Fysiske ødelæggelser, manglende forsyninger og manglen på købedygtige samhandelspartnere var en lammende blanding, der førte til øget arbejdsløshed og et nyt dyk i den økonomiske vækstrate. Der var helt enkelt ikke meget at

blive begejstret over i de første år efter anden verdenskrig.

Men til forskel fra tiden efter første verdenskrig, hvor nationerne havde isoleret sig og sat deres lid til det frie marked, så var der i lyset af endnu en verdenskrigs opståen en udelt skepsis over for det frie marked, da krigen ophørte i 1945. Som den engelske historiker Tony Judt skriver i sin fænomenale beskrivelse af velfærdsstaternes opståen, *Ill Fares the Land* fra 2010: “Det påtrængende spørgsmål ved krigens afslutning var ikke, hvordan man kunne fejre denne overvældende sejr og så hurtigt som muligt komme tilbage til business-as-usual, men snarere hvordan pokker man kunne sikre, at det, man oplevede i årene 1914-1945, aldrig kunne komme til at gentage sig.”

Det simple svar på dette spørgsmål blev, at hvis man kunne skabe stabile demokratier med et vækstdygtigt produktionsapparat og trygge befolkninger, så ville det være muligt at undgå kaos – og herunder at undgå kommunistiske revolutioner, hvilket var en underliggende motivation bag den saltvandsindsprøjtning til de europæiske økonomier, den så berømte Marshall-hjælp i årene 1948-1951 var udtryk for.

Der fandt altså en slags omfordelingspolitik sted mellem nationerne, som alle – i den vestlige verden i det mindste – syntes at nyde godt af. På samme vis var der inden for de enkelte nationer i tiden efter anden verdenskrig en udbredt konsensus omkring værdien af en moderat omfordeling af rigdommene og en bevidst indsats for at undgå, at der opstod

which was not ravaged by World War 1, sees a decline in birth rates in the 1930s.

Opportunities to seek one’s fortune elsewhere are shrinking, the economic crisis is worsening, and the general living conditions for the population are increasingly becoming a government responsibility to be handled by the state. In Denmark, the contours of an actual welfare state begin to emerge with Minister for Social Affairs K.K. Steincke’s social policy reform of 1933, which establishes the citizen’s right to demand assistance from the government – rather than merely qualifying for alms from the government based on very unsystematic assessments.

It should be noted that this emerging welfare state in the years between the wars is primarily a social welfare state. The focus is on the welfare of the poor, the sick and the old. There are, however, also important reforms of the school system, which later, in the golden era of the welfare state after World War 2, will have a significant impact on the development of architecture and of society at large. The abolition of the Latin school and access for girls to upper secondary education in 1903, the abolition of church oversight of the schools in 1933, and a reform of the municipal primary and lower secondary schools in 1937 are important landmarks in the development of the welfare state in the years between the two world wars.

Access to higher education in the form of university studies still remains the privilege of the few, however. That is true not only in Denmark but in most European countries, where university students make up a single-digit percentage of the population.

After World War 2

Initially, the situation changed little once

alt for store forskelle mellem rig og fattig. “I tre årtier efter anden verdenskrig var økonomer, politikere, kommentatorer og borgere udbredt enige om, at høje offentlige udgifter styret af lokale og nationale institutioner med forholdsvis stor frihed til at regulere det økonomiske liv på mange niveauer var udtryk for god politik,” som Tony Judt kort sammenfatter situationen, som den tegnede sig i de første år efter anden verdenskrig.

Fødselstallet var allerede stigende i 1940’erne, og nu følger økonomien efter. Industriproduktionen vokser. Befolkningstallet vokser. Flere skoleelever, flere gymnasieelever og endelig også flere universitetsstuderende end nogensinde før skal have lokaler at undervises i. Nye familier skal have boliger at bo i. Den stigende andel af ældre skal have plejehjem og hospitaler.

“For alle, der er født i årene efter 1945, er velfærdsstaten ikke så meget en løsning på tidligere tiders samfundsmæssige dilemmaer; for

dem er velfærdsstaten snarere det normale, en grundlæggende faktor i tilværelsen – og mere end blot en smule kedelig. Babyboomerne, der oversvømmede (de nybyggede) universiteter i 1960’erne, havde ikke kendt til andet end en verden, hvor mulighederne for at få et bedre liv var udbredt til stede, hvor der var omfattende og universel adgang til sundhed og uddannelse, rigtig gode muligheder for social mobilitet i opadgående retning og – måske vigtigst af alt – en udefinerbar, men nærmest allestedsnærværende fornemmelse af tryghed,” som historikeren Tony Judt sammenfatter det.

Det er her, velfærden for alvor sætter ind, og med den udvikler arkitekturen sig – byggerier til almindelige mennesker og byggerier til fællesskabet fører til en omfattende byggeaktivitet, som for altid forandrede samfundet og dets fysiske udtryk.

Referencer:

Tobias Faber: *Rum, form og funktion*, København, 1962

Eric Hobsbawm: *Age of Extremes – The Short Twentieth Century 1914-1991*, London, 1994

Tony Judt: *Ill Fares the Land*, London, 2010

Tony Judt: *Postwar – A History of Europe since 1945*, London, 2005

Jørn Henrik Petersen, m.fl. (red.): *Dansk Velfærdshistorie*, Bind III, *Velfærdsstaten i støbeskeen, Perioden 1933-1956*

Jørn Henrik Petersen, m.fl. (red.): *Dansk Velfærdshistorie*, Bind IV, *Velfærdsstatens storhedstid, Perioden 1956-1973*

World War 2 had finally come to an end. Yet again, world war had reduced Europe to rubble. Many countries were facing housing shortages, starvation, wrecked industries and agriculture and a general shortage of basic necessities. Even countries such as Denmark and Norway, which again had been spared much of the devastation that had hit our neighbors to the south, were facing dramatic supply issues after the war, which threatened to keep the population in poverty and the production apparatus idle. Even countries that had gone relatively unscathed were hard hit nevertheless, because international trade, which is so essential for economic growth, had almost stopped. Physical destruction, shortages and a lack of trade partners with any real buying power made a devastating mix that led to increased unemployment and renewed decline in economic growth rates. Simply put, there was little to be excited about in the initial years after World War 2.

But unlike the time after World War 1, when the nations had opted for isolation and put faith in the free market, the outbreak of another world war had led to widespread skepticism of the free market by the end of the war in 1945. As the English historian Tony Judt puts it in his phenomenal description of the emergence of the welfare states, *Ill Fares the Land* from 2010: “The urgent question was not how to celebrate a magnificent victory and get back to business as usual, but how on earth to ensure that the experience of the years 1914-1945 would never be repeated.”

The simple answer to this question was that stable democracies, a production apparatus capable of growth and secure populations would make it possible to avoid chaos – including the prevention of communist revolutions, which was an underlying motivation behind the boost to the European economies represented by the famous Marshall Aid program between 1948 and 1951. Thus, there was a sort of redistribution policy among the nations that seemed to benefit everyone in the Western world. Similarly, there was widespread consensus within individual countries after World War 2 about the value of a moderate redistribution of wealth and a deliberate effort to prevent very large gaps between rich and poor. “For three decades following the war, economists, politicians, commentators and citizens all agreed that high public expenditure, administered by local or national authorities with considerable latitude to regulate economic life at many levels, was good policy,” as Tony Judt briefly summarizes the situation in the initial years after World War 2.

The birth rates had already begun to rise in the 1940s, and now the economy follows suit. Industrial output expands. Population numbers grow. More students in primary and secondary education and, eventu-

ally, more university students than ever before all need class rooms. New families need homes. The growing number of elderly citizens requires nursing homes and hospitals.

“For anyone born after 1945, the welfare state and its institutions were not a solution to earlier dilemmas: they were simply the normal conditions of life – and more than a little dull. The baby boomers, entering university in the mid-’60s, had only ever known a world of improving life chances, generous medical and educational services, optimistic prospects of upward social mobility and – perhaps above all – an indefinable but ubiquitous sense of security,” as the historian Tony Judt explains.

This is when welfare really sets in, and architecture develops along with it – buildings for ordinary people and buildings for the community lead to a wave of construction that changed society and its physical expression for good.

References:

Tobias Faber: *Rum, form og funktion*, Copenhagen, 1962

Eric Hobsbawm: *Age of Extremes – The Short Twentieth Century 1914-1991*, London, 1994

Tony Judt: *Ill Fares the Land*, London, 2010

Tony Judt: *Postwar – A History of Europe since 1945*, London, 2005

Jørn Henrik Petersen et al. (eds.): *Dansk Velfærdshistorie*, Vol. III, *Velfærdsstaten i støbeskeen, Perioden 1933-1956*

Jørn Henrik Petersen et al. (eds.): *Dansk Velfærdshistorie*, Vol. IV, *Velfærdsstatens storhedstid, Perioden 1956-1973*

INTRODUKTION

INTRODUCTION

“Our hopes and expectations – Black holes and revelations”

Samme år som Miles Davis’ “Birth of Cool” udkom det første nummer af *Arkitektur DK*, i 1957. Og hvis magasinet havde handlet om musik i stedet for arkitektur, ville det nok have været et jazzblad. Det meste ville være blevet kategoriseret som *cool*, med enkelte afstikkere til hårdere *bop* og fra det tonale ud i mere abstrakte modulationer. Det ville være en dokumentation af, hvordan man med rod i traditionen til stadighed udviklede repertoiret af standarder, og de bedste føjede nye til. De fleste ville på trods af en udtalt drift mod at være moderne – som musikerne i Miles Davis’ nonet – have et godt greb om også de klassiske teknikker, og nogle ville skrive store partiturer eller lede big bands, mens andre ville være stabile og uundværlige *sidemen* år ud og år ind. Ikke desto mindre er det omkvædet fra det engelske rockband Muse’s “Starlight” herover, der bedst beskriver stemningen undervejs i arbejdet med at gennemgå de første 25 årgange af *Arkitektur DK* og sortere, kategorisere og redigere de mere end 800 bygningsværker, der har været vist fra 1957-82. Håb og forventninger er strømmet ud af siderne, der som sorte huller har gjort det muligt at rejse i tiden og dybt ind i håbløse øjeblikke af, at tingene slet ikke var, som man troede, for efterfølgende at blive skudt tilbage til tindrende stunder af pludselige åbenbaringer og nye forståelser.

Hvordan denne sortering, kategorisering og redigering er foregået, vil jeg her berøre i forhåbning om, at det vil skabe én eller anden form for klarhed over eller i hvert fald forståelse for, hvorfor dette eller hint er medtaget – eller ikke er. Flere gange undervejs har det stået klart, at det ville være ganske rimeligt at genudgive hele årgange – eller bare det hele – men det ville dels ikke være praktisk muligt, dels ikke tjene formålet. Det primære formål er nemlig at skabe et overblik over danske arkitekters bidrag til udviklingen af velfærdssamfundet. Dersom det eneste retvisende kort over verden er verden selv, er dette altså på ingen måde udtømmende, men kan forhåbentlig tjene som et sted at starte. Samtidig er det intentionen at beskrive, hvordan udviklingen af velfærdssamfundet i retur har påvirket arkitekturen – hvordan bygningsreglementer, planlove, statslån, folkeskolelove, jordlove (eller manglen på samme), kommunalreformer, forskning, teknologi, regulering og så markeds kræfter mv. har påvirket arkitekturen.

Først og fremmest er det nødvendigt at gøre opmærksom på, at der kun er medtaget værker, som har været omtalt i *Arkitektur DK* i perioden. Og som det også fremgår af interviewet med Poul Erik Skriver på s. 30-35, er det ikke altid krystalklart, hvad der er blevet vist og omtalt i *Arkitektur DK*, og hvad der er blevet vist og omtalt i *Arkitekten*. Det betyder bl.a., at vi ikke ser noget til hverken Avedøre Stationsby eller Tingbjerg. Til gengæld får vi 21 sider om Albertslund Syd (1-1969/1) og efterfølgende ikke så meget om de utætte tage hverken det ene eller det andet sted, fordi, som Poul Erik Skriver udtrykker det i *Arkitekten* (13-1978/310), “tekniske, økonomiske og følelsesmæssige forhold er filtret sammen, så det er næsten umuligt at udrede trådene”. Det er nu alligevel netop det, der – til en begyndelse i hvert fald – er intentionen med denne udgave af *Arkitektur DK*.

Det er kun bygninger, der vises her. Der bliver i *Arkitektur DK* også vist parker, haver og landskab, men det er altså sorteret fra i denne omgang. Der bliver også vist mange indretningsprojekter, som her ligeledes er fraseret, hvis der udelukkende er tale om indretning. I 1964-66 udgiver Arkitektens Forlag i øvrigt *Spatium – tidsskrift for rumindretning, møbler og brugskunst*, der redigeres af Christian Enevoldsen og Poul Erik Skriver og fungerer som medlemsblad for Foreningen af Møbelarkitekter og Indretningsarkitekter i Danmark (nu en del af foreningen Danske Designere). For at vende tilbage til jazzen så er det meste af det, der vises heri, udpræget Stan Getz; sammenbidt koncentreret og knastørt med minimal vibrato og masser af luft. Industrielt design er ligeledes et emne, der gives

forholdsvis meget plads, og et helt nummer (1-1978) er viet hertil med bl.a. en grundig gennemgang af DSB Design, design i det offentlige rum og en præsentation af Peter Bruuns Grinde fra 1974 – stadig den smukkeste familiesejlbåd, der findes.

Da det er velfærdssamfundets udvikling, der er rammen, vises der her ingen kirker, kapeller eller gejstlige bygninger i det hele taget. Dem er der ellers masser af i *Arkitektur DK*, og med deres ofte meget enkle rumprogram og fordring om at bruge arkitekturen til at stemme sindet byder de på endog meget god arkitektur. Men religion er et privat anliggende, og et af velfærdssamfundets formål var at institutionalisere tildelingen af hjælp og afmontere det personlige afhængighedsforhold, der ligger i eksempelvis kirkens uddeling af almisser. Ligheds-mageriet i samfundet skulle formaliseres og ikke foregå ved en gensidig, personlig udveksling. Spørgsmål om etik og ansvar i den anledning skulle ikke påhvile den enkelte, og kirken er altså en ren spirituel og ceremoniel funktion, som ikke i sig selv hører velfærdssamfundet til på anden vis end, at der er gjort plads til, at den kan udfolde sig.

Arkitektur DK viser også en del ombygning og restaurering, som særlig fra 1972 er et område, der i takt med den omsiggribende afindustrialisering af byerne og den tilhørende overflødigsgørelse og behov for omdannelse af industrialanlæg, pakhuse etc. vinder frem. Et område, som diskussioner i *Arkitekten* i den periode vidner om, at der er meget forskellige syn på. Det bliver der ved at være – renoveringen af Den Sorte Firkant på Nørrebro, IBA i Berlin og omfattende nedrivninger af tidligere industribyggerier på centrale steder i f.eks. Københavns Havn sætter fornyet gang i en debat om bevaring og fornyelse, som stadig lever i bedste velgående og i dag tiltrækker arkitektstuderende som fluer til en sukkermad på Kunstakademiets Arkitektskoles kandidatprogram Transformation. I denne omgang får dette emne imidlertid lov at hvile.

Der er heller ikke blevet plads til selvstændigt at behandle alle de typehus-, bygge- og præfabssystemer, som dukker op undervejs. Det er bl.a. Jørgen Schmidt og Kaj Schmidts TV.P.-system (3-1966/97), Jørn Utzons Espansiva (1-1970/2), Arne Jacobsens Kvadriflex (4-1972/154) og Halldor Gunnløgsson og Jørn Nielsens Modulent (6-1974/240). De er dog medtaget i det omfang, de har ført til byggerier, som omtales. Også byggerier i Grønland, som får et nummer for sig selv (4-1968) og netop

igen har været selvstændigt behandlet i *Arkitektur DK* (4-2012) og i *Arkitekten* (9-2012), er sorteret fra her. Danske arkitekters arbejder uden for kongerigets grænser er – ligesom de tilbagevendende eksempler på arbejder fra de øvrige nordiske lande – heller ikke medtaget.

Tilbage er altså bygninger tegnet af danske arkitekter og bygget i Danmark, som på en eller anden måde kan sige noget om forholdet mellem den samfundsmæssige og arkitektfaglige udvikling og deres indbyrdes afhængighed. Og dem har der været vist 712 af fra nr. 1-1957 til nr. 8-1982 (1957-73 udkommer der seks numre om året, derefter otte numre om året frem til 2009 og herefter igen seks). Bladet omtales i øvrigt her konsekvent som *Arkitektur DK*, selvom det fra starten blot hed *Arkitektur*. DK blev tilføjet i 1972, omend det først slår igennem i sidefoden i 1977 og i årsregistrene i 1980. For dem, som undrer sig over de meget høje sidetal, som forekommer, så skyldes det, at man til og med 2007 havde en praksis med fortløbende sidenummerering af hver årgangs udgivelser, således at når A-siderne, som omgav det redaktionelle indhold og havde deres egen sidenummerering, blev borttaget, kunne man samle hele årets udgivelser i ét årsalbum, som så havde fortløbende sidenumre hele vejen igennem.

Som der står i lederen, er det ikke intentionen med disse to numre af *Arkitektur DK* at skrive en kronike. Det har heller ikke været intentionen at lave en guide, og præsentationerne er derfor hverken kronologisk eller geografisk, men tematisk sorteret efter seks store samfunds- og hverdagslivsrelaterede emner: offentlig administration og infrastruktur, industri & handel, uddannelse og forskning, sundhed og pleje, boliger, kultur og fritid. For at lette planlægningen, hvis man skal ud og se – og det bør man gøre – er er det tilstræbt at medtage adresserne på de enkelte byggerier. Og for at man kan fordybe sig i de enkelte temaer, byggerier, tegnestuer, perioder, eller hvad der nu måtte have ens særlige interesser, henvises til de numre af tidsskriftet, hvor de udvalgte bygningsværker præsenteres. Hvis ikke

Layoutet af tidsskriftet ændrer sig ikke meget igennem de første 25 år. Forsidedesignet og overskrifter ændres, men det grundlæggende knastørre layout forbliver grundlæggende det samme. Her er det forside-designet, som introduceres i starten af 1960'erne, og holder sig frem til starten af 1980'erne.

In 1957, the release year for Miles Davis’ “Birth of Cool”, the first issue of *Arkitektur DK* was published. And if the magazine had dealt with music rather than architecture, it would probably have been a jazz magazine. Most of the content would have been classified as *cool* with a few samples of more hard-core *bop*, ranging from the tonal into more abstract modulations. It would document how a repertoire of standards was continually developing, rooted in tradition, and how the best performers continually added new material. Despite a pronounced urge to be modern, most performers – like the members of Miles Davis’ nonet – would have a firm grip on the classic techniques, and some would create large-scale scores or head big bands, while others would remain stable and indispensable sidemen year after year. Nevertheless, it is the chorus from the English rock band Muse’s “Starlight” above that best describes our mood as we reviewed the first 25 volumes of *Arkitektur DK* in an effort to sort, classify and edit the more than 800 architectural projects that were presented from 1957 to ’82. Hopes and expectations poured off the pages, and like black holes they allowed us to travel in time and deep into hopeless moments where it seemed that nothing was as expected only to subsequently zip back to sparkling moments of sudden revelations and new insights.

I will briefly describe this process of sorting, classification and editing in the hope of shedding some light on why this or that project was

included or left out. Repeatedly, we realized that it would be quite justified to republish entire volumes – or simply everything – but that would not be practical, nor would it serve the purpose. The primary purpose is to offer a summary of Danish architects’ contributions to the development of the welfare society. Given that the only accurate map of the world is the world itself, such a review will of course be far from exhaustive, but hopefully it can serve as a starting point. An additional intention is to describe how the development of the welfare society in turn has influenced architecture – how building codes, planning laws, government loans, education acts, land acts (or the lack of them), municipal reforms, research, technology, regulation and raw market forces etc. have in turn influenced architecture.

First, we should point out that the review only includes projects presented in *Arkitektur DK*. As it is noted in the interview with Poul Erik Skriver on pp. 30-35, it is not always crystal-clear what would be covered in *Arkitektur DK*, and what belonged in *Arkitekten*. Thus, for example, we do not find anything on Avedøre Stationsby or Tingbjerg. On the other hand we find 21 pages on Albertslund South (1-1969/1) and subsequently not much about the leaky roofs in either place, because, as Poul Erik Skriver puts it in *Arkitekten* (13-1978/310) “technical, economic and emotional aspects are so entwined that it is virtually impossible to disentangle the threads.” Nevertheless, that is at least the intention for this issue of *Arkitektur DK*.

The review only includes buildings, although *Arkitektur DK* also covered parks, gardens and landscapes. The magazine also featured many interior design projects, which are not included if they are strictly about interior design. In 1964-66 The Danish Architectural Press also published *Spatium – tidsskrift for rumindretning, møbler og brugskunst* on interior design, furniture and applied art, a membership magazine for Foreningen af Møbelarkitekter og Indretningsarkitekter i Danmark (the Association of furniture and interior designers in Denmark; now part of Danish Designers) edited by Christian Enevoldsen and Poul Erik Skriver. To return to the jazz metaphor, most of what is presented here is clas-

man har alle årgangene af *Arkitektur DK* stående i Mogens Koch-reolen derhjemme, kan de lånes på i hvert fald Kunstakademiets Arkitektskoles bibliotek, på Arkitektskolen Aarhus' bibliotek, på Det Kongelige Bibliotek og på Københavns Universitets 'LIFE-bibliotek' (Det Biovidenskabelige Fakultetsbibliotek), som alle har dem i reolen eller klar til læsesalsbrug.

Når man så har fundet de gamle numre frem, bør man gøre sig selv den tjeneste også at (gen-)læse nogle af de arkitektur- og kunsthistoriske og -teoretiske essays, der optræder undervejs. Mange af dem er ganske enkelt formidable; niveauet slås an med Erik Chr. Sørensens "Om form" (5-1957/161) og "I rum" (6-1957/198). Og i 1965 – året efter Bernard Rudofsky's bog *Architecture Without Architects* og MoMA's udstilling af samme navn – er der over tre numre (4-1965/173, 5-1965/221, 6-1965/269) en smuk såkaldt billedkronik af Jesper Høm betitlet "Huse uden arkitekt".

Til hver af de seks temaer, som er nævnt ovenfor, præsenteres udvalgte byggerier i tre tempi: Først vises et byggeri, som er særlig repræsentativt for temaet, over et helt opslag. Ikke nødvendigvis fordi det isoleret set er det bedste set fra et kunstnerisk synspunkt, men fordi det repræsenterer noget nyt (som Odder Rådhus og Herlev Hospital), noget særlig interessant (som Toms Fabrikker og Uglegårdsskolen) eller noget, som på den ene eller anden måde fik betydning for eftertiden (Albertslund Syd). Disse byggerier er blevet genbesøgt og bliver præsenteret med nye billeder, evt. klip fra den oprindelige beskrivelse og en kommentar om, hvordan de fremstår og opleves i 2013.

Derefter præsenteres to-tre eksempler på andre måder at gå til den samme type opgave på. Det kan være variationer fra den samme periode (som FDB's Arkitektkontors hovedsæde for FDB og C.F. Møllers Angli) eller for at vise udviklingen i opfattelsen af en bygningstype (som Halldor Gunnløgsson og Jørn Nielsens rådhus i Tårnby og Fællestegnestuens

rådhus i Albertslund). Herefter vises en række andre eksempler på byggerier inden for det pågældende tema for at illustrere bredden og dybden i periodens arbejder.

Ligesom gennemgangen her ikke er kronologisk eller geografisk, er den tilstræbt ikke at være anekdotisk. Der er i arkitekturhistorien mange genfortalte selvfølgeligheder, som ikke nødvendigvis har hold i virkeligheden, men vinder indpas, fordi de hele tiden producerer og reproducerer arkitekternes selvbillede. "Tag mig, som jeg tror, jeg er," som Steffen Brandt ville sige. I stedet er det bestræbelsen, at kommentarerne undervejs i de forskellige temaer og til de enkelte præsentationer skal tjene som små røde tråde, udlagt for at skabe sammenhænge på tværs af tid og rum, værk, tanker og mennesker. Der er rimeligvis mange flere end de ganske få, som her antydes, og det er ment som et forslag til en metode til efterfølgelse og videre udvikling snarere end som en i beton støbt fortælling.

Som bidrag til at skabe et billede af, i hvilken tid og under hvilke omstændigheder tidsskriftet og de præsenterede arbejder blev til, har både Poul Erik Skriver og Tyge Arnfred beredvilligt stillet op til lange interviews. Det er jeg dem meget taknemmelig for. *jp*

sic Stan Getz: sublimely focused and bone-dry with minimal vibrato and plenty of air. Industrial design also receives fairly extensive coverage; in fact, an entire issue (1-1978) is devoted to industrial design, including a thorough look at DSB Design, design in the public space and a presentation of Peter Bruun's Grinde from 1974 – still the most beautiful family yacht ever made.

As our review is framed by the development of the welfare society, we leave out churches, chapels and other religious buildings, although they are widely represented in *Arkitektur DK*. With their often very simple spatial program and their ambition of using architecture to evoke a certain state of mind, they often represent exceptional architecture. But religion is a private matter, and one of the goals of the welfare society was to institutionalize financial assistance and dismantle the personal dependency that is a feature of charity, including church alms. Social equalization was to take place in a formalized framework, not as a mutual, personal exchange. Related issues concerning ethics and responsibility were not to be shouldered by individuals, and thus, what remains for the church is a purely spiritual and ceremonial function that is not essentially related to the welfare society, except in the sense that it is allowed to practice.

Arkitektur DK also covers renovation and restoration projects, which become a growing field especially from 1972 as industry moves out

of the cities, leaving industrial plants, warehouses, etc. behind as potential conversion projects. Discussions in *Arkitekten* during this time reveal that this is a topic that divides opinion. It still does today. The renovation of the Black Quadrangle in Nørrebro, IBA in Berlin and the demolition of former industrial buildings in key locations such as Copenhagen Harbor have repeatedly refueled the debate about preservation and renewal. Today, the debate is also reflected in the master's program Transformation at the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture, which is attracting architecture students like flies to sugar. For now, however, we will give this topic a rest.

Due to space limitations, we have also left out the tract houses and prefab systems that emerged at this time. This includes Jørgen Schmidt and Kaj Schmidt's T.V.P.-system (3-1966/97), Jørn Utzon's Espansiva (1-1970/2), Arne Jacobsen's Kvadreflex (4-1972/154) and Halldor Gunnløgsson and Jørn Nielsen's Modulent (6-1974/240). They are included only when they have played a part in featured projects. Architecture in Greenland, which had its own issue (4-1968), and which recently received independent coverage in both *Arkitektur DK* (4-2012) and *Arkitekten* (9-2012), has also been excluded. The same goes for works by Danish architects outside Denmark and for the recurring examples of works from the other Nordic countries.

Thus, the review focuses exclusively on buildings designed by Danish architects and constructed in Denmark that somehow reflect the relationship between the development of society and the development of the architectural profession as well as their mutual dependency. This leaves 712 projects featured from No. 1-1957 to No. 8-1982 (from 1957-73 the magazine is published six times a year, after that there are eight annual issues until 2009 and after that again six). In this review, we refer to the magazine as *Arkitektur DK* throughout, although the initial name was simply *Arkitektur*. DK was added in 1972, although the new name is not featured in footers until 1977 or in the annual registers until 1980. If anyone is wondering about the high page numbers in the references, until the end of 2007 the pages were numbered consecutively in each volume.

The A-pages that surrounded the editorial content had their own pagination. Thus they could be removed, and the editorial content could be published as an annual publication that maintained the original page numbers throughout.

As mentioned in the editorial, these two issues of *Arkitektur DK* are not intended as a chronicle. Nor are they intended as a guide, and the presentations are therefore neither chronologically nor geographically arranged but instead organized around six major themes relating to society and everyday life: public administration and infrastructure, industry and trade, education and research, healthcare and nursing, housing, culture and recreation. For those who would like to see the buildings for themselves – which is highly recommended – the addresses of the individual locations are included. To enable a closer look at the individual themes, projects, architectural firms, periods or whatever else might hold one's particular interest, we seek to include references to the issues where the featured projects were originally presented. Readers who do not have all the volumes of *Arkitektur DK* lined up in the Mogens Koch bookcase at home can access them at the libraries of the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture, the Aarhus School of Architecture, the Royal Library or the LIFE library of the University of Copenhagen.

Readers who pull out these old issues ought to do themselves the favor of (re-)reading some of the essays on architecture, art history and art theory that they also hold. Many of them are simply formidable; the level is set with Erik Chr. Sørensen's "Om form" (About Form; 5-1957/161) and "I rum" (In Spaces; 6-1957/198). And in 1965 – the year after Bernard Rudofsky's book *Architecture Without Architects* and MoMA's exhibition of the same name has a beautiful so-called picture chronicle by Jesper Høm titled "Huse uden arkitekt" (Buildings with no Architect) stretching over three issues (4-1965/173, 5-1965/221, 6-1965/269).

For each of the six themes mentioned above, the featured projects are presented in three stages: First, a two-page spread on a single project that is particularly representative of the theme. Not necessarily because it is, per se, the best from an artistic point of view, but because it represents something new (such as Odder Town Hall and Herlev Hospital), something especially interesting (such as Toms Fabrikker and Uglegårdsskolen) or something that influenced later architecture (Albertslund South). We have revisited these locations and include current photos, sometimes excerpts from the original presentation and comments on their appearance and impact in 2013.

Next follow two or three examples of different approaches to the same type of assignment. This may involve variations from the

same period (such as the HQ for FDB by FDB's Arkitektkontor and C.F. Møller's Angli) or examples that illustrate a development in the perception of a type of building (such as Halldor Gunnløgsson and Jørn Nielsen's town hall in Tårnby and Fællestegnestuens town hall in Albertslund). The themes close with additional examples of architecture related to the theme to illustrate the breadth and depth of the architecture of the period.

Just as the present review is not chronological or geographic, it also attempts to steer clear of the anecdotal. Architecture history is rife with oft-repeated stories that are not necessarily based on fact, but which gain traction because they continually produce and reproduce the architects' self-image. "Take me as I think I am," as the Danish rock poet Steffen Brandt has put it. Instead, the commentary to the themes and individual presentations suggests connections across time and space, projects, ideas and individuals. Clearly, there are many more connections than the few we have indicated; we hope that they might serve as suggestions for a general approach rather than a carved-in-stone narrative.

To help draw a picture of the time and the circumstances that framed the creation of the magazine and the architectural projects, both Poul Erik Skriver and Tyge Arnfred generously sat down for lengthy interviews. For that I am very grateful. *jp*

ODDER RÅDHUS. PRIIS & MOLTKE OG H. P. HJØRN NIELSEN 1970-71. ARKITEKTUR DK 2: 1973/88 © POLLERIK SKAIVER

OFFENTLIG ADMINISTRATION OG INFRASTRUKTUR

PUBLIC ADMINISTRATION AND INFRASTRUCTURE

Samfundsudviklingen afspejles tydeligt i de rum, hvori borgerne møder forvaltningen. Halldor Gunnløgsson og Jørn Nielsens rådhus i Tårnby fra 1960 rummer stadig den monumentalitet og statelighed, som kendetegner de klassiske byrådhuse. Formmæssigt forenklet, ganske vist, men alvorligt i tonen. Helt anderledes går Friis & Moltke til værks i Odder – et af de nye rådhus, som bygges efter kommunalreformen i 1970. Her er en helt ny måde at skabe møde på mellem borger og administration i den lange åbne hall, rådhuset igennem – en model, som kom til at danne skole. I Albertslund kastes alle formaliteter bort, og rådhuset indrettes nærmest i et hjørne af et større anlæg, som også rummer bl.a. kulturhus og bibliotek.

Ud over Jørgen Maglebyes folk, som senere bliver til Gottlieb & Paludan, er der mange andre ‘gode arkitekter’, som Skriver udtrykker det, der igennem årene kommer til at varetage opgaverne med at indpasse store infrastrukturanlæg i landskabet. Det lykkes ofte at skabe ganske smukke og meget enkle anlæg, men som det også bemærkes i omtalen af Stignæsværket, kan selv den bedste arkitektoniske udformning “ikke dække over, at disse vældige volumener bringer en ny dimension ind i landskabet – så at sige fratager de det dets troskyldighed.”

Stadsarkitekten i Københavns arbejder er genstand for tilbagevendende og berettiget opmærksomhed, og ud over skoler, plejehjem og andre institutioner er kataloget over infrastruktur noget af det, der står stærkt fra denne periode, og om noget understreger, at udviklingen af velfærdssamfundet i høj grad også var en materiel affære, som kunne – og blev – designet. *jp*

The societal development is clearly expressed in the spaces designed for the meeting between citizens and the administration. Tårnby town hall is still stately and monumental – simple, yet with a dignifying expression. Ten years later in Odder, Friis & Moltke approaches the task quite differently. The town hall here is one of the new ones built after the administration reform in 1970 and introduces a whole new way of creating interaction between the citizens and the administration: An open hall runs through the entire building. And in Albertslund it is almost as the town hall is by coincidence placed in the corner of a larger structure also containing a library and a cultural center.

Apart from Jørgen Maglebye’s crew, who would later become Gottlieb & Paludan, many other ‘good architects’, as expressed by Skriver, handle the task of encompassing large infrastructural facilities in the landscape. They often succeed in designing quite beautiful and simple buildings but as mentioned in the comments on Stignæsværket, even the best architectural design “cannot cover the fact that these vast volumes introduce a new dimension in the landscape – deprave it of its innocence, so to speak”.

The works of the city architect in Copenhagen are often and rightfully shown and commented on. Apart from schools, nursing homes and other institutions, the list of infrastructural buildings from this period is worth noticing. If anything, this goes to show that developing the welfare society was also a material affair which could – and was – designed. *jp*

1957

Folkepensionen, der blev vedtaget i 1956, indføres som en offentlig ydelse, der tildeles alle danske statsborgere over 67 år, uanset indkomst og formue.

The national pension scheme is introduced by the Danish government. It is available to everyone over the age of 67, regardless of income and assets.

1957

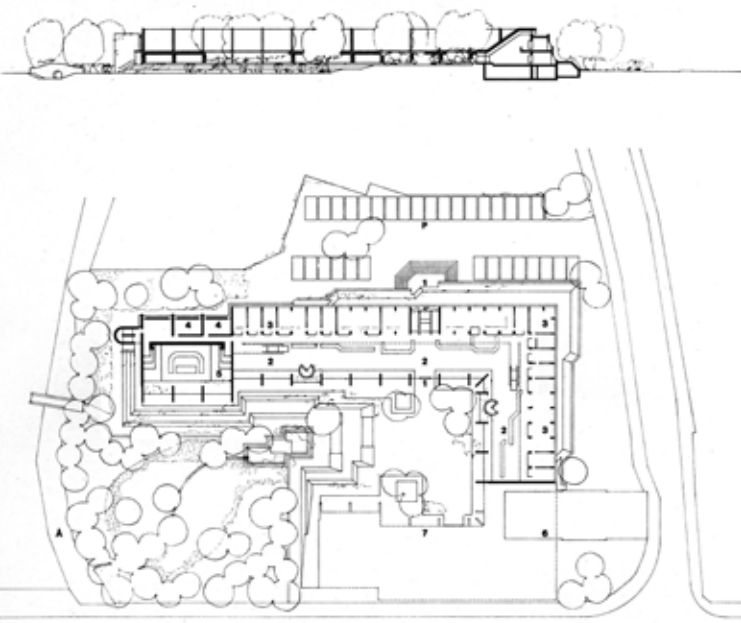
Der udskrives folketingsvalg. Den politiske situation er præget af økonomiske problemer, herunder landbrugets svigtende indtægter og en kraftig stigning i valutagælden. Valget fører til dannelsen af den såkaldte trekantsregering med Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og Retsforbundet, ledet af H.C. Hansen (S).

The government calls for an election. The political position is marked by the economic problems of a weakened currency and the falling income of agriculture industry. The election leads to the establishment of a triangle government comprising the Social Democratic Party, the Social-Liberal Party and the Justice Party. H.C. Hansen (S) becomes Prime Minister.

ODDER RÅDHUS TOWN HALL H.P. HOLM NIELSEN FRIIS & MOLTKE

Rådhusgade 3, Odder
2-1973/58

“En af de sjældne bygninger, som trods sit alvorlige formål er formet med et stænk af humor og ironi. Bevares, det er yderst seriøst arbejde, men bestemt ikke højtideligt. Den bevidste overdimensionering af visse detaljer, dørgreb, håndli-ster og kæderne ved tagnedløbene, vil måske af nogle opfattes som en løssluppen og respektløs behandling af traditionsbundne arkitekturele-menter. Men det er jo navnlig en karakterfuld understregning af den robuste helhed (...) Huset er som en åben hal med en lang og foldet kon-taktzone mellem publikum og personale S.”

Odder Rådhus står stadig stærkt i både bybil-leDET og som enkeltstående bygning. En tilbyg-ning planlagt fra starten er blevet tilføjet i 1980, og nye skillevægge er blevet tilføjet sammen med en ny indretning af de udadvendte funk-tioner i stueetagen. Det er alt sammen fint løst, og der skal mere til at rokke ved et solidt hus som dette.

“A town hall is an administration building with office accommodation for the city’s administra-tive staff and with council chamber, meeting rooms and committee rooms required for the councillors. At the same time, however, the town hall is a civic centre with a number of external functions, welfare and social insurance offices, registry, rates office, etc. The building is designed as an open hall with a long, folded contact zone between the public and the staff. S”

Odder Town Hall is still a significant building. In 1980 an extension planned from the begin-ning was realized, and partition walls have been moved and added along with a new inte-rior design of the ground floor. Altogether the changes have been succesfully introduced, and it takes more than this to shake up such a robust building.

© POUK ERIK SKJØTTER

1957

Landbruget overhales af industrien som eksporterhverv. Den stadig øgede efterspørgsel af arbejdskraft i industrien og den offentlige sektor sætter fart i afvandringen fra landdistrikterne til byområderne, som på dette tidspunkt hver især rummer ca. halvdelen af landets befolkning.

The industry exceeds agriculture in export trade and earnings. The steadily increasing demand for labor in the service sector and industry accelerates rural-urban migration.

1958

Med skolelovene af 1958 gøres særundervisning af børn med læsevanskeligheder, underbegavelse, svækket syn eller hørelse til et lovkrav i folkesko-len.

A new school law mandates special education and related ser-vices for children with speech and hearing impairment, mental retardation or reading difficulties.

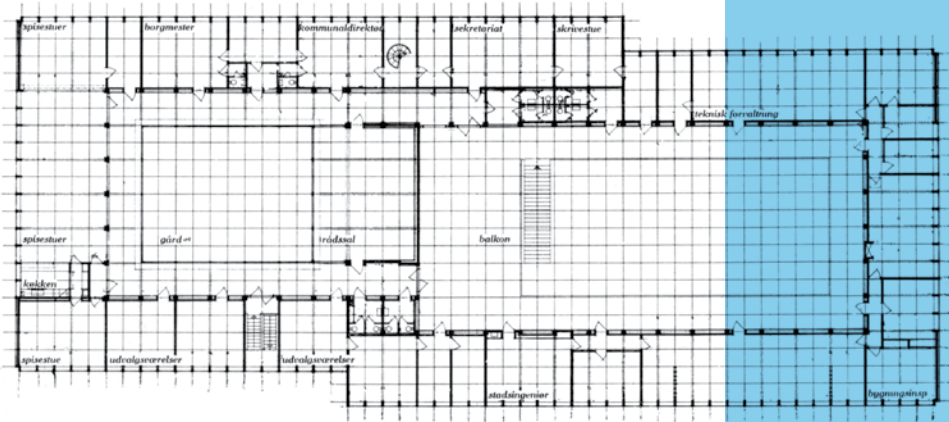
TÅRNBY RÅDHUS
HALLDOR GUNNLØGSSON &
JØRN NIELSEN

Amager Landevej 76, Kastrup
4-1960/121

“Skal man klassificere kommunerne efter deres rådhus, så rangerer Tårnby højt. Det er ikke den eneste kommune, der i de senere år har valgt arkitekter gennem en konkurrence. Men det er én af de få, der har givet arkitekterne et godt program og frie hænder til at gennemføre konkurrencens idé. Og heldigvis med et usædvanlig godt resultat. (...) Overskueligheden er en af denne bygnings store kvaliteter, den smukke detaljering en anden. Det er et vidtspændende register, arkitekterne skal beherske. Derfor er det ikke mærkeligt, at meget byggeri er interesseløse kompromiser. Derimod er det en begivenhed, når man som her møder en bygning, der med rette bærer navnet arkitektur.”

“Were the municipalities to be classified by their town halls, Tårnby would have a high rank. Other municipalities have in recent years chosen their architects through a competition. Few, however, have given the architects such a good program and free hands to accomplish the ideas from the competition as Tårnby. And luckily with a good result. (...) Clarity is one of the great qualities of this building, its beautiful detailing is another. It is an extensive register, the architects have to master. Thus it is no surprise that a lot of buildings are compromises without interest. On the contrary, it is an extraordinary event when, like in this case, you meet a building rightfully addressed as architecture.”

1958

Et krav om modulprojektering vedtages i Folketinget og påbyder bestemte standarder for en række forhold i byggeriet, såsom størrelsen på vinduer og døre. Herigennem sikres en større ensartethed i byggesektoren, som åbner mulighed for en industrialisering af produktionen.

A new law requires certain standards for various elements in construction including the sizes of doors and windows. This ensures a higher degree of uniformity in the building sector, which allows for a more industrialized approach.

ALBERTSLUND RÅDHUS | TOWN HALL
FÆLLESTEGNESTUEN – VIGGO MØLLER-JENSEN,
TYGE ARNFRED & JØRN OLE SØRENSEN

Nordmarks Allé 1, Albertslund
5-1975/179

“Adgangen til Albertslund Rådhus sker fra Albertslundhuset via en bro over den kanal, der går til den store spejldam. Rådhuset er altså nært knyttet til de centrale byfunktioner. Rådhuset er udformet med kontorfunktioner i tre treetages blokke, og byrådsalen og nogle publikumsrettede servicefunktioner placeret i en enetages bygning, der sammenbinder kontorflojerne (...) Kommunalbestyrelsens mødesal er gjort multianvendelig. Kommunalbestyrelsens runde mødebord kan fjernes, så salen med sine faste tilhørerpladser og eventuelt ekstra pladser opstillet på gulvet kan tjene til almindelig mødevirksomhed, foredrag osv.”

“The town hall complex is composed of three three-storey office wings of standard type, linked by a single-storey building specially designed for this purpose and consisting, in principle, of a covered mall which provides access to the office wings and contains various public services such as information offices etc. (...) The Council Chamber is so designed that it can also be used as a lecture hall.”

1958

Regeringen gennemfører et montagecirkulære, der for en fire-årig periode sikrer en mindsteproduktion af almennyttigt montagebyggeri. Cirkulæret markerer boligbyggeriets endelige overgang fra traditionelt håndværk til industrielt byggeri.

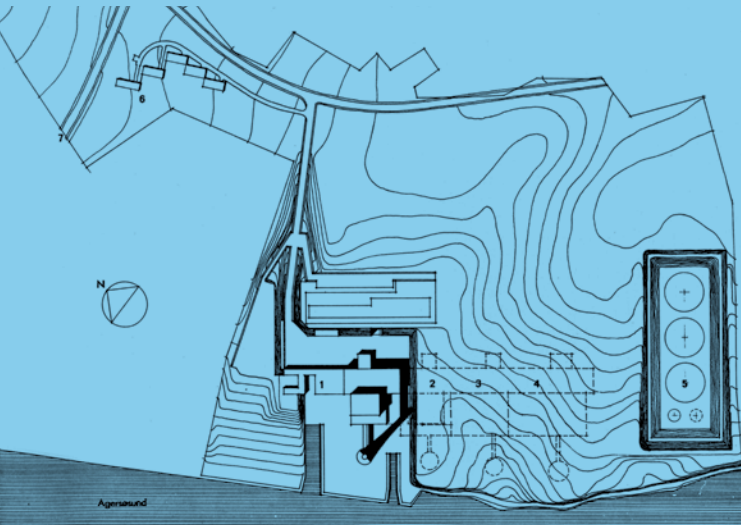
The government implements an industrial circular to stimulate the construction business. The circular guarantees a minimum production of prefabricated housing over a four-year period. The circular facilitates the ultimate transition of the building sector from traditional craftsmanship to industrial building work.

© K. HELMER-PETERSEN

STIGSNÆSVÆRKET
JØRGEN MAGLEBYE, NIELS ERIK
GOTTLIEB & BØRGE HØGSTED
Holtengårdsvej 24, Skælskør. 2-1967/85

“De store kraftværker, der i efterkrigsårene er vokset frem ved de danske kyster, har vakt nogen bekymring i de kredse, der nødig ser de sparsomme danske landskabsværdier destrueret. Kraftværkerne placeres ofte på meget sårbare punkter i landskabet. Både ved placering og udformning blev der en overgang udelukkende taget teknisk/økonomiske hensyn. Kritikken af disse dispositioner har ikke været uden virkning. El-værkerne er begyndt at interessere sig for den bygningsmæssige udformning og har knyttet gode arkitekter til dette arbejde. S”

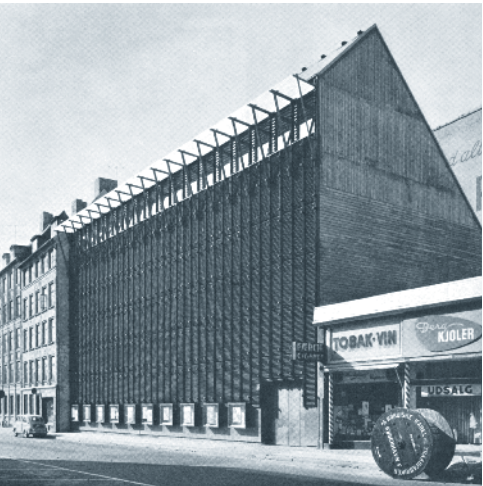

“The large power plants, which since the end of the war have emerged along the Danish coasts, have brought concern to those who would prefer the sparse qualities of the Danish landscape to remain intact. The power plants are often placed in very vulnerable places in the landscape and both when situating and designing them, for a period of time only technical/economic considerations were shown. The criticism of these dispositions have not been without impact. The electricity companies have begun to take an interest in the buildings’ design and have hired good architects to do the job. S”

1958

Landets økonomiske situation ændres, da valutagælden afløses af et mindre tilgodehavende. Dette markerer indgangen til en periode med stor økonomisk vækst og udvikling.

Denmark’s foreign currency debt is replaced by a small balance in the country’s favor, which changes the economic position significantly. This marks the beginning of a period with strong economic growth and development.

© K. HELMER-PETERSEN

Bremerholm Transformerstation, F.C. Lund & Hans Chr. Hansen
Bremerholm 6, København K. 3-1964/120

© MORTEN BO / SØREN FRØHLINDE

Svanemøllen Kloakpumpestation, Stadsarkitektens Direktorat | The City Architect’s Office
Strandvænget 30, København Ø. 1-1979/22

ARBEJDER AF KØBENHAVNS STADSARKITEKT
WORKS BY THE CITY ARCHITECT OF COPENHAGEN

Læs mere her | Further reading
Arkitektur DK 4-1972/156: Arbejder af Hans Chr. Hansen
Arkitektur DK 5-1981/161: Stadsarkitekten og de tekniske anlæg i København
Arkitektur DK 6/7-1986/245: Stadsarkitekten i København 1886-1986

© MORTEN BO / K. HELMER-PETERSEN

Renseanlægget Lynetten, Stadsarkitektens Direktorat | The City Architect’s Office
Refshalevej 250, København K. 5-1981/166

1959

Folketinget vedtager en lov om sanering af usunde bydele. Der afsættes 25 mio. kr. årligt til sanering af omkring 2.000 boliger, heraf halvdelen i hovedstadsområdet.

The government adopts an urban redevelopment law and allocates an annual budget of DKK 25 million to improve 2,000 dwellings – half of them in the Copenhagen area.

5. SCENEN

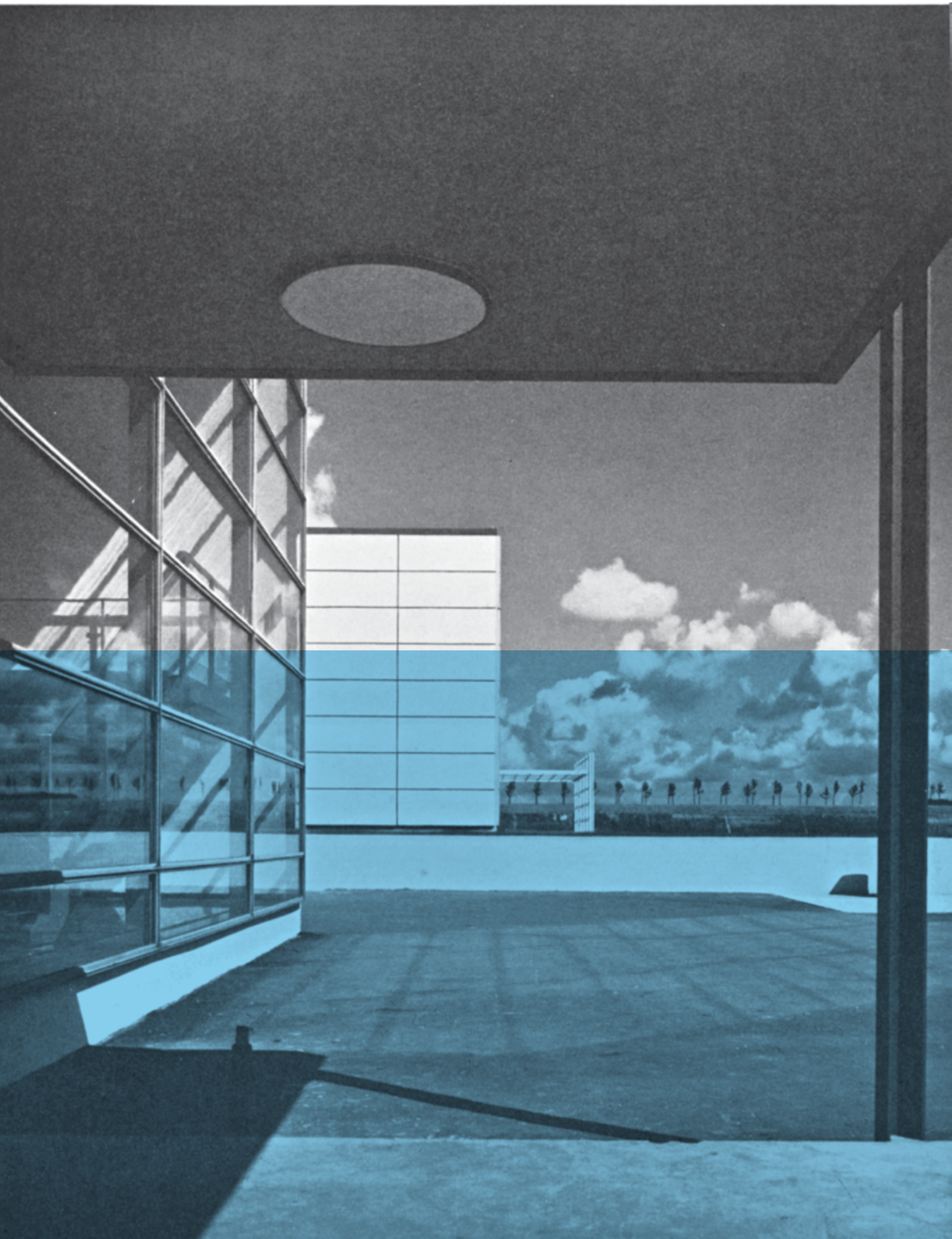
INGER CHRISTENSEN

*Huse med brede imponerende trapper
Døre med håndtag af messing Polerede
Kølige gange med fliser og kalk
Rum med stole borde og senge
Improviserede elektriske systemer
Cisterner til affaldsprodukter
Vand til giftige stoffer
Lys til øjne*

*Der er slet ikke tale om tilpasning
Slet ikke tale om at overleve
Mere eller mindre kunne gøre det
Tale om alt
Alt som kan være det mindste i verden
Eller et eller andet i bevægelse i verden
Eller verden i bevægelse i mig
Formulere Formulere Formulere*

*Fra Det, første gang udkommet 1969
på Gyldendal*

TOMS FABRIKKE, ANNE MOISEN 1960-62, ARKITEKTUR DK 1-1962/27 © STENOVIING

INDUSTRI OG HANDEL

INDUSTRY OG TRADE

Efter at have rummet en meget stor del af landets produktionsapparat, tømmes byerne for deciderede industriarbejdspladser, som flyttes til forstæderne, hvor nye industrikvarterer skyder op. Opførelsen af Toms Fabrikker i Ballerup er et tidligt eksempel på denne udflytning, som i større eller mindre grad stod på, indtil der i slutningen af 1980’erne næsten ikke var noget tilbage. FDB’s byggeri af et nyt hovedkontor med lager til at betjene Storkøbenhavnsområdet er tilsvarende et eksempel på det skalaspring, der skete – de tilsvarende funktioner var tidligere placeret i tre pakhuse i Njalsgade på Islands Brygge. Industrien ændrer også karakter, og i *Arkitektur DK* 1-1967 reflekterer Poul Erik Skriver over dette i kommentaren “Industrien som bygherre” (s. 35):

“Når man tidligere kørte ind i et industrikvarter, hvor virksomhederne udadtil præsenterede sig med rod og snavsede plankeværker, var man ikke i tvivl om berettigelsen af en funktionel zonedeling af byen. De nyeste industrikvarterer i Københavns omegn er snarere renligere og mere stilfærdige end et gennemsnitsboligkvarter. Grønne plæner og smukke plantninger omkring fritliggende bygninger kunne lige så godt lede tanken hen på et institutionsområde eller et universitet med forskellige fakulteter. Man får lyst til at spørge, om industrikvartererne opretholdes for at beskytte virksomhederne mod støj og snavs fra boligområderne?”

Det overskud, hvormed der planlægges industrikvarterer, og den ændrede holdning til fabriksarbejdernes stilling i virksomheden kommer tydeligt til udtryk i Aage Damgaards fabrik, Angli, og op igennem perioden ses det tydeligere og tydeligere, hvordan arkitekturen indtager en position som identifikationskaber for en stor del af landets erhvervsvirksomheder, hvad enten de er beskæftiget med produktion eller handel. *jp*

Having housed most of the country’s production machinery, the cities are quite rapidly emptied for workplaces belonging to the industry, which move to the suburbs, where new industrial districts emerge. The construction of the Toms Factory in Ballerup is an early example of this relocation which lasted until the end of the 1980s, when there was virtually nothing left. FDB’s (Co-operative Wholesale Society Ltd.) new headquarters illustrates the shift in scale that occurred – the predecessor was three warehouses on Islands Brygge in the central Copenhagen. The character of the industry also changes, and in *Arkitektur DK* 1-1965, Poul Erik Skriver reflects upon this:

“Previously when driving through an industrial district, the companies would present themselves with a mess and a dirty fence, leaving no doubt about the legitimacy of functional zoning. The newest industrial districts around Copenhagen, however, are rather more clean and quiet than the average residential area. Green lawns and beautiful plantings around free-standing buildings leading the thoughts toward an institutional area or a university with different faculties. One might ask, whether the industrial districts are in fact kept to protect the company owners from dirt and noise from the residential areas?”

The energy put into the planning of the industrial districts alongside the changed attitude toward the factory workers’ position is clearly expressed in Aage Damgaards’ factory, Angli, and during the period it becomes clear how the architecture positions itself also as a provider of identification for the companies, whether they be occupied with production or trade. *jp*

1960

1960

Regeringen gennemfører et montagecirkulære, der for en fire-årig periode sikrer en mindsteproduktion af almennyttigt montagebyggeri. Cirkulæret markerer boligbyggeriets endelige overgang fra traditionelt håndværk til industrielt byggeri.

The government implements an industrial circular to stimulate the construction business. The circular guarantees a minimum production of prefabricated housing over a four-year period. The circular facilitates the ultimate transition of the building sector from traditional craftsmanship to industrial building work.

Viggo Kampmand (S), som har overtaget statsministerposten efter H.C. Hansens (S) død, udskriver folketingsvalg. Socialdemokratiet, som er gået til valget med sloganet “Gør gode tider bedre”, oplever efterkrigstidens største valgsejr med 52% af stemmerne . Viggo Kampmann fortsætter som statsminister.

Prime Minister Kampmann (S) calls an election. The Social Democratic Party campaigns under the slogan “let’s make good times better” and have their best election results since the war with more than 42% of the votes.

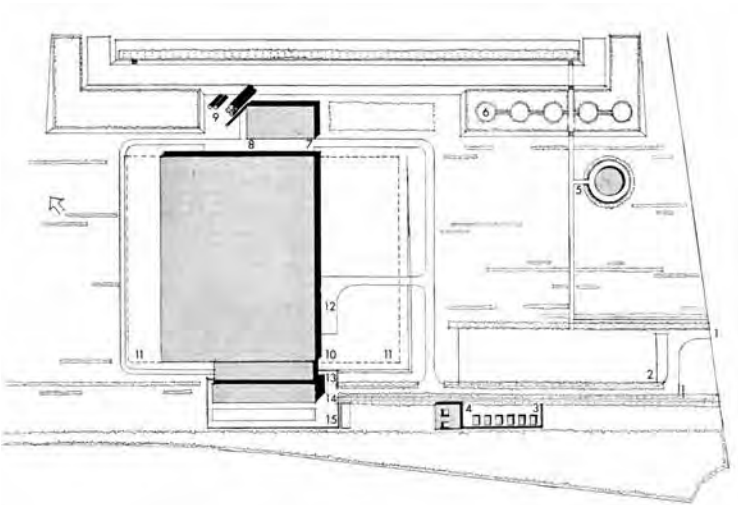

© JESPER PACH

© STEFANO

“Tiden efter Anden Verdenskrig har på bygningskunstens område været en periode, hvor mange af tyvernes idéer er blevet modnede og afklarede. Arne Jacobsen har i udpræget grad erkendt denne situation, han kaster sig sjældent ud i formeksperimenter, men sætter hele sit talent og sin arbejdskraft ind på at nå det enkleste og reneste udtryk for den arkitektoniske løsning af en opgave. Han har samtidig udviklet sine analytiske evner, så nogle af hans seneste bygninger også i funktionel henseende repræsenterer bemærkelsesværdigt klare løsninger. Ved denne holdning til bygningskunsten er proportioneringen og den gennemarbejdede detaljering blevet væsentlige kvaliteter i Arne Jacobsens arkitektur. Der er ingen udvendig staffage, der kan trække opmærksomheden fra det, der altid har været og altid bør være det væsentlige i bygningskunsten. S”

“Within architecture, the time after WWII has been a period in which many of the ideas of the twenties have matured and clarified. Arne Jacobsen has definitely acknowledged this, he rarely experiments with form, but puts all of his talent and labor into reaching the simplest and cleanest expression of the architectural solution to a project. Concurrently he has developed his analytic skills such that some of his recent buildings also from a functional perspective represent remarkably obvious solutions. This attitude towards architecture has moved proportioning and thorough detailing center-stage as essential qualities in Arne Jacobsen’s architecture. There is no exterior decoration to attract attention from what has always been and should always be the most important in architecture. S”

1961

Loven om offentlig forsorg vedtages og afskaffer fattighjælpen og dens retsvirkninger. Med den nye lov fastslås det, at modtagelse af sociale ydelser ikke må medføre tab af andre borgerlige rettigheder såsom stemmeretten.

The Act on Public Assistance replaces the Poor Relief. Under the new law, recipients of public assistance do not lose any civil rights including the right to vote, as they did under the previous system.

© JESPER PACH

TOMS FABRIKKER | FACTORIES
ARNE JACOBSEN

Toms Allé 1, Ballerup | 6-1962/217

Toms moved from their old factory buildings at Prags Boulevard on Amager when they ran out of space, and not much have changed in their new factory since then. As planned from the beginning, machinery in the production line has been updated, though due to longer production lines and automated packing stations, they now wind themselves through the large production hall. The furniture in the administration building has been replaced like the windows and the art on the walls, the landscape has grown and a lot of other smaller things have been changed as a natural consequence of this being a building in use. The buildings stand, however, more or less as they did when they were constructed – if anything the facades have gained character over time.

Toms flyttede fra deres tidligere fabrik på Prags Boulevard på Amager, da der ikke var mere plads, og ikke meget har forandret sig på deres nye fabrik i de forgangne år. Som det var tiltænkt fra projekteringen, er en del af produktionsapparatet blevet udskiftet, og erstatningen af det manuelle pakkeri med maskiner har gjort, at produktionslinjerne nu snor sig en smule i den store hal. Møblementet i administrationsbygningen er udskiftet ligesom vinduerne, der er kommet anden kunst på væggene, landskabet omkring fabrikken er groet til, og en lang række andre småting er forandret som en naturlig følge af, at det er et hus i brug. I det store hele står byggeriet dog som på opførelsestidspunktet – om noget har patineringen af facaderne givet huset mere karakter.

1961

Socialdemokraternes velfærdsprogram “Solidaritet, lighed og trivsel” introduceres. Det omfatter sociale tryghedsordninger, offentlig service samt en økonomisk politik, der bygger på vækst og beskæftigelse. Staten skal have ansvaret for den enkelte borgers velfærd, og man tilstræber økonomisk tryghed hos de svage grupper i samfundet.

The Social Democratic Party introduces the welfare program “Solidarity, equality and welfare”. The program includes social security, public services and an economic policy aimed at growth and job creation. The state becomes responsible for the welfare of the individual citizens with the goal of ensuring economic security for under-privileged or marginalized groups.

© ERIK HANSEN

FDB HOVEDKONTOR I HERSTØ
FDB ARKITEKTKONTOR | FDB ARCHITECTS
Roskildevej 65, Albertslund (Coop).
2-1965/41

© ERIK HANSEN

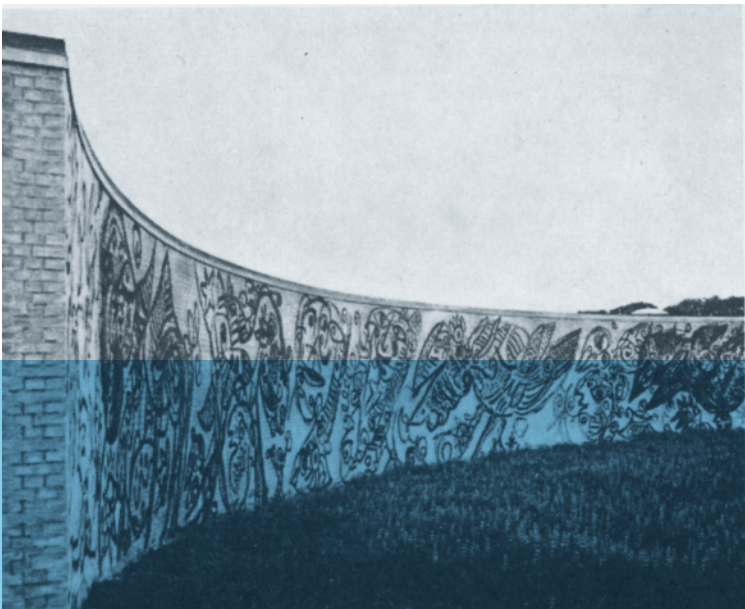
© HAMMERS LITFAKT

ANGLI
C. F. MØLLER
Birk Centerpark 3, Herning
6-1969/260

Opført for skjortefabrikant Aage Damgaard. Omgivende landskab udlagt af C.Th. Sørensen, oprindeligt kunstværker af bl.a. Richard Mortensen, Henry Heerup, Svend Wiig Hansen, ophængt af Jørn Larsen. Den indre gård udsmykket af Carl-Henning Pedersen.

Built for the shirt manufacturer Aage Damgaard. Surrounding landscape by C.Th. Sørensen, originally with artworks by Richard Mortensen, Henry Heerup, Svend Wiig Hansen among others, arranged by Jørn Larsen. The inner courtyard is decorated by Carl-Henning Pedersen.

1962

Jens Otto Krag (S) bliver statsminister efter at have vikarieret for Kampmann under dennes sygdom i løbet af året.

Jens Otto Krag (S) becomes prime minister after serving as a substitute for Kampmann (S) during his illness throughout 1962.

1962

Omsen – omsætningsafgiften – indføres som en afgift på 9% på omsætningen i engrosledet for at lægge en dæmper på forbruget. En række varer, bl.a. fødevarer, aviser og kunst, er undtaget. Omsen hæves til 12,5% i 1965.

A sales tax of 9% is levied on turnover in the wholesale trade with the goal of slowing down consumption. Certain goods, including food, newspapers and art, are exempt. The tax is raised to 12.5% in 1965.

Kontorbygning for Baltica, Sverre Eske Kristensen
Bredgade 40, København K. 1958/114

Kontorbygning for Baltica, Sverre Eske Kristensen. Bredgade 40, København K. 1958/114

Haldor Topsøes Forskningscenter | Research Center, Erik Herløw & Tormod Olesen. Frydenlandsvej 30, Vedbæk (Frydenlund Company Park). 3-1967/124

A/S Nordchokolad, FDB Arkitektkontor | FDB Architects
Platinvej 14, Kolding (Velux A/S). 1-1979/8

Hammerum Herreds Spare- og Lånekasse, Poul Kjærgaard et al.
Østergade 4-6, Herning (Nordea). 3-1965/89

Bruun & Sørensen A/S, Friis & Moltke
Åboulevarden 22, Århus (udlejningsejendom | tenanted property). 6-1962/247

Foss Electric, Knud Peter Harboe
Foss Allé 1, Hillerød. 6-1962/237

Thors Kemiske Fabrikker, Erik Chr. Sørensen
Kokkedal Industripark 6, Hørsholm. 3-1973/89

Jysk Telefon-Aktieselskab, Friis & Moltke / Mogens Kronborg
Gunnar Clausens Vej 28, Viby J. (TDC). 5-1979/169

Carlsberg Tappehal | Bottling plant, Sverre Eske Kristensen
Vesterfælledvej 100, København V. 5-1970/224

1963

Jordlovene, der skulle dæmpe ejendomsspekulationen, beskytte naturen og styre udviklingen gennem mere central planlægning, forkastes ved en folkeafstemning. I slutningen af 1960'erne må de borgerlige partier dog sande, at øget regulering er nødvendig, og en planlovsreform, stort set svarende til de forkastede jordlove, gennemføres.

Four land laws intended to curb property speculation, protect nature and manage development through more central planning are rejected in a referendum. In the late 1960s, however, the parties on the right acknowledge that more regulation is needed, and a planning act reform, almost identical to the rejected land laws, is implemented.

1964

Med nye lovgivninger inden for børneforsorgen bliver daginstitutionspladser et generelt offentligt pasningstilbud i Danmark. Før denne tid havde der været private børnehaver samt offentlige ordninger, hvor det var et krav, at børnene kom fra særlig dårligt stillede familier. Loven pålægger endvidere kommunerne at skabe det nødvendige antal daginstitutionspladser.

New childcare laws make day care a general public service in Denmark. Before this time, there had been private nursery schools, while public day care had been reserved for poor families. The law also requires municipalities to establish the necessary capacity to provide for everyone.

POUL ERIK SKRIVER

INTERVIEW

JESPER PAGH

Signaturen S sås for første gang i Arkitekten i 1956 og derfra uden afbrydelse frem til 1982. Poul Erik Skriver er én af de væsentligste arkitekturformidlere, vi har haft, og igennem sit virke som leder af Arkitektens Forlag igennem dansk arkitekturs absolutte storhedstid har han sat et uafvaskeligt fingeraftryk på dansk arkitekturhistorie og fagets selvopfattelse. For at få overblik over, hvad baggrunden var for at starte et nyt tidsskrift om dansk arkitektur for 55 år siden, og hvad det var for en tid at være arkitekt i, besøgte vi Skriver i hans hjem i Bagsværd.

Hvad var baggrunden for at starte tidsskriftet *Arkitektur* i 1957?

Jeg havde lidt forbindelse med starten af Arkitektens Forlag, fordi jeg var blandet ind i etableringen af tidsskriftet *Byplan*. Men Arkitektforeningen ville ikke stå som udgiver pga. den risiko, der var forbundet med at etablere det nye tidsskrift, som jeg blev redaktionssekretær for, og derfor etablerede man Arkitektens Forlag som en selvejende institution, der kunne stå for den økonomiske risiko.

Da så *Arkitekten* kom i vanskeligheder, vikarierede jeg i første omgang for den daværende redaktør, Jens Møllerup, da han var på et par måneders studierejse i Amerika. Senere, da han trak sig helt, tog jeg et års orlov fra mit job i Københavns Kommunes byplankontor for at blive redaktør af *Arkitekten*. Jeg havde egentlig kun tænkt mig, at det skulle vare et år, for ligesom at rette det op. Men man kan jo ikke nå noget på et år, så det blev til mere.

Og problemet var mangeartet. Der var dels en konflikt med et meget borgerligt redaktionsudvalg, og så var der en gæld på 100.000 kr. til trykkeriet Bianco Luno, der trykte både ugehæftet og månedshæftet. Så jeg havde som en hovedopgave at få bragt styr på økonomien og måske modernisere hele rammen omkring udgivelsen af *Arkitekten*. Redaktøren havde det som et lille fritidsjob – kom et par timer om eftermiddagen og redigerede. Det, jeg så gjorde, var at sige, at det skulle være en heldagsstilling, og det skulle være en helt anden type tidsskrift. *Arkitekten* skulle være et tidsskrift, der havde både redaktionel baggrund og økonomi til at have rimelig store artikler og en meningsdannende redaktion. Og det skulle have et meget tæt forhold til Arkitektforeningen.

Jeg kunne ikke komme ud af den gæld, vi havde – jeg forhandlede med Arkitektforeningen om større bidrag, men der kunne overhovedet ikke være tale om, at de ville betale mere for tidsskriftet – så det, jeg så som en løsning, var, at forlaget kun leverede det, der var forlagets pligt, nemlig et tidsskrift. Og det var så det gamle ugeskrift, der blev lavet om til det lidt mere fyldige 14-dages blad, og så skulle månedshæftet laves om til et tidsskrift, man skulle abonnere på. Der var megen, megen skepsis over for den økonomi; hvem ville betale for det, og hvor skulle pengene komme fra?

Jeg havde samarbejdet med Krohns Bogtrykkeri om en række publikationer, som jeg stod for for Københavns Kommune, og de havde meget tillid til min måde at styre de der publikationer på, så jeg foreslog dem, at de kom til at trykke det nye tidsskrift, men at jeg skulle have en kredit på et år. Så hele indtægten fra tidsskriftet skulle bruges til at afbetale gælden til Bianco Luno, hvorefter jeg kunne forhandle nogle langt bedre priser – også på produktionen af *Arkitekten*.

Der var selvfølgelig stor økonomisk risiko ved det dér. Men af en eller anden grund så troede bestyrelsen på det. Jeg må sige, at jeg var ikke helt sikker. Men der skete så det omkring 1955, at konjunkturerne ændrede sig. Der kom gang i byggeriet, og der kom gang i byggeindustrien, og der kom en optimisme omkring hele det erhverv, som gjorde, at vi kunne tegne annoncer i et helt andet omfang end tidligere. Og det var så det, der reddede det. Det var faktisk konjunkturerne, der gjorde, at det var muligt at gennemføre det.

Men altså; vi fik afbetalt den gæld, og det gjorde, at jeg fik meget frie hænder. Og det lykkedes også at få abonnenter i rimeligt omfang. Og faktisk fik vi ret mange abonnenter i udlandet. Det var noget nyt – vi havde fyldige resumeer på tysk og engelsk – og så var det et billedblad først og fremmest. Altså i modsætning til *Arkitekten* så var *Arkitektur* et blad, som skulle dokumentere dansk og nordisk byggeri. Det var dokumentation af, hvad der blev bygget af godt og interessant byggeri, og ikke et debatblad eller på anden måde et blad, hvor artikelstoffet skulle spille nogen særlig rolle. (...)

Der var stor interesse blandt danske arkitekter for at se, hvad der blev bygget i Danmark. Det var ikke sådan, at en tegnestue normalt vidste, hvad der blev bygget rundt omkring i landet. Og navnlig var jysk arkitektur forholdsvis ukendt i København, men det havde et vist særpræg. Meget af den mere robuste, brutale arkitektur, som havde kvalitet, var jysk. Det var Friis & Moltke og sådan nogle folk der. Og dér kom *Arkitektur* til at spille en meget stor rolle og vakte altså tilsvarende interesse på tegnestuerne. (...)

Hvilke kriterier var der for, hvad der blev udvalgt til at blive beskrevet i *Arkitektur*, og hvad der hørte til i *Arkitekten*? Præsentationerne af nyt byggeri bliver umiddelbart flyttet over i *Arkitektur*, men både Tingbjerg og Avedøre Stationsby bliver f.eks. kun omtalt i *Arkitekten*.

Det var jo heller ikke helt krystalklart selvfølgelig, men der lå naturligvis en overvejelse bag. *Arkitektur* var sådan mere til det byggeri, hvor man forholdt sig forholdsvis ukritisk til det. Der er ikke meget kritik i *Arkitektur*. Hvis der var noget byggeri, man var meget kritisk over for, så blev det ikke vist. Man kunne godt have kritiseret det, og der burde måske også have været lidt

After its first appearance in 1956, the signature 'S' remained a fixture in the magazine Arkitektur until 1982. Poul Erik Skriver is one of the most important architecture writers Denmark has had, and as head of The Danish Architectural Press during the golden era of Danish architecture he has left an indelible mark on Danish architecture history and on the self-concept of the architecture profession. To learn about the background for the launch of a new magazine about Danish architecture 55 years ago and what it was like to be an architect and editor at the time, we visited Skriver in his home in Bagsværd.

What was the background for the launch of the magazine *Arkitektur* in 1957?

I was somewhat involved in the launch of The Danish Architectural Press, because I had co-founded the magazine *Byplan* (Town Plan). But the Danish Architects' Association did not want to be the publisher due to the risks associated with founding this new periodical, where I became the sub-editor, so instead The Danish Architectural Press was established as an independent institution to shoulder the economic risk.

When *Arkitekten* then faced difficulties I initially filled in for the editor at the time, Jens Møllerup, while he was away on a study tour of America that lasted several months. Later, when he resigned, I took a year's leave from my job in the urban planning office of the City of Copenhagen to take over as editor of *Arkitekten*. I had initially planned to stay a year, to sort things out. But you can't really get anything done in a year, so I wound up staying longer.

And the problem had many facets. There was a conflict with a very conservative editorial committee, and there was a debt of DKK 100,000 to the printing house Bianco Luno, which printed both the weekly and the monthly magazines. So my main task was to sort out the financial issues and perhaps to modernize the whole framework for the publishing of *Arkitekten*. The editor had been handling the job as a sideline – coming in a few hours in the afternoon to do some editing. Instead, I suggested making it a full-time job and a completely different kind of publication. *Arkitekten* should be a magazine that had both the editorial and the economic means for publishing fairly long articles and an opinion-forming editorial line. And it should have close ties to the Danish Architects' Association.

I was unable to get rid of the debt – I negotiated for a larger contribution from the Architects' Association, but they wouldn't hear of paying more for the magazine – so the solution that I saw was for the publishing house to deliver exactly what it was required to deliver, which was a magazine. So we turned the old weekly magazine into a bi-weekly magazine with slightly more pages, and we proposed turning the monthly magazine into a subscription magazine. There was a fair amount of skepticism about the economic aspects; who would pay for it, and where would the money come from? I had worked with the printing house Krohns Bogtrykkeri on a number of publications that I had handled for the City of Copenhagen, and they had confidence in my way of managing publications, so I approached them with a deal where they would print the new magazine while suspending payments for a year. In that way, all the takings from the magazine could go to paying off the debt to Bianco Luno, and then I would be able to negotiate much better prices – including the production of *Arkitekten*.

Of course, this plan involved considerable economic risks. But for some reason, the board had faith in it. I have to say I had my doubts. But around 1955, the economic climate changed. Construction picked up, and the building industry picked up, and there was a sense of optimism throughout the industry that enabled us to sell much more ad space than we had in the past. So that's what saved it. In fact it was the market that enabled us to pull it off.

So we dealt with the debt, and as a result, I now had considerable latitude. We were also able to get a fair number of subscribers. Including quite a few subscribers abroad, actually. That was a new development – we had lengthy summaries in German and English – and the key thing really was the illustrations. Unlike *Arkitekten*, *Arkitektur* was a magazine that aimed to document Danish and Nordic architecture. It documented new

mere kritik af det, der blev vist i *Arkitektur*, men ideen i det var, at man altså viste det bedste og det mest interessante og påpegede kvaliteterne i det. Og måske overså lidt de mangler, der var... Og man kan godt sige, at det jo var en slags markedsføring. Også over for omverdenen – altså for bygherrerne, som jo var det offentlige, og hvor der også sad arkitekter som bygherrer. Og det gjorde jeg egentlig med god samvittighed, fordi jeg i *Arkitekten* havde mulighed for mere generelt at tage stilling til kvaliteten i dansk planlægning og dansk byggeri. (...)

Og Tingbjerg, det var vel, fordi der var lidt mere politik i det – lidt mere socialpolitik i det. Og det, tror jeg, var dér, skellet var. Om det var noget, man ville servere lidt ukritisk, eller om det var noget, man forholdt sig lidt mere dybdegående til med byggeriets baggrund og sociale eller samfundsmæssige betydning.

I den periode var der jo også mange meget stærke politiske strømninger. Hvad betød din egen politiske overbevisning for dit syn på arkitekturen?

(...) Det var jo almindelig kendt, at jeg var venstreorienteret og gammel kommunist. Nu var jeg ikke medlem af partiet på det tidspunkt – da havde jeg for længst droppet tilhørsforholdet til kommunisterne. Bl.a. fordi jeg havde været i Polen til en kongres i begyndelsen af 50'erne og oplevet, hvordan der var i Østeuropa. Og afsløringen af Stalin senere bekræftede jo min skepsis. Men man vidste jo godt, at jeg var venstreorienteret. Det, har jeg nu ikke følt, spillede nogen rolle. Jeg skilte jo ikke med det på nogen måde. Men man kunne selvfølgelig godt se det i mange af mine ledere, det ved jeg godt, at man kunne. Men det blev accepteret. Jeg forsøgte ikke at være upolitisk, men jeg forsøgte ikke at være agitatorisk på nogen måde.

Betød det noget for dit syn på arkitekturen?

Nej, det tror jeg ikke. Altså, jeg var ikke tilhænger af, at politik blev afspejlet i arkitekturen. Jeg talte for, at den arkitektoniske form var en forening af – i første række – tre krav: økonomi og funktion og teknik. Og de tre krav blev forenet i en form. Og den form kunne være meget forskellig; det kunne man jo se i konkurrencer, hvor selv de konkurrencer, der havde meget specifikke krav til både funktion og økonomi, jo fik helt forskelligt udtryk. Altså det var jo en kunstart, og det gik jeg meget ind for – på et tidspunkt, hvor det var meget upopulært at sige, at arkitektur var en kunstart. Man havde jo hele den der bevægelse på Akademiet, som ræbede sig, når de hørte ordet arkitektur... Men jeg var i øvrigt altid censor på den afdeling, for flere af professorerne ville ikke. Halldor Gunnløgsson ville absolut ikke være censor på de afdelinger der, for det havde han ikke nerver til. Men Tobias Faber og jeg, vi optrådte gerne og kritiserede dem. Det accepterede de. Men der var et par stykker, der syntes, at jeg var noget reaktionær, bl.a. fordi jeg talte om arkitektur . (...)

Arne Gaardmand skriver i sin byplanhistorie, at der i perioden under og efter krigen var store forhåbninger til “boligbyggeriet og planlægningens betydning for en demokratisk udvikling af landet og for en mere retfærdig fordeling af goderne i det velfærdssamfund, som ikke mindst specialisterne nu skulle i gang med at opbygge”. Hvordan oplevede du det?

Ja, det kan jeg godt huske, at han siger, og det synes jeg ikke, han har ret i. Det var da ikke tydeligt! I det hele taget er jeg ikke helt enig med ham i hele den historie, han skrev der. Jeg synes, at det mest karakteristiske for byudviklingen i Danmark i den periode var, at man udviklede boligområder. Altså at man fik øje for, at boligbyggeri ikke var små uafhængige byggerier, men at boligen skulle indgå i større sammenhængende bebyggelser. Som desværre i visse tilfælde så også førte til en uniformitet, men i andre tilfælde førte til – f.eks. i Albertslund, som jeg brugte som det bedste eksempel – at man havde varierede bebyggelser, karrébebyggelser, rækkehusbebyggelser, bycenter, skole osv. som en samlet byfunktion. Meget af det, han (Gaardmand, red.) taler om, det er alt det, han sad og rodede med derinde i (Bolit-)ministeriet, som ikke kom til at spille en skid rolle nogen steder. Men det kom det til i hans bog. Det er helt overdimensio-

interesting high-quality architecture; it did not revolve around debates, nor was it a publication where the articles played a key role. (...)

Danish architects were keen to see what was being built in Denmark. Architectural firms were not generally aware of what was being built around the country. In particular, architecture in Jutland was relatively unknown in Copenhagen, so I placed an emphasis on documenting what was happening in Jutland. And the architecture in Jutland did have a certain regional character. Much of the more robust, brutal architecture with a high level of quality was being created in Jutland. By Friis & Moltke and others. And here, *Arkitektur* played an important role and hence attracted attention in the architectural firms. (...)

What criteria determined what was selected for coverage in *Arkitektur* versus *Arkitekten*? The presentation of new architecture was generally covered by *Arkitektur*, but Tingbjerg, for example, was only covered in *Arkitekten*.

Well, it obviously wasn't crystal-clear, but of course there was a certain logic behind it. *Arkitektur* took a less critical approach to architecture. There is little critique in *Arkitektur*. If a project is viewed very critically, it wasn't included. It could have been criticized, and perhaps there should have been a more critical approach to what was presented in *Arkitektur*, but the idea was to showcase the best and the most interesting architecture and to point out the qualities it held. And perhaps there was a tendency to overlook the shortcomings ... In a sense, it was a sort of marketing effort. Also to the outside world – to the clients, that is, the public sector, which also employed architects as project managers. And I guess I did that with a clear conscience, because *Arkitekten* allowed me to discuss and critique the quality of Danish planning and architecture on a more general level. (...)

With Tingbjerg, I guess it was more politically charged – social politics. I think that was the distinction. Whether it was something we wanted to present without really being critical of it, or whether we wanted to take a more in-depth view of the background of the project and its social or societal impact.

At the time, there were many strong political trends and movements. How did your own political convictions influence your view of architecture?

(...) I was widely known to be left-wing and an old communist. I was not a party member at the time – I had long since cut my ties to the communists. In part because I had gone to a convention in Poland in the early 1950s and seen first-hand what Eastern Europe was like. And the later revelations about Stalin only confirmed my skepticism. But people knew I

FOTOVRE BÅDHUS, ARNE JACOBSEN 1964-66 © STRUWING

was left-wing. I never felt that that played any role. I wasn't parading my opinions. Of course they were evident in many of my editorials. But that was accepted. I did not seek to be apolitical, but I did attempt to avoid any form of propaganda.

Did it affect your view of architecture?

I don't think so. I mean, I was not in favor of having political views reflected in architecture. I argued that architectural form was a combination of – above all – three requirements: economics, function and technology. Those three requirements would come together in a given form. And the resulting form could take on many different guises; this was evident in competitions, where even the competitions that imposed very specific functional and economic requirements led to very different expressions. It was an art form, and I was clearly in favor of that – at a time when it was not exactly popular to describe architecture as an art form. There was this movement at the Academy, where people belched whenever they heard the word architecture ... By the way, I was always chosen as the external examiner for that department, because several of the professors refused to do it. Halldor Gunnløgsson definitely did not want to be an external examiner in those departments, because he found it unnerving. But Tobias Faber and I, we were happy to go, and I challenged them. They accepted that. But a few of them considered me somewhat reactionary, in part because I talked about architecture. (...)

Arne Gaardmand writes in his history of urban planning that in the period during and after World War 2, there were great hopes for “the impact of residential architecture and planning on the democratic development of the nation and a more equitable distribution of wealth in the welfare society that not least the specialists would now be constructing.” What was your experience?

Yes, I remember that he says that, and I disagree. It wasn't clear at all! Generally, I disagree with his assessments in that historical review. To me, the most characteristic feature of urban development in Denmark during that period was the development of residential neighborhoods. The realization that residential architecture was not about individual little building projects; instead the home should be incorporated into larger coherent developments. In some cases, unfortunately, this led to a high degree of uniformity, but in other cases – for example in Albertslund, which I presented as the finest example – it led to varied architecture, building blocks, row houses, a city center, a school etc. that provided a coherent urban function. Much of what he (Gaardmand, ed.) talks about is the stuff he was fiddling with at the Ministry (of Housing), which never mattered one damn to anyone. But it did in his book. It's blown out of all proportion. But we were friends, and I have discussed it with him and told him exactly that. He disagreed... (...)

Since then, the architects have been pushed out of the planning area – and perhaps they have also lost interest in it ...

Yes, they have. It's their own fault, I think. At least in part. But developing a city is such an incredibly complicated and complex game. Where unseen

neret. Men jeg var gode venner med ham, og jeg har diskuteret det og sagt nøjagtig det samme til ham. Det var han ikke enig med mig i... (...)

Siden dengang er arkitekterne blevet trængt ud af planlægningsfeltet – og har måske også mistet interessen for det...

Ja, det har de. De har selv været ude om det, synes jeg. Eller delvis. Men det er jo et utroligt kompliceret, sammensat spil at udvikle en by. Og hvor usynlige kræfter og til dels upåvirkelige kræfter kan være helt afgørende. Altså økonomi spiller en så afgørende rolle. Pludselig sker der nogle økonomiske udviklinger, som favoriserer visse former for byvækst, og så laver man om på alt det, man har bestemt. Man kan ikke styre byvækst på lang sigt. Det er næsten umuligt. (...)

Men det var jo en spændende tid, da arkitekterne spillede en rolle, også i byplanlægning, fordi der blev jo lavet nogle smukke planer, og det ser man jo ikke så meget mere. Og det forsvinder jo i erindringen, hvis ikke der er nogen, der holder det ved lige.

Hvis man nu skulle sige noget helt overordnet, hvad er så god arkitektur for dig?

Ja... Jeg plejer at bruge som eksempel noget af det, Fisker lavede. Fiskers arkitektur er jo uhyre enkel. Men hvis man går ud og ser på hans etagehuse og finder nogle samtidige etagehuse, som ikke er andet end pille-vindue-pille-vindue-pille-vindue, så siger man “det er Fisker, og det er godt”. Og det andet er sådan... automat, og det er ligegyldigt.

Fisker tegnede jo ikke ret meget af sine egne huse, men han stod altid og vogtede over facaderne. Han var i den grad optaget af facaderne. Men også af helhedsproportionerne. Han har et etagehus ude på Islands Brygge (Gullfosshus, Artillerivej 66-80, opført 1928), som er meget enkelt. Når jeg har været på de kanter og har haft andre med, så har jeg altid slæbt dem forbi det hus der. For den facade, som er så enkel, som man kan forestille sig, den er så udtrykssfuld. Og med hensyn til at forme klumpen, så man lægger mærke til den, så man siger “nej, hvor er det godt”, så er der hans Mødrehjælpen på Strandboulevarden. Det er balancen i det, og man kan ikke give en opskrift på det, det er fuldstændig umuligt. Det samme gælder for

Arne Jacobsens ting. Hans Rødovre Rådhus er jo i den grad inspireret af Saarinens bygninger til General Motors. Men det er bedre. Det er sikrere i proportionerne og detaljerne, og det er en helhed. (...)

Så måske er det enkelheden... og det behøver ikke at være en nøgenhed, som vi ser i f.eks. Thorvaldsens Museum, ikke? Og man har det også i Loos’ ting. Når man ser på hans ting i Wien. De er jo ikke udtryksfattige. De er meget enkle, men de har meget, meget klare og rene udtryk, ikke? Det holder!

Nu startede du med at fortælle om situationen i 1957, da *Arkitektur* startede. Hvordan så landskabet så ud 25 år senere, da du forlod forlaget?

Man begyndte jo at interessere sig mere for de individuelle udtryk i arkitekturen. Altså at give husene mere personlighed, måske på en mere voldsom måde. Altså (Bjarke) Ingels’ huse i dag er jo meget karakteristiske for den der trang til at... altså han motiverer det selvfølgelig meget godt med, at det også har en brugsværdi, og det har det rimeligvis også. Men det er jo meget formalistisk og åbenbart. Man er ikke bange for at skilte med det. Det var man jo tidligere, selvom der naturligvis altid har været en vis interesse for, at den enkelte arkitekt gerne ville manifestere sig som genkendelig i sin arkitektur, så har det aldrig været så udpræget, som det har været her i den sidste snes år. Og det var, synes jeg, en ændring. For hvis jeg ser mine gamle *Arkitektur* igennem, så er der ikke ret meget af det. Det er i virkeligheden meget jævnt. Og oven på alle de her voldsomme udtryk, så kan 1950’erne, 60’erne og 70’erne godt se lidt kedelige ud. Ha-ha... Og man skal altså være mere opmærksom på de finere kvaliteter.

Meget af arkitekturen fra 1950’erne, 60’erne og 70’erne er vel netop også god, fordi den indgår i en sammenhæng, og ikke kun fordi den har åbenlyse kunstneriske kvaliteter i sig selv, selvom det ofte er det, der bliver fokuseret på. Når vi sætter fokus på den periode nu, er det også for at rette opmærksomheden mod de mere gemte kvaliteter og håndværket i faget – f.eks. evnen til at tegne gode almene boliger. Men vi vil også gerne undgå blot at gentage diskussioner, som fandt sted for 50 år siden ved at øge den historiske bevidsthed...

... altså min politiske interesse har jo betydet, at jeg i mine unge dag læste noget Karl Marx og bl.a. beskæftigede mig med historisk materialisme. Jeg har kvittet meget af det, men historisk materialisme – den opfattelse af, hvordan tingene har udviklet sig, og hvordan de hænger sammen – har altid spillet en rolle, når jeg vurderede byggeri. Og det er jo meget det, du siger. Altså det der med, at man ikke kan bedømme en ting uden at se den i historisk sammenhæng – en historisk-økonomisk sammenhæng, som

forces that are partially beyond our control can make a crucial difference. The economic conditions are crucial, for example. Suddenly, the economic development will favor certain forms of urban growth, and all the existing plans are discarded. In the long term, urban growth cannot be controlled. That is virtually impossible. (...)

But it was an exciting time when architects were involved in urban planning, because some of the plans were really beautiful, and that is rare these days. And it tends to fade from memory unless someone keeps it alive.

Generally speaking, what defines good architecture in your opinion?

Well ... I often point to some of (Kay) Fisker’s designs. Fisker’s architecture is incredibly simple, you know. But if you look at his multi-story buildings and compare them to some of the contemporary multi-story buildings that are just column-window-column-window-column-window, then you say, “That’s Fisker, and it’s good.” And the other design is sort of ... automatic and of no significance.

Fisker left much of the design work on his buildings to others, but he always kept a watchful eye on the facades. He placed a very high priority on facades. But also on the overall proportions. He did a multi-story building on Islands Brygge (Gullfosshus, 66-80 Artillerivej, constructed 1928) that is very simple. Whenever I am in that area and I’m with someone, I always take them to see that building. Because the facade, which is extremely simple, is so expressive. And in terms of shaping the lump in a way where you notice it and say, “Damn, that’s good,” there is the building he did for Mødrehjælpen (The National Council for the Unmarried Mother and Her Child) on Strandboulevarden. It’s a matter of balance, and there’s no recipe for that, that’s impossible. The same is true of Arne Jacobsen’s architecture. His Rødovre Town Hall is of course clearly inspired by Saarinen’s buildings for General Motors. But it’s superior to it. It is more convincing in its proportions and details, and it is a whole. (...)

So perhaps it’s about simplicity ... and it doesn’t have to be naked, as we see in Thorvaldsens Museum, for example. You also see it in Loos’ works. When you see his work in Vienna, it’s not lacking in expression. It’s very simple, but it has a very, very clear and clean expression. It works!

You began by describing the situation in 1957, when *Arkitektur* was founded. So what was the landscape like 25 years later, when you left the publishing house?

Well, there was a growing interest in the individual expression in architecture. The buildings were given more of a personality, perhaps in a more pronounced way. (Bjarke) Ingels’ buildings today are very characteristic of this urge to ... well, of course he motivates it fairly well, saying that it also has a utilitarian purpose, and it probably does – some of it, at least, might well have a utilitarian motivation in terms of light and views and things like that. But it’s very formalistic and obvious. They’re not afraid to flaunt it. That used to be different; individual architects have of course always had a certain interest in manifesting themselves as recognizable in their architecture, but it has never been as pronounced as it has in the past twenty years or so. And that has been a real change, I think. If I flip through my old issues of *Arkitektur*, there’s very little of that. In fact, it’s very modest. And after all these intense expressions, I guess the 1950s, 60s and 70s might look a little dull. Ha-ha... And you really have to pay attention to the finer qualities.

The quality of much of the architecture from the 1950s, 60s and 70s lies in the fact that it is part of a larger whole and not only in its obvious artistic qualities, even though that is often where the focus is. When we focus on that period now, it is also because we want to draw attention to the less obvious qualities and the craftsmanship of the profession – for example the ability to design quality social housing. But we also want to avoid simply repeating discussions that took place fifty years ago by enhancing the

GULLFOSSHUS KAY FISKER 1928 © JOWALS

afspejler sig i en nytteværdi. Så det, du siger dér, det synes jeg, man burde undervise i på Akademiet. Man burde se på sit arbejde, sit håndværk ud fra den betragtning. For så ville man altid være kritisk over for mangler af den type, som jeg synes, meget af det nye byggeri er karakteriseret ved.

Det med nytteværdien er en vigtig pointe, for det er sådan set ikke noget romantisk projekt. Det er ikke, fordi vi bare synes, at altting var meget bedre i gamle dage. Ha-ha... Nej. Det var det ikke.

Poul Erik Skriver (f. 1918) var ansvarshavende redaktør for *Arkitekten* fra 1.1. 1956 og for *Arkitektur* fra dets start i 1957. Skriver blev i 1959 desuden leder af Arkitektens Forlag og bestred alle tre poster, frem til han forlod forlaget med udgangen af 1982. Han tog afgang fra Kunstakademiets Arkitektskole i 1944 og var derefter ansat på Københavns Kommunes byplankontor 1945-1955 og sideløbende hermed redaktionssekretær for *Byplan* 1948-55. Ud over en – i sagens natur – uendelig række artikler, kommentarer, anmeldelser, debatindlæg og omtaler i fagblade og dagblade er Skriver forfatter til flere bøger om dansk arkitektur, bl.a. *Danske huse* (1960), *Huset og grunden* (1963), *Byen – liv og form* (sammen m. Erik Kaufmann, 1964), *Byerne langs Køge Bugt* (1984) og *Friis & Moltke* (1997). Har bl.a. modtaget Arkitektforeningens Æresmedalje (1982) og N.L. Høyen Medaljen (1994) og har haft en lang række tillidsposter i råd, udvalg og kommissioner m.m.

historical awareness ...

... Well, because of my interest in politics, I read Karl Marx in my youth, and I was interested in historical materialism. I gave much of that up, but historical materialism – that perception of how things have developed, and how it’s all connected – has always played into my perception of architecture. And much of that is reflected in what you’re saying. The point that you can’t assess something without seeing it in a historical context – a historical-economic context that is reflected in a utility value. What you’re saying there, I think they should teach that at the Academy. One should view one’s work, one’s craft, in that light. Because then one would always be critical of the types of shortcomings that I think characterize much of the new architecture.

Your point about the utility value is important, because it’s not in fact a romantic project. It’s not just that we think everything was better in the old days. Ha-ha... No. It wasn’t.

Poul Erik Skriver (b. 1918) was editor-in-chief of *Arkitekten* from 1 January 1956 and of *Arkitektur* from its initial launch in 1957. In 1959, Skriver also became the director of The Danish Architectural Press, and he held all three positions until he left the publishing house at the end of 1982. He graduated from the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture in 1944 and worked in the urban planning office of the City of Copenhagen in 1945-1955 and, concurrently, as sub-editor of *Byplan* in 1948-55. In addition to a huge number of articles, commentaries, reviews, opinion pieces and presentations in magazines and newspapers, Skriver is also the author of several books on Danish architecture, including *Danske huse* (1960), *Huset og grunden* (1963), *Byen – liv og form* (together with. Erik Kauffmann, 1964), *Byerne langs Køge Bugt* (1984) and *Friis & Moltke* (1997). Has been awarded the honorary medal of the Danish Architects’ Association (1982) and the N.L. Høyen Medal (1994), among others, and has held numerous posts in committees, councils, commissions, etc.

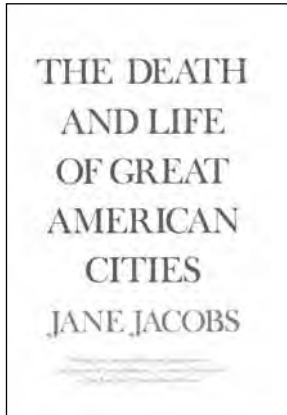
Steen Eiler Rasmussen: *Om at opleve arkitektur*, 1957

Et hovedværk i dansk arkitekturformidling og for mange arkitektstuderende både indledning og afslutning på studiets læsepensum. Som både arkitekt, underviser og formidler var Steen Eiler Rasmussen en central figur i dansk arkitektur; en arkitekt, der også gerne tog del i de større samfundsmæssige debatter. Også bogen om London fra 1948 er stadig værd at læse.

Reyner Banham: *Theory and Design in the First Machine Age*, 1960

Banham studerede hos både Giedion og Pevsner – modernismens to store historieskrivere – men straks han var færdig med det, kastede han sig over en intens kritik af netop modernismen. Bogen her klæder modernismen af og hævder, at al snak om evige værdier i bygningskunsten er uholdbar. Ud med Bauhaus og formalismen, ind med Bucky Fuller og teknologien.

Jane Jacobs: *The Death and Life of Great American Cities*, 1961

En lille, vindtør journalist står i slutningen af 1950'erne i gaderne i Greenwich Village og råber stop til Robert Moses' planer om nye motorveje på tværs af Manhattan. Bogen er et hovedværk i det 20. århundredes bylitteratur og gennemgår minutøst og indlevet betydningen af byen som ramme for almindelige menneskers liv på gaden, på fortovet, på trappestenen.

Tobias Faber: *Rum, form og funktion*, 1962

Som arkitekt og rektor for Kunstakademiets skoler i 1965-74 var Faber en central skikkelse i den danske arkitektverden. Hovedværket er måske nok *Dansk Arkitektur* fra 1963, men bogen her sætter året før fokus på de aktuelle, internationale arkitekturstrømninger og deres betydning for både samfund og byggeri i Danmark. En lille, lidt overset perle af en bog.

A major work in Danish architecture literature, and to many architect students both the starting and ending point of their theoretical curriculum. Steen Eiler Rasmussen was a central figure in Danish architecture. An architect who also gladly participated in general debates in society. His book on London from 1948 is also still worth a read.

Banham studied with Sigfried Giedion and Nikolaus Pevsner – the two leading writers on the history of modernism – but soon after, he began an intense criticism of precisely modernism. This book strips down modernism and claims that there is no such thing as eternal values in architecture. Exit Bauhaus and formalism – enter Bucky Fuller and technology.

In the late 1950s a petite, dry journalist stands in the streets of Greenwich Village protesting Robert Moses' plans of new expressways across Manhattan. The book is a major work in the 20th century's urban literature and offers a thorough and empathic scrutiny of the significance of the city as the place for people's everyday life – in the street, on the sidewalk and on the stoop.

As architect and principal for the schools of the Royal Academy of Fine Arts in 1965-74, Faber was a central figure in the Danish architectural environment. This book focuses on contemporary international currents within architecture and their impact on both society and construction in Denmark. A small and somewhat overlooked gem of a book.

Ulrich Conrads: *Programs and Manifestoes*, 1964 (engelsk/English 1970)

Today we are used to seeing compilations of central writings on architectural theory: Joan Ockman, Kate Nesbitt, K. Michael Hayes and others have made it easier to study theory during the past 20 years. Ulrich Conrads' collection, however, was one of the first, and it named many of the trends that were mobilized throughout the century in the pursuit of meaning.

Christian Norberg-Schulz: *Intentions in Architecture*, 1965

One of the first to draw on the whole range of gestalt theory, phenomenology, information theory, semiotics, and everything else in the philosophical toolkit in an effort to explain and position architecture within culture at large. A bold attempt at describing the artistic, social and cultural significance of architecture.

Aldo Rossi: *L'architettura della città*, 1966 (engelsk/English 1984)

The mid-1960s were characterized by a search for meaning in architecture. Rossi looked back – not to mimic, but to extract the essence of thousands of years of architectural development. He finds typologies and archetypes, which for Rossi carry relevant meanings with the ability to activate our emotions and adjust to contemporary programmatic requirements.

Robert Venturi: *Complexity and Contradiction in Architecture*, 1966)

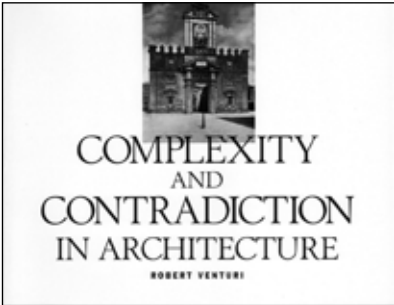
Vincent Scully calls it the most important publication since Le Corbusier's *Vers une Architecture* from 1923. Koolhaas calls it 'the last architectural manifesto'. Venturi appeals for 'the complex whole' in favor of modernism's formal reductionism. In his analyses, he draws on both secular buildings and classical architecture from many different periods of time.

I dag er vi ikke uvant med samlinger af centrale, arkitekturteoretiske tekster; Joan Ockman og Kate Nesbitt m.fl. har med deres samlinger gjort det nemmere at studere teori i de seneste 20 år. Men Ulrich Conrads samling var en af de første og satte navn og titel på mange af de strømninger, der igennem århundredet blev mobiliseret i jagten på meningen med det hele.

En af de tidligste til at trække på både gestaltteori, fænomenologi, informationsteori, semiotik og hele det filosofiske redskabsskur for at både forklare og positionere arkitekturen i kulturen som helhed. Det er et ambitiøst bud på en samlet teori for arkitekturen og de arkitektoniske intentioner – et forsøg på at beskrive arkitekturens kunstneriske, sociale og kulturelle betydning.

Midt-60'erne er præget af, at man kigger i alle retninger efter meningen med arkitekturen. Rossi kiggede bagud – ikke for at efterligne, men for at uddrage essensen af tusinder af års arkitekturudvikling. Han får øje på typologier og arketyper, der for Rossi bærer rundt på relevante betydninger, der kan aktivere vores følelser og tilpasses aktuelle programmatisk krav.

Vincent Scully kalder i forordet bogen den vigtigste siden Le Corbusiers *Vers une Architecture* fra 1923. Koolhaas kalder den for 'det sidste arkitekturmanifest'. Venturi taler for 'den komplekse helhed' frem for modernismens reduktion af formen. I analyserne trækker han på både profant byggeri og på klassisk arkitektur fra mange forskellige perioder.

UDDANNELSE OG FORSKNING
EDUCATION AND RESEARCH

Udbygningen af folkeskoler, gymnasier og universiteter foruden fagskoler, ingeniørskoler, seminarier, højskoler, skoler til efteruddannelse og specialuddannelser nærmest eksploderer fra midten af 1950'erne og frem. Som Skriver bemærker i forbindelse med omtalen af Friis & Moltkes efteruddannelsescenter Scanticon i Skåde Bakker (5-1970/204), er vi "på vej mod den situation, som mange har forudset, at uddannelse varer livet igennem". Det giver masser af arbejde til arkitekterne, og udviklingen af nye pædagogiske principper, gymnasie- og universitetsreformer afspejler sig tydeligt i arkitekturen. Kamskolen, som Bornebusch, Brüel, Selchau og Larsens Vangeboscolen er et tidligt eksempel på, udvikler sig til åben plan-skolen og 'den lille skole i den store', som f.eks. Vandkunsten og A5's (nu Nørh & Sigsgaard) Stenvadskolen afspejler, og som Halldor Gunnløgsson og Jørn Nielsen er på vej mod med Uglegårdsskolen.

Gymnasierne vokser frem som den nye masseuddannelse, og enhver større provinsby får sit eget. Universiteterne er allerede fra slutningen af 1950'erne for alvor begyndt at vokse, og decentraliseringen her betyder, at både Odense, Roskilde og Aalborg fra hhv. 1966, 1972 og 1976 kan kalde sig universitetsbyer. Erkendelsen af, at det er et område i hastig bevægelse og med et stadigt stigende behov for udvidelse og omstrukturering er medvirkende til, at strukturalismen for alvor kan vise, hvad den dur til – både i Odense og i Aalborg (da RUC bygges, er arkitekturen for et øjeblik sat i skammekrogen). Universitetsbyggerier omfatter også væsentlige udvidelser af Københavns Universitet, som løbende decentraliserer og bl.a. bygger på Nørrebro (Universitetsparken og Panum) og på Amager (KUA). *jp*

The construction of public schools, high schools and universities, vocational schools, schools of engineering, teacher training colleges, folk high schools and schools for continuing education virtually explodes from the mid-1950s onwards. Poul Erik Skriver comments in 1970 that “as many have predicted, we are heading toward a scenario of life-long education.” This provides a lot of work for the architects, and new principles for teaching, high school and university reforms are significantly reflected in the architecture. Bornebusch, Brüel, Selchau and Larsen’s Vangeboskolen, Halldor Gunnløgsson & Jørn Nielsen’s Uglegårdsskolen and Stenvadskolen by Vandkunsten and A5 (today Nøhr & Sigsgaard) are three examples of stages on the development from a hierarchically organized school toward learning in self-organized groups and communities.

High schools become the new mass education and every provincial town gets its own. From the end of the 1950s, the universities have started to grow, and decentralization means that both Odense, Roskilde and Aalborg from 1966, 1972 and 1976 respectively, can refer to themselves as university towns. Realizing that this is an area in rapid development with an ongoing need for expansion and reorganization, structuralism celebrates its finest hour in both Odense and Aalborg. University building also comprises significant expansions of the old university in Copenhagen, concurrently decentralizing by moving institutes to Nørrebro and Amager. *jp*

1965

Manglen på arbejdskraft betyder, at kvinderne for alvor begynder at indtræde på arbejdsmarkedet. De funktioner, som hidtil har været varetaget af kvinderne i hjemmet, bliver derfor et offentligt anliggende, hvilket skaber et øget behov for velfærdsstatslige ydelser såsom børnehaver, vuggestuer og fritidshjem.

The shortage of labor brings more women into the labor market. The tasks that had traditionally been carried out by women home-makers become a matter for the public sector. This leads to an increased requirement for public welfare services such as nurseries and after-school care.

1965

Statsminister Jens Otto Krag (S) nedsætter en kommission, som skal arbejde på at belyse kvindernes situation såvel på arbejdsmarkedet som i familielivet. Betænkningen kommer til at bane vej for den nedbrydning af de traditionelle kønsroller, som finder sted i løbet af tresserne med blandt andet rødstrømpebevægelsen.

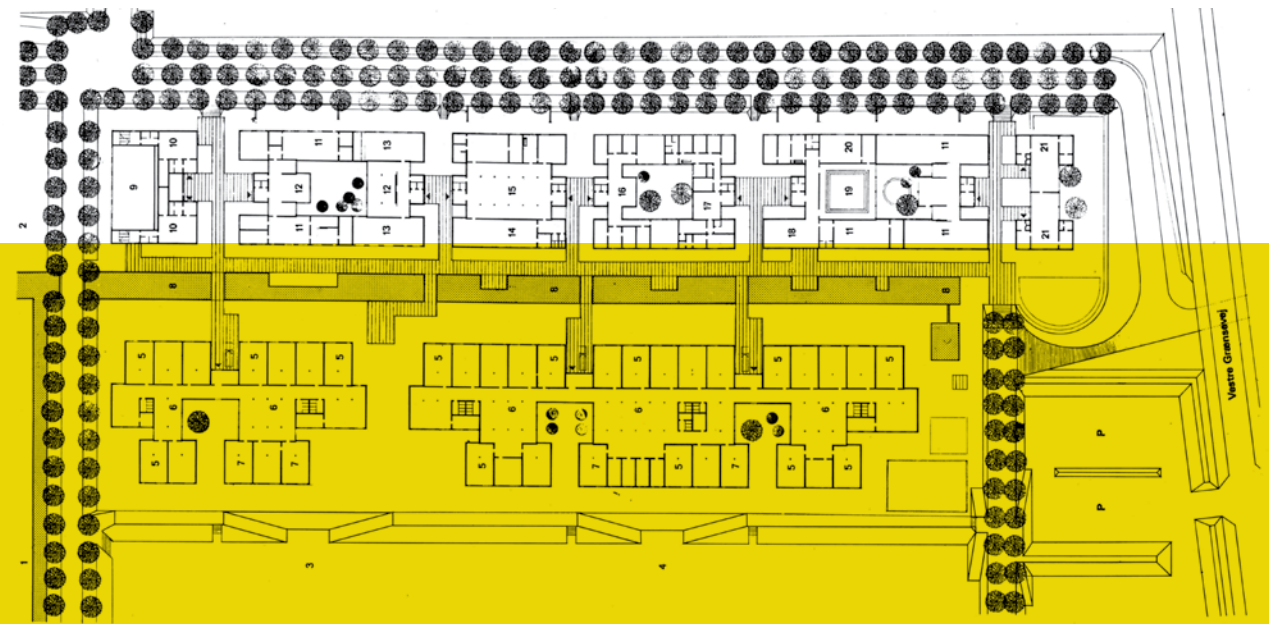
Prime Minister Jens Otto Krag (S) sets up a commission to investigate the position of women in society – on the labor market and in the family. The investigation facilitates the changes in the traditional gender roles that take place in the 1960s.

© JESPER PAGH

UGLEGÅRDSSKOLEN HALLDOR GUNNLØGSSON & JØRN NIELSEN

Tingsryds Allé 25, Solrød | 2-1974/52

1965

Industriens position som det dominerende erhverv erstattes af serviceerhvervene, der omfatter både den offentlige og den private service.

Industry loses its position as the dominant trade to the service sector, which includes both the private and the public sector.

“... et forsøg på at skabe et varmt og robust undervisningsmiljø, hvor de værkstedsprægede interiører pålægger brugerne meget få restriktioner, de appellerer til aktivitet, og i samspillet med bygningernes ydre omgivelser kan der opstå et rigt varieret miljø. S”

– og det gjorde der. Rum og vægge er fyldt med resultaterne af den slags kreative skaberevner, som hører en folkeskole til, og vidner om, at den stramme arkitektur og følsomme materialeholdning på ingen måde hæmmer udfoldelsen – måske tværtimod. Det er en stor skole, men den føles ganske tæt og intim. Pergolaen med kanalen mellem klasse- og faglokale-delen er et nærmest magisk rum, fyldt af grønne vækster og skønhed; et tydeligt eksempel på, at arkitektur kan gøre verden til et bedre sted at være.

“... an attempt to create a warm and robust environment where the workshop-like interior is very unrestrictive. It appeals to activity and in interaction with the exterior, a rich environment can emerge. S”

– and so it did. Walls and spaces witness the creativity unfold here and supports the observation that the rather rigorous architecture and the sensible materiality are no obstacle – rather the opposite. It is a large school but the nearness and intimacy prevails. The pergola along the canal dividing the classrooms and the workshop spaces is an almost magical space, filled with greenery and beauty – an obvious example that architecture can make the world a better place.

© MODERNE KØB

1967

Boligselskabernes Landsbygefond (siden 1996 Landsbygefonden) etableres. Fondens midler tilvejebringes ved indbetalinger fra de almene boligorganisationer, og dens overordnede formål er at fremme selvfinansieringen i det almene byggeri.

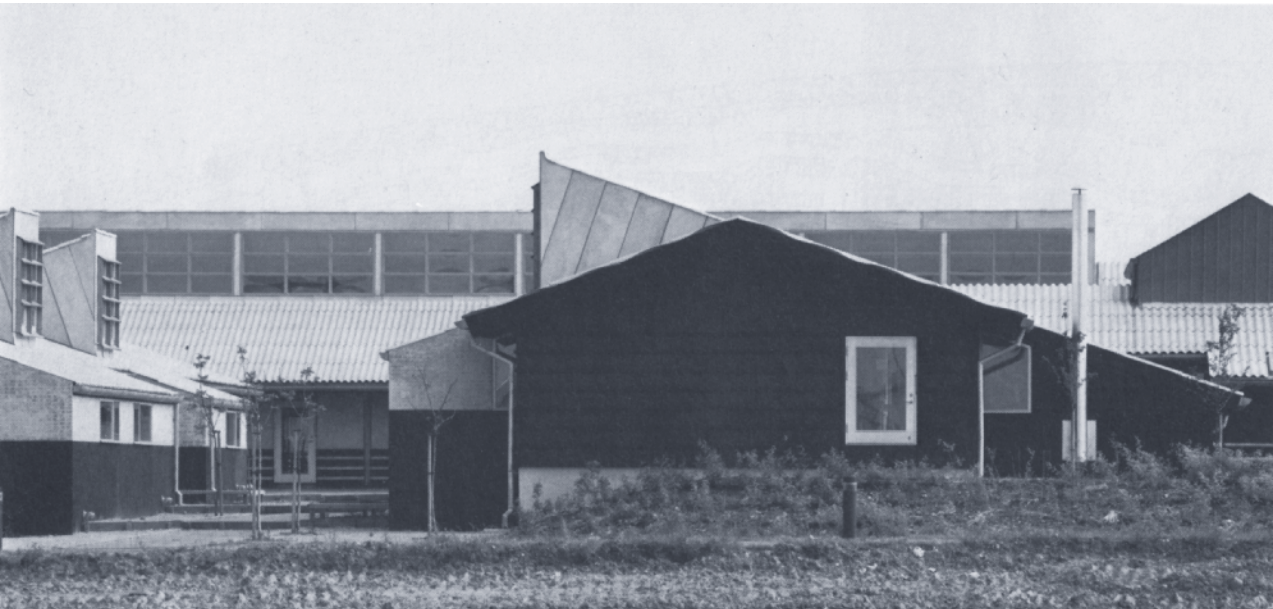
The national building fund Landsbygefonden is established. The funds are raised through payments from social housing organizations. The overall purpose is to promote self-funding in the social housing sector.

VANGEBOSKOLEN
BORNEBUSCH, BRÜEL, LARSEN & SELCHAU
Vangeboled 9, Holte. 2-1961/68

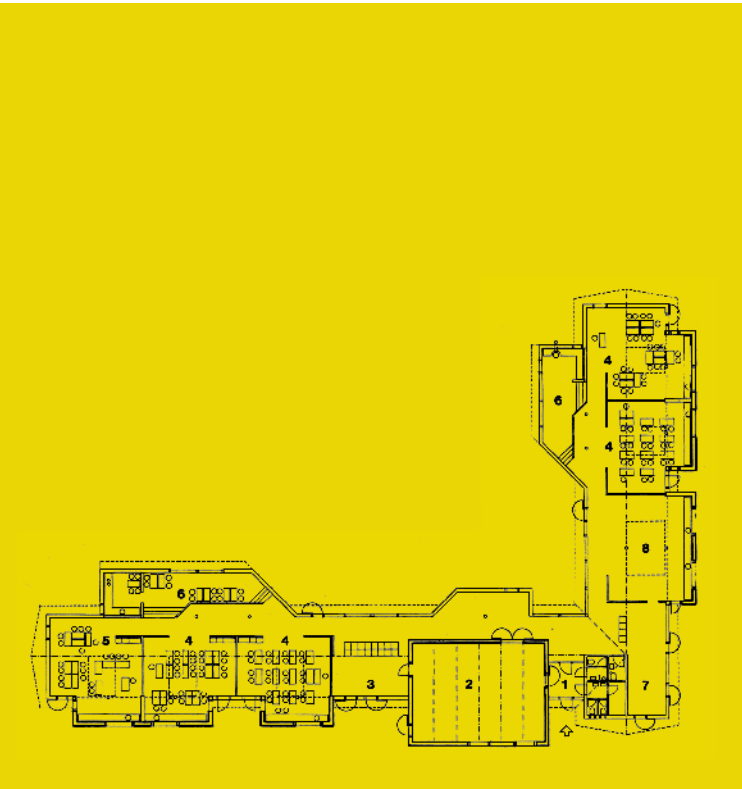
© BIRTE PALLE-JØRGENSEN

STENVADSKOLEN
FÆLLESTEGNESTUEN A5 & VANDKUNSTEN
Hvilebækgårdsvej 1, Farum (Lyngholmskolen). 6-1982/224

© FOTOC

1968

Ungdomsoprøret fører til nye strømninger inden for arkitekturen. Modernismens værdier og normer beskyldes for at være elitære og for at skabe miljømæssige og sociale problemer. På et år erobrer de studerende magten på de danske arkitektskoler.

The youth rebellion leads to new trends in architecture. Modernist values and norms are denounced as elitist and accused of generating environmental and social problems. In one year, the students take over the Danish schools of architecture.

Hilmar Baunsgaard (R) bliver statsminister for en VKR-regering efter 15 år med socialdemokratisk ledede regeringer. De vigtigste opgaver for den nye regering er at dæmpe lønstigningerne og den medfølgende inflation ved at øge den private opsparing samt lempe kreditmulighederne for herigennem at øge virksomhedernes investeringer.

Hilmar Baunsgaard (R) becomes prime minister for a coalition government leaning toward the right side of the political spectrum after 15 years with Social Democratically led governments. The top priority for the new government is to slow down the rise in wages and salaries and the related inflation by increasing private savings and easing credit conditions to increase business investment.

ODENSE UNIVERSITETSCENTER
KNUD HOLSCHER; KROHN & HARTVIG RASMUSSEN
Campusvej 55, Odense M. 8-1976/292

© KROHN & HARTVIG RASMUSSEN

1969

Socialdemokraten Bent Hansen udgiver bogen *Velstand uden velfærd*. Bogen, der er en kritik af velfærdssystemets tendens til at reproducere den sociale ulighed, giver anledning til debat om klasseforskellene i det danske samfund, hvilket fører til, at der nedsættes en lavindkomstkommission med Bent Hansen som formand.

The Social Democrat Bent Hansen releases the book *Wealth without Welfare*, criticizing the welfare system and its reproduction of social inequalities. The book leads to a lively debate on class distinctions in Danish society, and a low-income commission is formed with Bent Hansen as chairman.

© BIGMOR MYTTSKOV - STIG BØNNE

H.C. Ørsted Institutet, Eva & Nils Koppel
Universitetsparken 5, København Ø. 5-1964/207

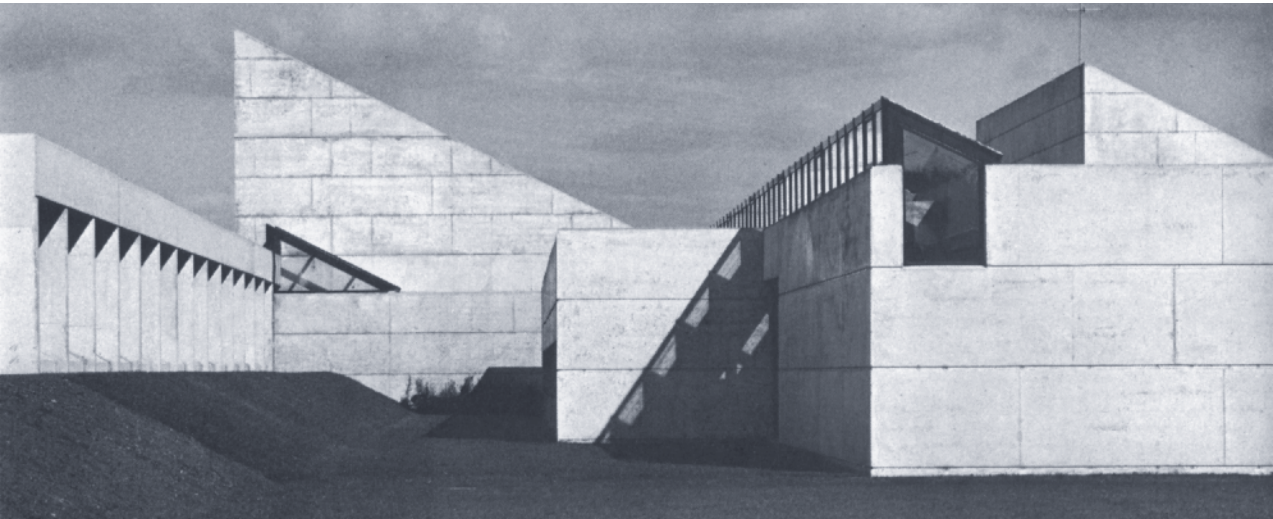
© SONNENBURG

Danmarks Tekniske Højskole, Eva & Nils Koppel
Anker Engelunds Vej 1, Kgs. Lyngby (DTU). 6-1974/205

© A5 TEGNESTUEN

Kolding Gymnasium, A5 Tegnestuen. Skovvangen 10, Kolding. 5-1976/189

© THOMAS PEDERSEN & POUL PEDERSEN

Danmarks Journalisthøjskole, Kjær & Richter. Olof Palmes Allé 11, Århus. 2-1974/63

1970

Statens Uddannelsesstøtte udbetales for første gang. Den politiske baggrund for indførelsen er at sikre de unge lige muligheder for at tage en videregående uddannelse, således at ingen er tvunget til at frasige sig en uddannelse på grund af utilstrækkelige økonomiske ressourcer.

The State Education Fund is established, and public student grants are disbursed for the first time. The aim is to give young people equal opportunities for attaining higher education, so that no one is forced to give up education for economic reasons.

HJERTEFLODEN

KLAUS RIFBJERG

Jeg tror mange foragter Amagerbrogade min pragtfulde hjerteflod, men sig mig hvorfor den skulle være værre end Frederikssundsvej, Valby Langgade Peter Bangsvej eller Istedgade? Hvorfor er dens monstrøse forvirring og opsigtsvækkende smagløshed mindreværdig i forhold til andre kvarterers hovedstrøg? Jeg tror det er fordi Amagerbrogade er eksklusiv, et Mainstreet for Amagermoer siden længe en klaprende chaussée for gulerodstransporter og blomkålspatrujer, en rutschbane for grøntfoder fra det yderste Maglebylille, Tømmerup, Ullerup og det fjerne Søvang ind til snobberne i Gumlekøbenhavn, indtagerne og forbrugerne der aldrig kommer derud hvor tingene bliver til og seksløberne knalder når vognene ruller frem ved Depotet på Løjtegaardsvej og indianerne galoperer op på siden af Amagerbanen vort Union Pacific indviet med guldsøm i svellerne og hyldet af bagverdenspassagerer som om bord i de rystende waggoner lod sig befordre ind til borgerdyd

oplysning og dannet levned på den anden side broerne. Amagerbrogade er ikke en men utallige gader, et kæmpelegeme stablet på benene af flere tidsaldres byggeklodser lige fra de skulderbrede arbejderforeningsslotte ved Amagerport til bazarbygningerne for enden af vor tids Parmagade, swingende udklækningsanstalt mellem blandet urtekram og små forretninger for uanvendelige radiodele af usædvanlige skønhedsdronninger kosmetiske vidundere med bydelens særlige hollywoodneuroser og en ukuelig vilje til alt misseri lige fra misforståelse til misundelse. I denne hårdnakkede frodighed løber historien som en strøm af kemisk uro hvor forvitrende elementer forgæves prøver at fjerne mindet om forgangen og nuværende storhed, hjertets ømme bevægelser og de små tik tik i hjernen, der udløstes sommer og vinter når linje 13 kørtes frem fra remisen og holdt og ventede til afgang på et givet signal hvor konduktør og vognstyrer dukkede op fra indtagelsen af røgdrukne kødpøsemadder eller fra det sorttjærede pissoirs forbudte fluefangerfælde.

Af og til havde vognene flag på af og til sprang den de løse stoppesteder over og susede forbi Højdevej først tvunget til at standse igen ved Øresundsvej, hvorfra den triumferende lagde ud og gnistrede videre mod Tingvej, Holmbladsgade og så Boulevarden, omskolingspromenaden, forberedelsen til mødet med byen, hvor linje 13 kastede sit sidste amagerkanerpræg og blev en anden sporvogn, indtil Aladdin Biografen igen var indenfor hel synsvidde. Amagerbrogade hvor man engang kunne gå i biografen tre steder til kr. 1,05 på de forreste pladser of kr. 1,40 på de fineste, hvor der engang var noget der hed Det Gamle Merry, som sendte tre mand rundt i kvarteret klædt ud som Marx Brothers da "Hallelø i Operaen" havde Danmarkspremiere. Til erstatning for en saloon i jugend-stil brugte de lokale cowboys i sin tid barberstuen på hjørnet af Gimles Allé og Amagerbrogade som nedhældnings-central for langsomme høkerbajere – her udveksledes glohede staldtips

thi stedet var også en slags ventesal for Amagerbanens omnibusser der havde direkte rute og specialture til Traverbanen. Her lod man sig barbære og her kunne man købe gummi uden at falde rødmende om som hos den strenge dame tre huse henne der rakte varen over disken som var det skarpladte patroner udelukkende til anvendelse under højeste mobilisering og alarmberedskab. Amagerbrogade, refugium kun for åndspersoner i dybeste nød: En overgang holdt Elsa Gress til omkring nr. 60 lige ved siden af REGAMA, et varehus hvis navn læst bagfra af skarpsindige personer vil afsløre betegnelsen på en ø. Men også for Elsa gik det siden fremad, og gaden er atter sit gamle åndløse selv, aorta i min traumatiske kærlighed hovedstrømmen blandt mine længslers floder.

Fra *Amagerdigte*, udkommet første gang 1965 på Gyldendal

© JESPER PAGH

SUNDHED OG PLEJE

HEALTHCARE AND NURSING

Lægevidenskabens muligheder for helbredelse udviklede sig kolossalt i tiden efter anden verdenskrig. Hjulpet på vej af bl.a. en kraftig udvikling på narkoseområdet øgedes også specialiseringen. I 1960 rummede landets centralsygehuse 210 specialafdelinger, og i løbet af 1960'erne stod det klart, at det ikke var muligt at rumme den fremtidige, hensigtsmæssige og nødvendige udvikling af sygehusvæsenet inden for rammerne af det traditionelle hospitalsbyggeri, som C.F. Møllers sygehus i Vejle er et af de sidste eksempler på. Strukturerne ændrede sig, hospitalerne opdeltes først i medicinske og kirurgiske afdelinger og senere i mange flere. Hvidovre og Herlev hospitaler er to meget forskellige eksempler på arkitektoniske løsninger på ikke blot organiseringen af hospitalet, men også på udfordringerne med – som på universiteterne – at skabe en struktur, som løbende kunne udvides og tilpasses.

Børne- og ældrepleje er et andet område, som får ny og stor opmærksomhed. Behovet for børnepasning stiger i sagens natur stærkt, da kvinderne fra slutningen af 1960'erne for alvor kommer på arbejdsmarkedet. Samtidig betyder ændringer i familiemønstre med udgangspunkt i bl.a. langt større geografisk mobilitet og flere timer væk fra hjemmet, at også ældreplejen og omsorg for svagelige og psykisk syge i stigende grad institutionaliseres og udvikles til både medicinske og arkitektoniske specialer. Bygningsmæssigt finder disse nye institutioner rige og varierede udtryk på land og i by, i sammenhæng med andre typer af institutioner, i lille og endog meget stor skala, som hver på deres måde afspejler (hurtigt og ofte) skiftende idealer og forestillinger om, hvordan samfundet tager sig af dem, hvis tid det nu er blevet til at nyde, eller dem, som aldrig har kunnet yde. *jp*

The medical science is rapidly developing after the war. Helped by new possibilities within anesthesia, the specialization increases. By 1960 the county hospitals contain 210 specialty wards and during the 1960s it becomes clear that the future development of the healthcare system is not possible within the existing structures and traditional buildings, of which C.F. Møller's hospital in Vejle is one of the last examples. The hospitals are divided into medical and surgical departments – and many more. Hvidovre and Herlev hospitals are two very different examples of architectural solutions to the organization of the hospitals – both encompassing the challenges of securing further adaptation and development of the structure.

The child and elder care is another area receiving new and big attention. The need for child care increases as women enter the job market. Changing family patterns, enhanced geographical mobility and less time spent at home means that also the elder care and nursing of the mentally weak and ill is increasingly institutionalized and developed into specialities within architecture as well. Designwise these new institutions find rich and varied expressions in the countryside as well as in the cities, in connection with other institutions, in small scale and large scale each in their own way reflecting changing ideals in society about how to take care of its youngest, oldest and weakest. *jp*

1970

Borgernes involvering i planprocessen vokser. Dette sker med de nye planlove, der stiller krav til borgernes involvering i planprocessen på såvel kommunalt, regionalt som nationalt plan. Planlægningen skal være offentlig og give borgerne mulighed for at komme med indsigelser.

The citizens' influence on planning processes is increased with new planning laws, which require public involvement in the planning process.

1970

Kommunalreformen gennemføres og begrænser gennem sammenlægninger antallet af kommuner fra 1098 til 277 (senere 275). Reformen moderniserer det administrative system og skaber grundlag for en decentralisering til kommunalt niveau af dele af den offentlige service.

A municipality reform is implemented and reduces the number of municipalities from 1098 to 277 (later 275). The reform modifies the administrative system and enables a decentralization of public services.

© JØRGEN SELCHAU

HERLEV HOSPITAL BORNEBUSCH, BRÜEL & SELCHAU

Herlev Ringvej 75, Herlev. 5-1977/169

Med sit 120 m høje sengetårn er Herlev Hospi- tal (lidt endnu) Danmarks højeste hus. Det var nu ikke det, der var hovedattraktionen, da hospitalet i 1976 stod færdigt efter mere end ti års arbejde. I mellemtiden var byggeriet nemlig blevet fem gange så dyrt som oprindeligt bud- getteret, og ud over indkørvsvanskeligheder med en del af den nye teknologi, som byggeriet var udstyret med, trak historier som, at dørene til stuerne var for smalle til, at sengene kunne komme igennem, overskrifter. Danmarkshisto- riens mest ambitiøse hospitalsbyggeri var ble- vet til én af de største byggeskandaler.

I dag står Herlev Hospital som et eksempel på, hvor megen omtanke, dygtighed og omhyg- gelighed, man kan forsøge at putte ind i ét enkelt byggeri. Allerede fra midten af 1950'erne var et hospital i Herlev på tegnebrættet, og da Borne- busch, Brüel og Selchau (med Jørgen Groth) fik opgaven, blev der gået grundigt til værks. Således opførte man et forsøgsmodul af én af etagerne i sengetårnet på Gentofte Hospital – komplet med udsmykning af Poul Gernes – så man kunne undersøge og tilpasse det, inden man byggede hele tårnet. Størstedelen af hospi- talet – med det toetages behandlingsafsnit for foden af sengetårnet (oprindeligt designet til at kunne videreudbygges) – står og fungerer fort- sat, som det blev bygget, med Gernes' kunst og farvesætning, omend systematikken i f.eks. far- vekodning af døre ikke længere er konsekvent.

2014-17 udbygger Henning Larsen Architects hospitalet med 52.000 kvm, som bl.a. skal rumme en ny akutmodtagelse og et kvinde- barn-center med børne- og fødeafdeling.

With its 120 m tower containing the bedrooms, Herlev Hospital is (a short while longer) the tallest building in Denmark. This was not the main attraction, however, when the hospital was finished in 1976. After more than 10 years of work, the hospital had blown the budget by a factor five, and the new technology with which the hospital was equipped, was not flawless from day 1. The most ambitious hospital in Danish history had become one of the largest public scandals.

Today Herlev Hospital is an example of how much consideration, com- petence and meticulousness can be put into one building. Planning the hospital started in the mid-1950s, and when the design and construction phase started, a prototype module of one storey in the tower was erected in the garden by the existing hospital in Gentofte. With original artworks by Poul Gernes, this prototype module was used to test the layout and functionality before multiplying it into the tower.

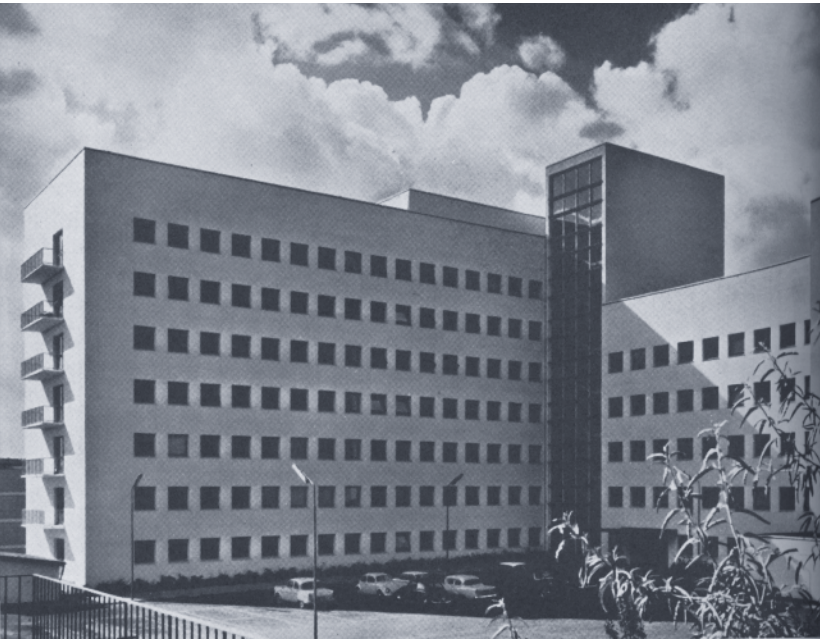
Most of the hospital still functions as originally intended and con- tains the original colouring by Poul Gernes, although it is no longer con- sequently used to signal functions and personnel.

2014-17 Henning Larsen Architects expands the hospital with 52,000 sqm containing a new emergency depatment and a department for mothers and their children, including a child and maternity ward.

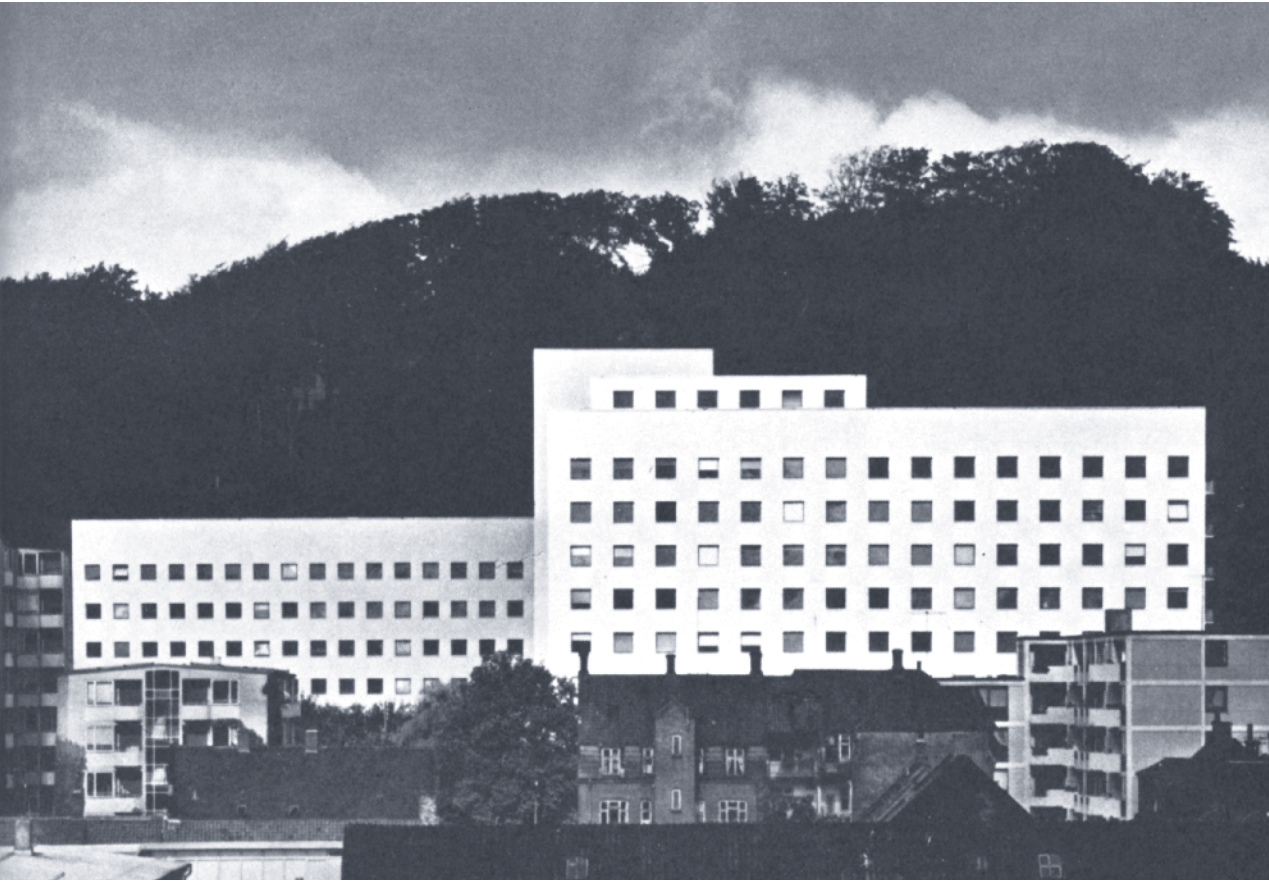

© JØRGEN SELCHAU

1970	1971
Kristeligt Folkeparti stiftes bl.a. på baggrund aflegaliseringen af først den pornografiske litteratur (1967) og derefter billedepor- nografien (1969). Adgangen til fri abort giver det nye parti vind i sejlene ved valget i 1973.	Loven om en offentlig sygesikring vedtages og sikrer alle borgere, uanset alder, indtægt og helbred, adgang til helt eller delvis gra- tis behandling i tilfælde af sygdom. Loven træder i kraft i 1973.
The Christian Democratic Party is born as a reaction against the legalization of pornographic literature in 1967 and pornogra- phic imagery in 1969. With the legalization of abortion in 1973 the new party gains momentum in the 1973-election.	A national health insurance plan is adopted, which entitles all citizens to completely or partly free treatment in case of disease, regardless of age, income and health. The law becomes effective from 1973.

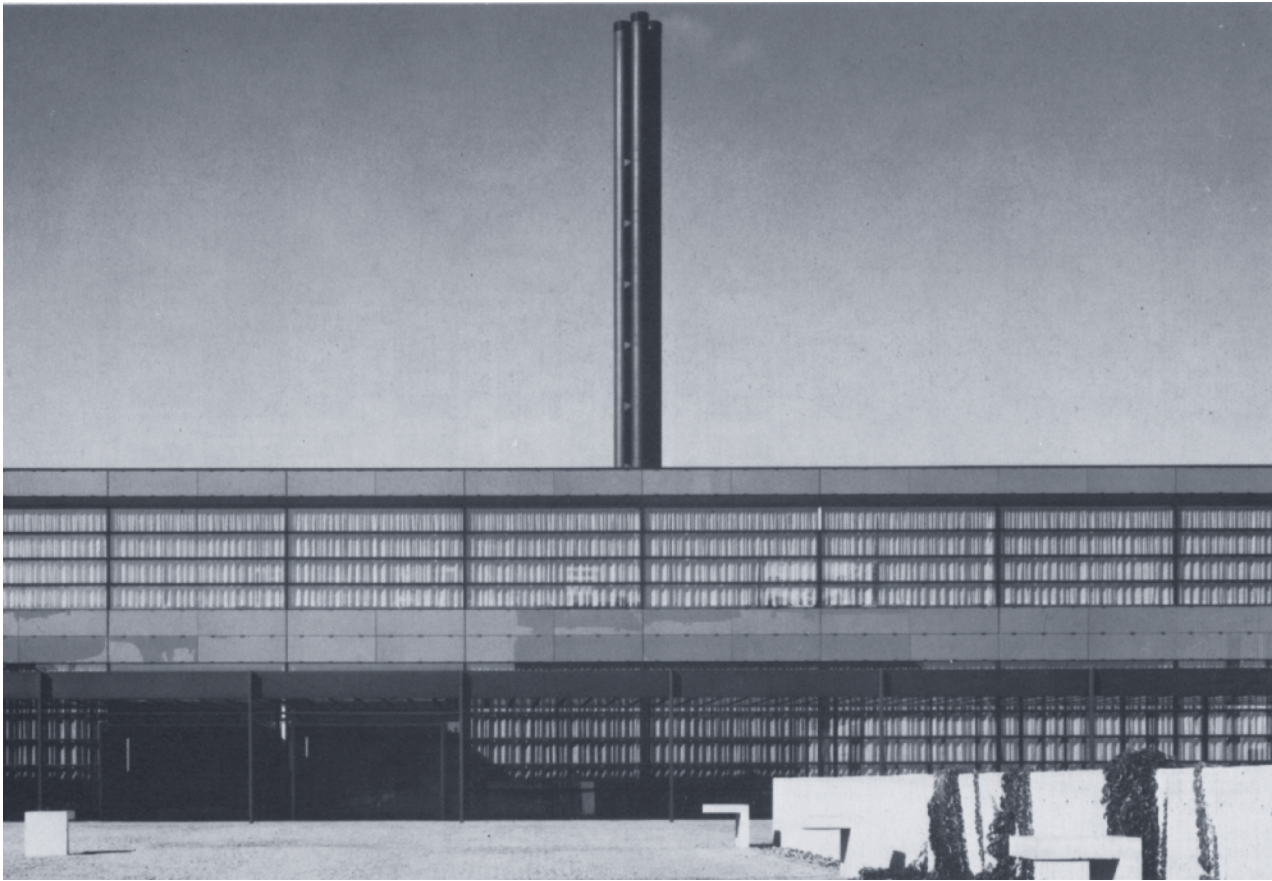
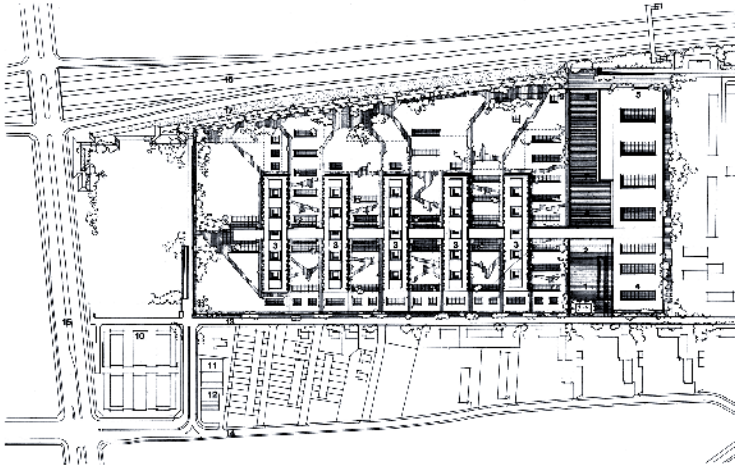

VEJLE AMTS OG BYS SYGEHUS
C.F. MØLLER
Kabbeltoft 25, Vejle. 3-1963/116

© HAMERSCHEIDT

KØBENHAVNS KOMMUNES HOSPITAL I HVIDOVRE
KROHN & HARTVIG RASMUSSEN
Kettegård Alle, Hvidovre. 8-1975/307

© STRUWING KROHN & HARTVIG RASMUSSEN

1971

Regeringen, med Hilmar Baunsgaard i spidsen, udskriver folketingsvalg. Da hverken regeringen eller oppositionen opnår flertal, forsøger Det Radikale Venstre at danne en bred regering med socialdemokratisk deltagelse og Hilmar Baunsgaard (R) i spidsen, men forgæves. Med opbakning fra de grønlandske mandater er det i stedet Jens Otto Krag (S), som bliver statsminister, indtil han året efter overlader posten til Anker Jørgensen (S).

Prime minister Hilmar Baunsgaard (R) calls a general election. Neither government nor opposition parties wins an overall majority of seats. The Greenlandic mandates vote against the government and Otto Krag (S) is sworn in as Prime Minister. He resigns in favor of Anker Jørgensen (S) the following year.

1972

Fremskridtspartiet stiftes som et libetariant protestparti med sænkelse af skatten og afvikling af bureaukratiet – og dermed velfærdssamfundet – som sine oprindelige mærkesager.

The Progress Party is established as a libertarian protest party with lower taxes and less bureaucracy – hence the dismantling of the welfare society – as its key issues.

Montebellos dag- og nathospital, Hoff & Windinge
Gurrevej 90, Helsingør. 3-1963/121

Plejeafdelinger i De Gamles By, F.C. Lund & Viggo S. Jørgensen
Edith Rodes Vej, København N. 3-1963/109

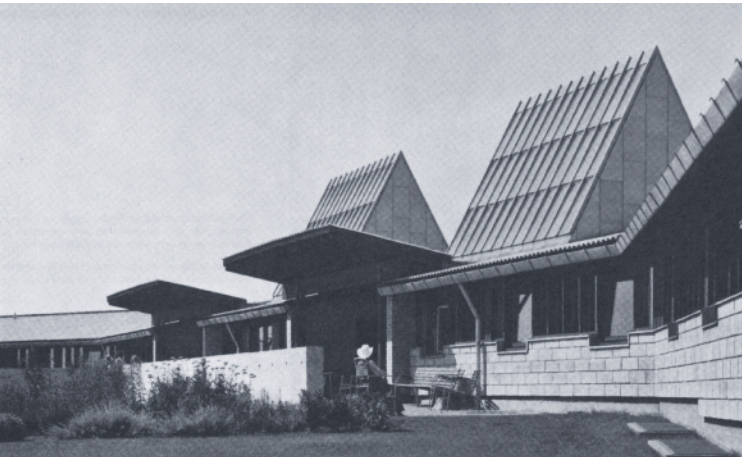
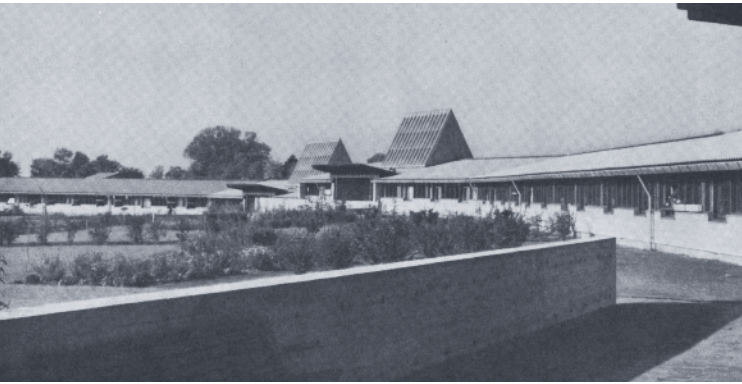
Garvergården, Hauge & Kornerup-Bang (Gunnar Sørensen, Carsten Juul-Christiansen)
Dannebrogsgade/Matthæusgade, København V. 6-1978/216

Helsingør Kommunes Syge- og Plejehjem, Birger Schmidt
Trækbanen 2, Helsingør. 2-1968/89

Bryggergården, Poul Kjærgaard
Vesterfælledvej, København V. 6-1975/209

Plejehjemmet Ringbo, F.C. Lund & Hans Chr. Hansen
Granvej 14, Bagsværd. 6-1964/225

Hareskovbo, plejehjem i Bagsværd, Hvidt & Mølgaard. Skovalléen 8, Bagsværd. 3/4-1981/96

1972	1972
Undervisningspligten udvides fra syv til ni år. Folkeskolen kommer herefter til at bestå af en niårig grundskole, en frivillig 10. klasse og en frivillig børnehaveklasse.	Danmark slutter sig til de Europæiske Fælleskaber (EF) efter en folkeafstemning, hvor et klart flertal stemmer ja til tilslutningen. Medlemskabet markerer en stærkt stigende afhængighed af det internationale samfund – på det økonomiske såvel som det kulturelle område.
The government extends compulsory education from eight to nine years. The municipal primary and lower secondary school system now consists of nine years of basic education, an optional preschool class and an optional tenth year.	Denmark joins the European Economic Community (EEC) after a referendum where a clear majority voted to join. The membership marks Denmark's growing dependency on the international community – on an economic as well as on a cultural level.

TYGE ARNFRED INTERVIEW

JESPER PAGH

Sammen med Viggo Møller-Jensen og Jørn Ole Sørensen drev Tyge Arnfred i små 30 år Fællestegnestuen, som med deres konstante fokus på at forny byggeteknikken og skabe nye boligområder og nye former for fællesskaber i dag nok ville være blevet betegnet som en af sin tids mest innovative. Siden starten i 1961 var det primære fokus dog at skabe gode, billige almene boliger, fortæller Arnfred, som i denne samtale fra sit hjem i Virum ser tilbage på næsten 70 år i faget – selvom han aldrig rigtigt har været arkitekt på dén måde.

I 1957, da Arkitektur udkom første gang, havde du og Viggo Møller-Jensen tegnestue sammen. Hvad var det for en tid at drive tegnestue i?

Hvad det var for en tid? Altså, nu har jeg jo aldrig været arkitekt på dén måde... Jo altså, jeg tog uddannelsen, fordi jeg havde brug for at kunne fungere som arkitekt. Det kom sig af, at jeg gik rundt ovre på Askov Højskole – mit barndomshjem – og blev vidne til alt muligt, der burde gøres eller kunne gøres eller kunne forbedres. Der begyndte det, og så på et tidspunkt så skulle det jo altså formaliseres på en eller anden måde. Og da jeg ikke havde rigtig tillid til mine åndsevner i øvrigt, så sådan en halvpraktisk uddannelse som en arkitektuddannelse – det måtte jeg da kunne finde ud af.

Startede du så din egen tegnestue lige efter afgang?

Nu har jeg aldrig haft EGEN tegnestue. Det har altid været sammen med nogen. Det var med Fællestegnestuen, og det var med Viggo. Men det kom sig jo af, at der skulle gøres noget ovre i Askov, og hvem skulle så gøre det? Hvis det var mig, så blev det lige lidt for inside. Min far var forstander eller havde været det, så det kunne ikke lade sig gøre, og det var også rimeligt nok. Så jeg måtte have én ved siden af mig eller over mig, eller hvad du vil kalde det, som var almindeligt anerkendt. Så fik jeg selv lejlighed til at få indflydelse på, hvem det skulle være, og det blev så Viggo Møller-Jensen, som jeg havde haft som lærer på Arkitektskolen. Og syntes godt om. Og det blev så et samarbejde, som holdt i mange år.

Det var jo tider, hvor man FIK opgaver. Man behøvede ikke at engagere sig for at få dem. De lå der jo – det var bare at samle dem op. Det var helt anderledes end i dag.

Og så blev I til Fællestegnestuen nogle år senere?

Ja, det var jo, da Danmarks byplanlægger – der var sgu ikke mange af dem dengang – Peter Bredsdorff – satte sig ved vores bord og sagde: “I får den største opgave, man overhovedet kan få i dette land: Det er at bygge en hel by”. Og det, synes vi jo, var spændende. Det var så Albertslund Syd, og det var starten på Fællestegnestuen. Det var Viggos og min tegnestue,

Together with Viggo Møller-Jensen and Jørn Ole Sørensen, Tyge Arnfred ran the architectural firm Fællestegnestuen for almost 30 years. With its consistent focus on renewing construction methods and creating new residential neighborhoods and new ways of communal living, in today's terminology it would probably have been labeled one of the most innovative. From day one, in 1961, however, the main emphasis was on creating quality, low-cost social housing, says Arnfred, who in this conversation in his home in Virum looks back at his almost 70-year-long career – although he has never in fact been an architect ‘in that sense’.

In 1957, when the first issue of Arkitektur was published, you and Viggo Møller-Jensen ran an architectural firm together. What sort of time was it in terms of running an architectural firm?

ASKOV HØJSKOLE. VIGGO MØLLER-JENSEN OG TYGE ARNFRED 1956-60. ARKITEKTUR DK 2-1960/41 © THOMAS PEDERSEN & POUL PEDERSEN

og det var KAB's tegnestue med Jørn Ole Sørensen – det blev så til Fællestegnestuen.

Noget af det, som særligt karakteriserer de ting, I lavede op igenem 1960'erne og 1970'erne, er sammenhængen mellem det at bygge helt nye byområder, brugen af ny teknologi og...

Ja, der stod jo med store, usynlige skrifttegn i tiden, at hvis det var almen-nyttigt boligbyggeri, så skulle det være billigt; så skulle det være industrialiseret. Der var i mine øjne overhovedet ingen tvivl der. Altså vi kunne ikke være feinschmeckere med hensyn til, hvordan vi forestillede os den praktiske løsning af det almennyttige byggeri, uden at det blev igennem en øget industrialisering. Så det kastede vi os over med god samvittighed. Og det var jo kommet alligevel – der var så meget, der blev industrialiseret. I dag kan man jo gå ned i et byggemarked og købe industrielt fremstillede døre og vinduer og gud ved hvad. Det kunne man ikke dengang. Vi måtte selv sørge for, at vi havde en produktion af så mange tusinde, at det kunne bruges i almennyttigt boligbyggeri, og så måtte vi selv levere ordren – eller formidle ordren. Og det var også i orden, synes jeg. Men det er da klart, at det var ikke den gode, gamle håndværkstradition. Det var ikke det, vi byggede videre på. Det var almennyttigt. Det skulle være billigt osv. Godt

selvfølgelig, men det kunne ikke være håndværksbetonet.

Var det noget, I på det tidspunkt betragtede som en begrænsning eller som nye muligheder i forhold til at udvikle god arkitektur?

Altså vi så det som en mulighed for at løse den opgave, det var at lave noget almennyttigt, billigt boligbyggeri, som samtidig var rimelig godt. Jeg mener, hvis man vil hygge om sin arkitektstatus, så skal man ikke lave sådan noget. Så skal man søge nogle enkelte opgaver, som man kan kæle for og sådan. Og hvor ens navn bliver stående som “det har han tegnet”, eller “det har hun tegnet” og sådan noget. Men det var ikke det! Det var det at udnytte industrien til at billigøre den jævne mands bolig. Behovet steg voldsomt, og det skulle ikke være byggematadorer, der udnyttede situationen, det skulle være socialt boligbyggeri. Og det, synes jeg, var helt i orden. Eller... det var jeg da kun glad for.

Og så tegnede i 1001 gårdhavehuse...

Ja, det var gudskelov ikke forfra hver gang.

Og I eksperimenterede en del med byggeteknikken undervejs?

Det er en smuk måde at sige det på... Vi var frække! Et eksperiment er jo ét, man laver for at finde ud af, om det nu var rigtigt, det man gjorde, eller om man hellere skulle gøre noget andet. Sådan var det jo ikke her. Vi gjorde bare noget, som ingen andre havde gjort. Og som man bestemt ikke skulle have gjort! Jeg ved snart ikke, hvem jeg skal udnævne til synderen, men jeg er helt klar over, at jeg er én af dem. Måske den største. Med en tyrkertro på, at det kunne vi sgu nok finde ud af; det skulle være billigt, det skulle være fornuftigt osv. osv.

Men der var jo mange ting ud over det byggetekniske, som var nye i de ting, I tegnede – hvordan man kunne bruge arkitekturen til at skabe nye former for fællesskaber – måske er Farum Midtpunkt et endnu tydeligere eksempel på det – hvorfra kom inspirationen til det?

Altså en masse af de ting, de giver jo sig selv. Fællesskab er jo godt. Det var det i vores øjne. Nu skal du tænke dig Farum Midtpunkt, da det lige var bygget, og brandvæsnet ikke havde været der og hundset med os og ødelagt det hele, ikke? Så ville du se en blid overgang mellem fællesarealet og privaten. Der var den der – ligesom – forstue, der vendte ud mod fællesarealet, hvor folk stod ude og spillede badminton, eller hvis man kedede sig en aften, så gik man lige ud og lyttede efter, hvor der skete noget, og så gik man derhen. Men så kom brandvæsnet og sagde “ikke tale om – der må ikke stå et bordtennisbord ude i gangen. Der må ikke stå et bobspil, der må ikke være hverken det ene eller det andet”. Vi boede der selv. Det var nu ikke min fortjeneste – det var, fordi mit hus brændte, og ét sted skulle vi jo være. Så var det så heldigt, at vi lige var blevet færdige med den første blok derude, og så rykkede vi derud og boede. Og

And then you formed Fællestegnestuen a few years later?

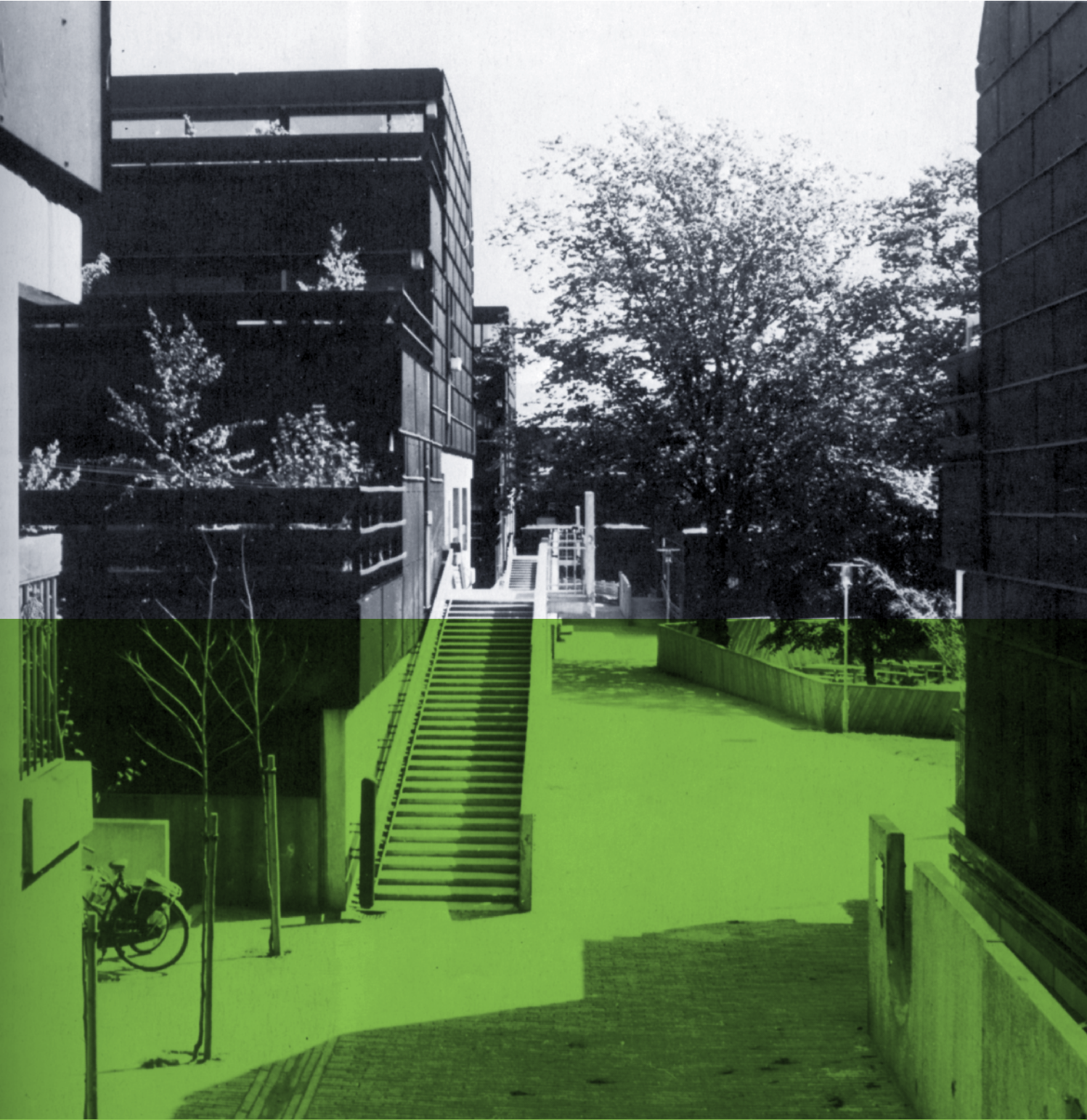
Yes, that happened when Denmark’s urban planner – there weren’t many of them back then – Peter Bredsdorff, sat down with us and said, “You’re going to get the biggest assignment possible in this country: building an entire town.” Of course, we thought that sounded exciting. That was Albertslund South, and it marked the beginning of Fællestegnestuen. It was Viggo’s and my joint firm along with KAB’s firm with Jørn Ole Sørensen – and that became Fællestegnestuen (literally ‘the joint architectural firm’, ed.).

One of the main characteristics of the work you did in the 1960s and 1970s is the link between building whole new urban areas, the use of new technology and ...

Yes, the writing was on the wall in invisible ink that social housing had to be cheap; it had to be industrialized. To me, there was never any doubt about that. We couldn’t be too choosy about the practical approach to social housing; it had to be based on increased industrialization. So we devoted ourselves fully to that, with a clean conscience. It would have gone that way anyway – the industrialization was so widespread. Today you can go to any DIY centre and buy industrially made doors and windows and God knows what. That wasn’t available back then. It was up to us to ensure that we had X thousand units, enough for a social housing project, and then we had to place that order – or pass the order on. And that was alright, I think. But of course, we were moving away from the good old craft tradition. That was not what we based our projects on. This was social housing. It had to be cheap and so forth. Quality, of course, but it couldn’t be craft-based.

At the time, did you consider this a limitation or a new opportunity in terms of developing quality architecture?

Well, we saw it as an opportunity to take on the task of producing low-cost social housing that was nevertheless fairly high quality. I mean, if one wants to nurse one’s status as an architect, that is not the way to go. That takes individual assignments that allow for a more personal approach. Something where one’s name is remembered, as in “he designed that,”

FARUM MIDTPUNKT FÆLLESTEGNESTUEN 1970-74. ARKITEKTUR DK 1-1970/1 © MORTEN FINE & STRUWING

det var jo euforisk. Nej, hvor var det vidunderligt! Men efterhånden som brandvæsnet og andre uvedkommende væsner blandede sig, så var det jo ikke mere attraktivt på den måde.

Nu sagde du, at fællesskab er godt. I den lille bog, du har skrevet om Fællestegnestuen, vender du flere gange tilbage til nødvendigheden af også at sørge for, at man kunne have privatliv, for at fællesskabet kunne finde sted.

Nå ja altså, fællesskaber er der jo ikke noget ved, hvis de er tvungne. Altså hvis ikke der er en mulighed for at unddrage sig det, så er det ikke, hvad jeg forstår ved fællesskaber. Man skal kunne lade op i sin snævre kreds eller i ensomhed, for at man kan have nogen glæde af at være sammen med andre. Det er i hvert fald min opfattelse.

Det er måske et af de steder, hvor forskellen på i dag og den periode, vi taler om nu, er tydeligst: fællesskabet som noget selvfølgeligt godt. Hvorfor var det som udgangspunkt godt?

Det må jo begynde et eller andet sted med, at der skal være plads til alle. Eller til flest muligt. Nu er jeg i tankerne i en blok i Farum Midtpunkt – og det er dejligt at komme hjem til et sted, hvor hjemlig atmosfære ikke bare er det, at man ved, at de andre bor der, men at man kan risikere at træffe dem på gangen. Det svarer jo til et landsbyfællesskab i en vis forstand, ikke? Det synes jeg er meget enkelt, sådan set.

Det, der fik enfamiliehusbyggeriet til at blomstre så vildt på et tidspunkt, det var jo bl.a., at det var økonomisk fordelagtigt, at man investerede i en ejendom og fik fradragsret, og jeg ved ikke hvad... Og ideen med det almennyttige boligbyggeri er jo, at man ikke behøver at eje. Man skal

have de samme goder som dem, der har råd til at eje – eller nogle af dem i det mindste. Men man får altså ikke forvaltet nogen kapital i den anledning.

Hvad betød din egen baggrund – højskolebaggrunden – for dit syn på arkitekturen?

Det ved jeg virkelig ikke. Arkitekturen har jeg aldrig haft noget helt klart syn på. Altså, jeg er jo ikke Spreckelsen. Som i øvrigt var min gode ven. Han var jo arkitekt med stort A og foldede sig ud i Triumfbuen og sådan noget... Jeg sad jo bare og klimprede ved klaveret uden at lave et stort opus. Det var jo ting, der skulle løses for folk, som skulle have et sted at bo. Det var jo ikke for at være interessant.

Men der er jo meget stor forskel på det, I lavede i Albertslund og Farum, og eksempelvis Høje Gladsaxe eller Gellerup.

Jeps!

Det er vel arkitektens ansvar?

Er det? Er det ikke bygherren, der har stillet opgaven? Eller, det jeg ved ikke... Jeg ved slet ikke, hvor arkitektens ansvar begynder – eller jo, det ved jeg godt, men jeg ved ikke, hvor det

or “she designed that.” But that was not the point! The point was to use industrial means to produce low-cost homes for ordinary people. Demand was rising steeply, and the goal was to prevent building tycoons from exploiting the situation and instead provide social housing. I thought that was a fair goal. In fact, I thought that was great.

And then you designed 1001 atrium houses. Yes, but thank God, we didn’t have to design them all individually from scratch.

And you experimented quite a bit with construction methods along the way?

That’s a kind way to put it ... We were brazen! An experiment, after all, is something one does to test whether something is the right idea, or whether something else is required. That was not the case here. We just did things that no one else had done. And which no one should have done! I’m not sure who the culprits are, exactly, but I know that I’m one. Perhaps the biggest. With an unshakable belief that of course we could work it out; it had to be cheap, it had to be rational, etc., etc

But apart from the construction methods, there were many innovations in your designs – how to use architecture to create new forms of communal living. Perhaps Farum Midtpunkt is an even more obvious example of that. Where did you find the inspiration for that?

Well, many of these things are self-evident. Community is good. That’s how we saw it. Now, you need to envision Farum Midtpunkt when it had just been built, before the fire department had been there, ordering us around and wrecking everything, right? Then you would have seen a gentle transition between communal and private areas. There was a sort of entrance hall that faced the common area, where people played badminton, or if someone was bored, they might go outside, hear what was going on and go there. But then the fire department came along and said, “No way – you can’t have a ping-pong table in the hallway. You can’t have a billiard table there, you can’t have anything there.” We lived there too. I can’t take credit for that, though – my house burned down, and we had to go somewhere. As luck would have it, we had just completed the first block, so we went to live there. And it was a euphoric time. It was wonderful! But as the fire department and other outside forces butted in, it became much less attractive.

You say that community is good. In the booklet you wrote about Fællestegnestuen you repeatedly mention the need to ensure a space for privacy in order to enable the communal elements.

Well, a community is no fun if you’re forced into it. If you can’t opt out, it’s not what I consider a community. You have to be able to recharge your batteries in a smaller group or in solitude in order to benefit from other people’s company. At least, that’s how I see it.

Perhaps that’s one of the most obvious differences between the current time and the period we are discussing here: communal living as an obvious benefit. Why was it essentially seen as a quality?

It must somehow spring from the notion of embracing everyone. Or as many as possible. In my mind now, I am in a housing block in Farum Midtpunkt – and it feels nice to come home to a place that feels homely not only because you know that others live there but because you might actually bump into them in the hallway. That’s almost like living in a village, right? I think that’s quite simple, in a way.

ender.... Man er jo som arkitekt en funktion af et samfund eller af de opgaver, et samfund skal have løst, ikke? Det vil jeg mene. Ellers kommer man ikke ret langt. Altså, man kan godt være unika-arkitekt, for nu at bruge min gode ven Spreckelsens eksempel. Så hvis det er en fransk præsident, der skal have pudset sin glorie lidt, så er det én opgave, og hvis det er nogle mennesker, der skal have tag over hovedet i et samfund som det danske, så er det en anden. Det er arkitektur begge dele, men opgaven er vidt forskellige.

Men man vælger vel selv som arkitekt, hvilken af dem man kaster sig over?

Næ det... ja... jo... Men det er jo også, hvad man har evnen til. Lysten kommer jo af, at man selv kan se det som en væsentlig opgave. Jo..., det kan da godt være, at min højskolebaggrund har spillet ind der; at man ikke har løst en opgave ordentligt uden også at have løftet hele samfundet. Man kan jo ikke sådan bare hale lidt op ved en hårtop et eller andet sted.

One of the things that gave the single-family home such a boost at one point was the economic advantages of investing in a property with the tax deductions etc. ... And the point of social housing was that one doesn’t have to own property. Someone who rents should have the same benefits as someone who can afford to buy a home – or at least some of the same benefits. There just isn’t any investment management involved.

How has your own background – the folk high school background – affected your views on architecture?

I have no idea. I have never had a totally clear view on architecture. I mean, I’m no Spreckelsen. Who, by the way, was a good friend of mine. Now, he was an Architect with a capital A, creating the Arc de Triomphe and things like that ... I was just picking away at the piano without composing a great opus. It was just things that had to be taken care of for people who needed a place to live. It wasn’t about making a name for myself.

But there is quite a difference, after all, between what you did in Albertslund and Farum on the one hand and, for example, Høje Gladsaxe or Gellerup on the other. Yep!

And that is, is it not, the responsibility of the architect?

Is it? Is it not up to the client who defines the assignment? Or, I don’t know ... I don’t know

Tyge Arnfred (f. 1919) voksede op på Askov Højskole, hvor hans far, Jens Therkel Arnfred, var forstander 1928-53. Tog afgang fra Kunstakademiets Arkitektskole i 1944 og startede tegnestue med Viggo Møller-Jensen (1907-2003) i 1950 – fra 1961 sammen med Jørn Ole Sørensen (1923-2013) i Fællestegnestuen. Blandt de væsentligste arbejder findes boligbyggerierne Albertslund Syd (1963-68), Farum Midtpunkt (1970-74), Flexibo (1975-76) og Solbjerg Have (1977-80), som alle er omtalt i Arnfreds egen bog om Fællestegnestuen fra 1998. Byggerier i Grønland, bl.a. De Sorte Blokke i Ilulissat (1966), typehuse (fra 1967), Tuujuk I & II i Nuuk (1961-65) (se *Arkitektur DK* 04-2012) og for bl.a. Askov (1955), Rødning (1960) og Herning Højskole (1960). Professor ved Kunstakademiets Arkitektskole 1981-89. Modtog Eckersberg Medaillen i 1971 og C.F. Hansen Medaillen i 2006.

where the responsibility of the architect begins – or, yes, I do know that, but I don’t know where it ends ... An architect is really a function of a society or of the tasks a society has to address, right? I think so. Without that, one doesn’t go very far. I mean, you can be a one-off architect, to use the example of my good friend Spreckelsen. So if a French president wants to boost his reputation, that’s one assignment, and if people need a roof over their heads in a society like the Danish, that’s another assignment. They’re both about architecture, but the assignments are hugely different.

But as an architect, doesn’t one choose which assignment to take on?

No, I ... yes ... well ... But it’s also about where one’s skills lie. The desire to do something has to come from being able to see the merits of the assignment. Yes ... I guess my folk high school background may have played a role after all; the idea that handling an assignment properly also requires elevating society at large. You can’t just tug at a single tuft of hair in one single location.

Tyge Arnfred (b. 1919) spent his childhood years at the folk high school Askov Højskole, where his father, Jens Therkel Arnfred, was the principal in 1928-53. He graduated from the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture in 1944 and founded an architectural firm together with Viggo Møller-Jensen in 1950 – from 1961 also with Jørn Ole Sørensen in Fællestegnestuen. Among his main achievements are the housing developments Albertslund South (1963-68), Farum Midtpunkt (1970-74), Flexibo (1975-76) and Solbjerg Have (1977-80), all of which are discussed in Arnfred’s 1998 book on Fællestegnestuen. Architecture by Arnfred in Greenland includes The Black Blocks in Ilulissat (1966), tract houses (from 1967), and Tuujuk I & II in Nuuk (1961-65) (see *Arkitektur DK* 04-2012). He has also done work for Askov (1955), Rødning (1960) and Herning folk high schools (1960). He was a professor at the Royal Danish Academy of Fine Arts, School of Architecture in 1981-89 and was awarded the Eckersberg Medal in 1971 and the C.F. Hansen Medal in 2006.

Nils-Ole Lund: *Teoridannelser i arkitekturen, 1970*

Danmark fik en ny arkitektskole i slut-60'erne, da C.F. Møller og andre forlod Kunstakademiet og skabte Arkitekt-skolen Aarhus. Det betød begyndelsen på en ny frigørende periode i dansk arkitekturundervisning og -teori. Nils-Ole Lund endte med at blive den nye skoles historiefortæller, og med ham blev arkitekturhistorien udlagt på nye og mere samfundsbevidste måder.

Jan Gehl: *Livet mellem husene, 1971* (English edition 1987)

Ramt af flere års undervisningsforbud under studenteroprøret på Kunstaka-demiets Arkitektskole var der ikke andet for for den unge Jan Gehl end at skrive bøger og udgive dem. Han rejste allerede dengang verden rundt og fortalte om sin forskning. Da bogen udkom på engelsk, var vejen banet for en af dansk arkitekturs internationalt mest anerkendte skikkelser.

Venturi, Scott-Brown & Izenour: *Learning from Las Vegas, 1972*

Et gennemført forsvar for populærkul-turens betydning og en opfordring til arkitekter om at være mere modtage-lige for almindelige menneskers smag. Udgangspunktet er en analyse af Las Vegas og hovedgaden, The Strip, med dens store skilte og falske facader, der gav anledning til den berømte distink-tion mellem det dekorerede skur og huset som and.

Manfredo Tafuri: *Progetto e utopia, 1973*

“Arkitektur og kapitalisme” er under-titlen på den lille, tætte bog, Tafuri udgav i 1973. Tafuris syn på arkitek-turhistorien var, at den ikke – som de fleste traditionelle arkitekturhistori-kere ville have os til at tro – udvikler sig lineært og målrettet. Arkitektur er ideologisk, og det kapitalistiske system definerer rammerne for virket, og vir-ket er præget af evindelige kriser...

In the late 1960s, Denmark got a new school of architecture with the found-ing of the Aarhus School of Architec-ture. This marked the beginning of a new, liberating era in architectural training and theory, where Nils-Ole Lund became the new writer and communicator of architectural his-tory with a strong focus on social and societal issues.

Excluded from teaching by the stu-dents during the revolts at the Royal Academy of Fine Arts, there was not much else to do for the young Jan Gehl than to write books and have them published. He traveled the world to speak about his research, and when the book was first published in English, the road was paved for one of Danish architecture's most recognized figures.

A heartfelt defense for the importance of popular culture and a call for archi-tects to be more open to the taste of ‘ordinary people’. It revolves around an analysis of Las Vegas and its main street, The Strip, with its huge sign-posts and fake facades, giving rise to the famous distinction between the decorated shed and the house as a duck.

“Architecture and Capitalism” is the sub-title of this small condensed book, published by Tafuri in 1973. Tafuri’s view on architectural history was that it did not – as assumed by the majority of architectural historians – develop in a linear and determined manner. Architecture is ideological, and the capitalistic system defines its condi-tions, imposing ever-recurring crises...

Charles Jencks: *The Language of Post-Modern Architecture, 1977*

If someone is to be blamed for post-modernism, it must be Charles Jencks. He became the annalist of post-mod-ernism and created concepts, directo-ries and cavalcades of imagery, pointing out the liberating and pluralistic nature of post-modernism. An advocate for diversity and an outstanding commu-nicator with a vast array of books on his conscience.

Colin Rowe & Fred Koetter: *Collage City, 1978*

The book is a comprehensive cri-tique of modernist urban planning, reproached for having tried to embrace the whole city in a ‘total design’. The authors urge us to view the city as a ‘bricolage’, a collection of piecemeal utopias, meant to be assembled in a collage. The book is recognized for its revival of the Nolli Map for reading the city’s public and private spaces.

Rem Koolhaas: *Delirious New York, 1978*

Having founded Office for Metro-politan Architecture in 1975, this book is the first in Koolhaas’ comprehensive analytical work and a celebration of Manhattan’s particular kind of archi-tecture – the skyscraper. Koolhaas pre-sents himself as a ‘ghost writer’ for the city of New York and dubs Manhattan ‘the terminal stage of Western civiliza-tion’.

Kenneth Frampton: *A Critical History of Modern Architecture, 1980*

Frampton was one of the first to make a virtue out of connecting architectural and societal development with critical theory rather than seeing architectural history only as a matter of style. The book opens with three chapters on the cultural, territorial and technological preconditions for the breakthrough of modern architecture, focusing on its development from 1836 to 1980.

Hvis man skal give en enkelt arkitek-turhistoriker skylden for postmoder-nismen, må det være Charles Jencks. Han skabte både begreber, oversigter og billedkavalkader, der fremhævede postmodernismens frigørende og plu-ralistiske karakter. En forkæmper for mangfoldigheden og en fremragende formidler med et hav af bøger på sin samvittighed.

Bogen er en omfattende kritik af modernismens byplanlægning, der får på hatten for at have forsøgt at favne hele byen i et ‘totaldesign’. I stedet opfordrer forfatterne til, at byen ses som en ‘bricolage’, stumper af utopier, der skal samles i en collage. Bogen blev kendt for sin genoplivning af Nolli-kortet til læsning af byens offentlige og private rum.

Efter dannelsen af Office for Metro-politan Architecture er dette første led i Koolhaas’ omfattende analytiske arbejde og en fejring af Manhattans særlige arkitekturform, skyskrabe-ren. Koolhaas præsenterer sig som en slags ‘ghost-writer’ for byen New York, og kalder Manhattan for ‘den vestlige civilisations sidste fase’. Herefter kig-gede Koolhaas ikke bagud igen.

Frampton var en af de første, der gjorde en dyd ud af at knytte arkitek-turudvikling, samfundsudvikling og kritisk teori sammen, frem for at se arkitekturhistorien som ren stilhisto-rie. Bogen indledes med tre kapitler, der beskriver de kulturelle, territo-riale og teknologiske forudsætninger for den moderne arkitekturs gennem-brud, hvis udvikling fra 1836 til 1980 er bogens ærinde.

ALBERTS/LUND STED, FELLESTEGENSTEN 1968-69, ARKITEKTUR DK 1-1969/1 © STRØM WING

BOLIGER HOUSING

Få steder er arkitekturen så udskældt, som på boligområdet. Jo tættere arkitekterne kom på hverdagslivet, desto mere problematiske viste modernismens uniforme principper sig at være, og som Skriver gør opmærksom på i artiklen “Boligbyggeriets ideologiske udvikling” (8-1977/289), blev funktionalismen “udvandet, da den ukunstnerisk blev stillet til rådighed for byggeriets industrialisering”. I artiklen fokuserer Skriver på den gryende postmodernisme og fremkomsten af mindre bebyggelser som f.eks. Gadekæret og Hyldebjerg.

Det, der først og fremmest karakteriserer perioden 1957-82, er imidlertid byggeriet af de store boligområder. Behovet for nye boliger er enormt, og der bliver eksperimenteret helt vildt med byggeteknik og bebyggelsesplaner. Man ville gerne undgå at ende med at bygge hele det åbne land til, og derfor skulle det være tæt. Det store slag stod imellem, om det skulle være højt eller lavt. Poul Erik Skriver var ikke i tvivl og tog ensidigt stilling imod højhusene, hvilket på sin egen stille facon bl.a. bliver udtrykt i den måde, hvorpå billedsiden ofte idylliserer det lave og dæmoniserer det høje. Hvad selve boformen angår, er der også grøde. De traditionelle familiemønstre udfordres, og der bygges kollektivhuse og bofællesskaber og deciderede kollektiver som Sættedammen.

Enfamiliehusene udgør et særligt tema. Man kunne argumentere for, at de er et privat anliggende og ikke har noget med velfærdsstaten som sådan at gøre. Men dels repræsenterer netop enfamiliehusene om noget drømmen om det gode liv, dels er der en vis form for samspil mellem den til tider temmelig elitære kategori af ‘arkitekternes egne huse’, som udvikler sig matrikel for matrikel, og de idealer, der overføres til de større boligbebyggelser, særligt det almennyttige.

There are few places where architecture has been critized to an extend as in the housing area. The closer to everyday life, the more problematic, modernism’s uniform principles turned out to be. Skriver writes in a commentary that “modernism was diluted when with no artistic considerations it was put at disposal for the sake of industrialization.” In the commentary Skriver discusses the emerging post-modern movements and new small housing schemes like Gadekæret (literally The Village Pond) and Hyldebjerg.

Most significant in the period 1957-82, however, are the large housing schemes. The need for housing is enormous and to prevent all the open land to be taken by settlements, there is no doubt about the need for density. It is the question about high og low rise building, that becomes the battle field. Poul Erik Skriver openly favors the low-rise high-density movement which is evident on the illustrations, where the high rise buildings are often deliberately demonized as alienating. The traditional family patterns are challenged too, and communal housing, co-housing schemes and collectives are being built.

Single-family homes represent a special theme here. One might argue that these are a private matter, and therefore have no relevance for the welfare state. But single-family homes are such strong elements in the dream of the good life, and there is also a certain connection with the at times rather elitist category of ‘the architects’ own homes,’ which develop plot by plot in reflection of ideals that are transferred to the larger housing projects, especially social housing.

1973

Folketingsvalget medfører så store ændringer i sammensætningen af partier i folketinget, at det senere får betegnelsen jordskredsvalget. 40% af vælgerne skifter parti, de store partier går massivt tilbage, og fem nye partier bliver valgt ind. De store vælgervandringer skyldes blandt andet utilfredshed med de stigende skatter som følge af de mange ansættelser i det offentlige, indførelsen af fri abort og legaliseringen af billedpornografien. Poul Hartling (V) bliver statsminister for en ren Venstre-regering.

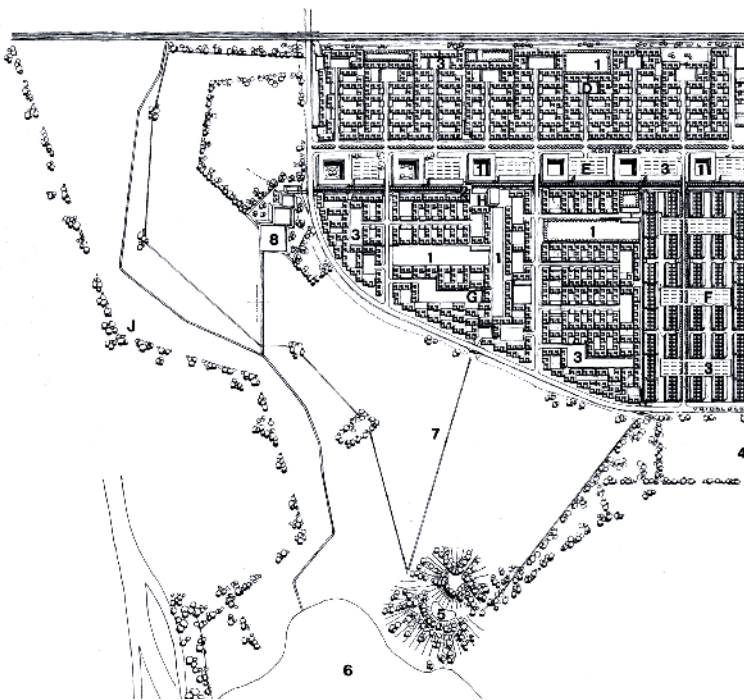
The general election, which goes down in the history as the landslide election, leads to a radical change in the composition of political parties in the parliament. Half of the members of the parliament are replaced, and five new parties win seats. The result is caused by dissatisfaction with rising taxes, the introduction of legalized abortion and the legalization of pictorial pornography. Poul Hartling (V) becomes prime minister in a one-party government.

1973

Som en konsekvens af Yom Kippur-krigen mellem Israel og Egypten/Syrien opstår en oliekrise, der markerer indgangen til en legitimitetskrise for velfærdsstaten med øget arbejdsløshed, økonomisk underskud, stigende udgifter til det offentlige og bilfrie søndage.

The oil crisis, a consequence of the Yom Kippur War between Israel and Egypt/Syria, marks the beginning of a troubled period for the welfare state with growing unemployment, budget deficits, rising cost for the public sector and a partial driving ban with car-free Sundays.

Elsket og hadet er Albertslund Syd et af de største, tydeligste og – på trods af omfattende sociale og byggetekniske udfordringer igennem årene – bedste eksempler på planlægning og design, som rækker hele vejen fra lands- og regionsplanlægningen (området ligger i Fingerplanens pegefinger) til forestillinger om frihed og fællesskab som udgangspunkt for det gode liv i hverdagen. Efter den omfattende renovering omkring 1980 (som skulle løse problemer med utætte tage og facader) var der ikke meget tilbage af de enkelte huses oprindelige arkitektoniske udtryk, og den igangværende renovering af området vil endegyldigt fjerne den oprindelige arkitektur. Viggo Møller-Jensen hævdede på et tidspunkt i en forelæsning på Kunstakademiets Arkitektskole, at ingen andre bebyggelser i Danmark var årsag til så megen lovgivning og så mange SBI-anvisninger som Albertslund Syd. Sammenhængen i området, de overordnede, varierede rumlige kvaliteter og organiseringen, kanalen osv. står stadig tydeligt frem og understreger, at der er god grund til at hjælpe bebyggelsen kærligt ind i det 21. århundrede.

1973

Byggeaktiviteten, der siden starten af 1960'erne har været stærkt voksende, kulminerer i 1973 med over 60.000 færdigbyggede boliger. I alt blev der fra 1960 til 1979 bygget 915.000 nye boliger.

Construction activity has continued to soar since the beginning of the 1960s and culminates in 1973 with more than 60,000 completed houses. Between 1960 and 1979, a total of 915,000 new homes were built.

ALBERTSLUND SYD | ALBERTSLUND NEW TOWN
FÆLLESTEGNESTUEN FOR ALBERTSLUND SYD. VIGGO MØLLER-JENSEN & TYGE ARNFRED.
DOMINIAS ARKITEKTADELING V/ MOGENS J. PEDERSEN OG JØRN OLE SØRENSEN.
Kongsholm Allé, Albertslund 1-1969/1

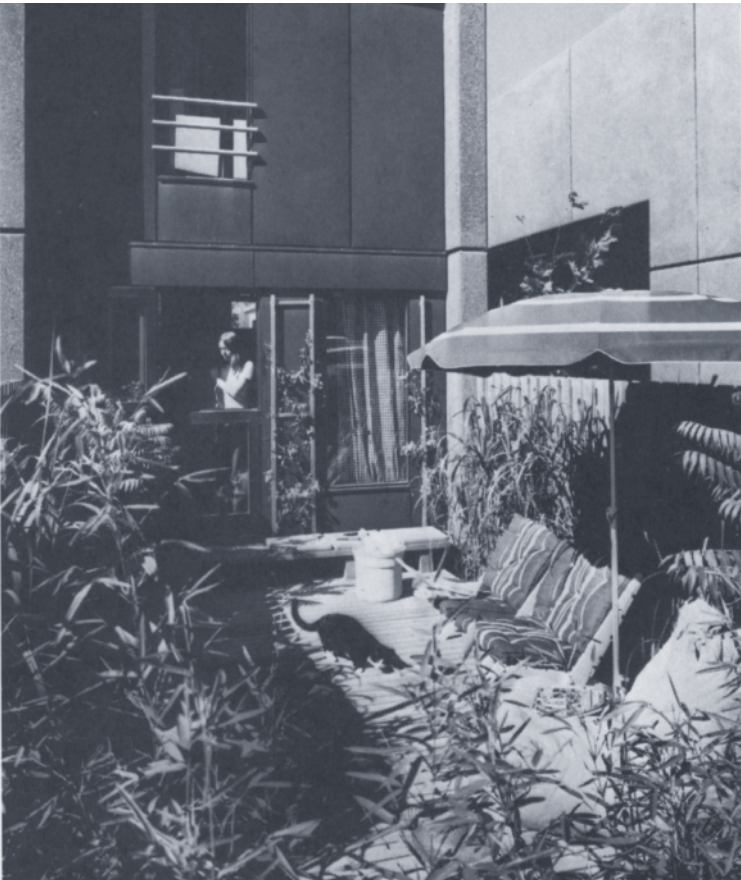
Albertslund New Town is one the biggest, most significant and – despite comprehensive social and constructional challenges through the years – best examples of planning and design ranging from country and regional planning to ideas about the good life based on freedom and community. After a comprehensive renovation around 1980 (solving problems with leaking roofs and draughty facades) not much is left of the original architectural expression, which the currently ongoing renovation will eventually remove entirely. The area's strengths, however, lie in the coherency, the varied spatial qualities and organization, the structure and the canal and more, which are still visible and valuable today.

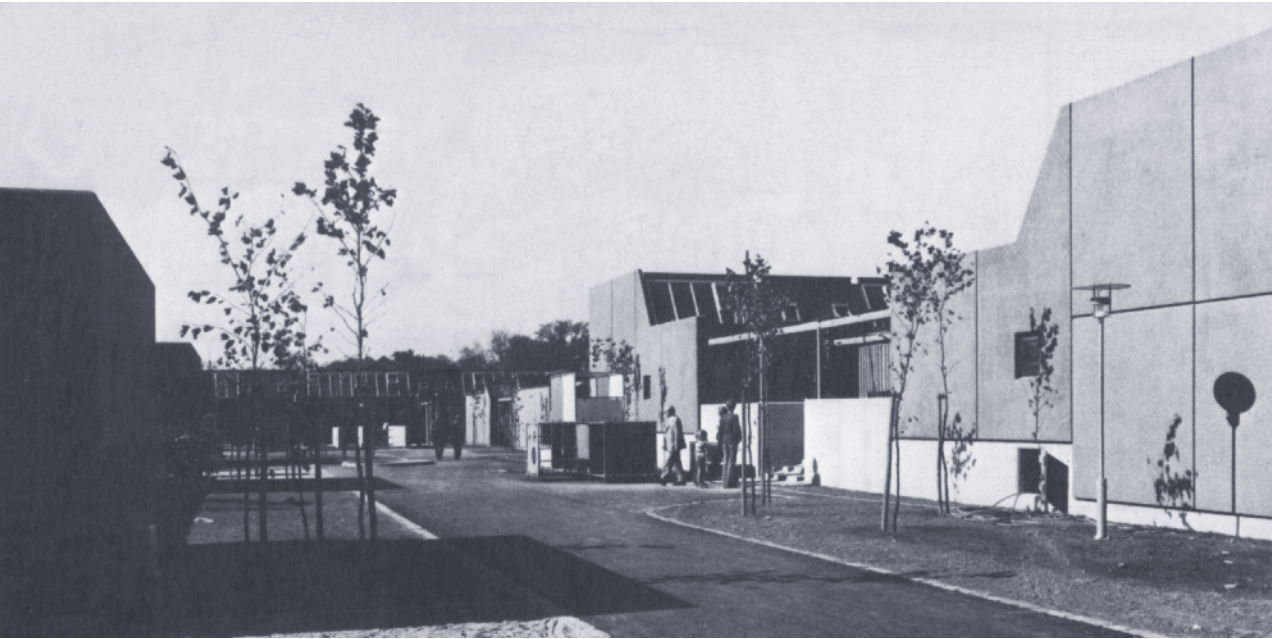
1974

Arbejdsløsheden stiger, og ved årets slutning står 130.000 uden arbejde, hvilket er en stigning på 100.000 siden 1960. Regeringen gennemfører flere tiltag for at dæmpe uroen på arbejdsmarkedet, som blandt andet indebærer skattelettelser for 7 milliarder kroner.

Unemployment rates rise. At the end of the year, some 130,000 people are without a job. This is an increase of 100,000 since 1960. The Government takes several initiatives to support the labor market, including tax reliefs totaling DKK 7 billion.

GALGEBAKKEN
J.P. STORGAARD, JØRN ØRUM
NIELSEN, HANNE MARCUSSEN &
ANNE ØRUM-NIELSEN
Galgebakken, Albertslund. 3-1974/81

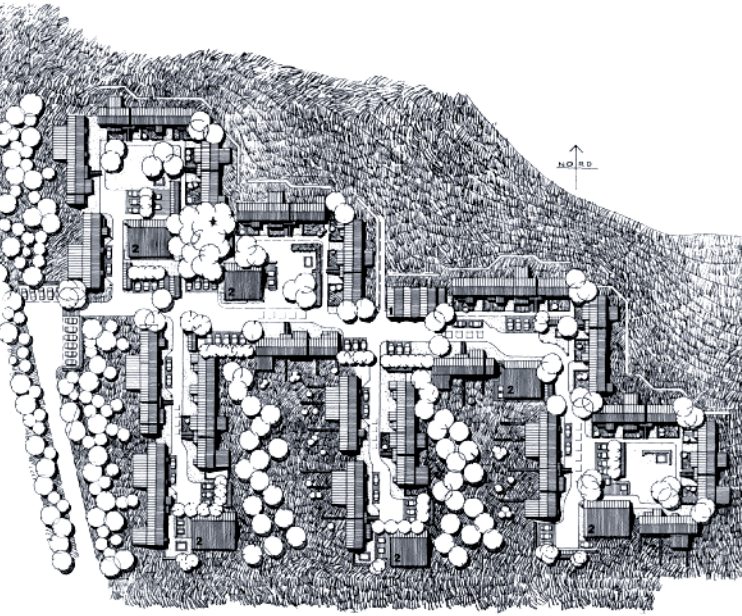

© JØRN ØRUM NIELSEN, HANNE MARCUSSEN & ANNE ØRUM-NIELSEN

© FINN CHRISTOFFERSEN, FOTOC

TINGGÅRDEN
TEGNESTUEN VANDKUNSTEN
Algren, Arnfred, Johnsen, Kragh & Vibild
Tinggården, Herfølge. 6-1979/249

1975

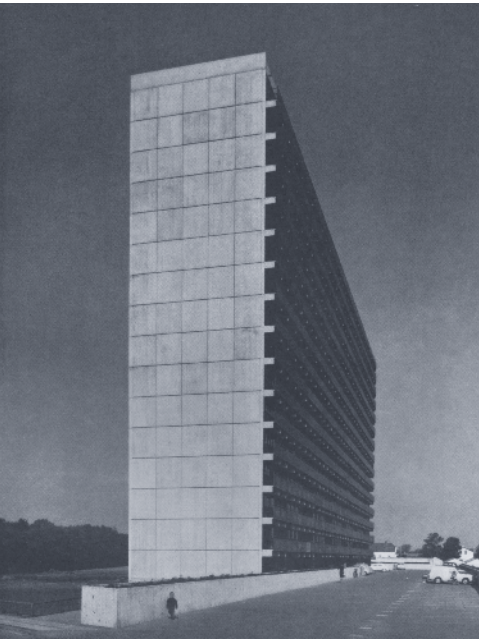
Statsminister Hilmar Baunsgaard (R) udskrifer folketingsvalg. Da hverken regeringen eller oppositionen opnår flertal, forsøger Det Radikale Venstre at danne en bred regering med socialdemokratisk deltagelse og Hilmar Baunsgaard (R) i spidsen, men forgæves. Med opbakning fra de grønlandske mandater er det i stedet Jens Otto Krag (S), som bliver statsminister, indtil han året efter overlader posten til Anker Jørgensen (S).

Prime Minister Hilmar Baunsgaard (R) calls a general election. Neither government nor opposition parties wins an overall majority of seats. The Greenlandic mandates vote against the government and Otto Krag (S) becomes Prime Minister. He resigns in favor of Anker Jørgensen (S) the following year.

1976

Bistandsloven træder i kraft. Loven er en administrativ forenkling af det sociale system, idet den samler en række love under ét kommunalt organ – den kommunale forvaltning. Loven betyder samtidig, at hjælpen udmåles efter samme regler, uanset om årsagen var sygdom, arbejdsløshed, skilsmisse e.l.

The new Social Assistance Act is an administrative simplification of the social welfare system, as it brings a range of laws under municipal administration. The law also ensured that the level of assistance was calculated in the same way, whether the need arose due to ill health, unemployment, divorce or other reasons.

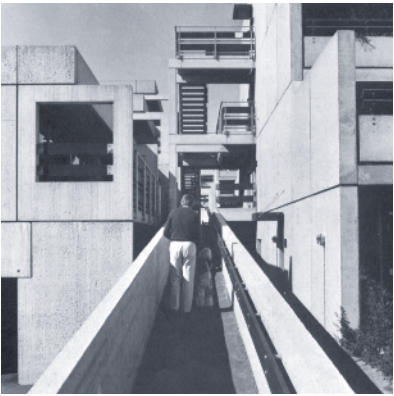
Præstevænget, Halldor Gunnlogsson & Jørn Nielsen
Bispevangen 2, Ballerup. 4-1964/246

Solbjerg Have, Fællestegnestuen
Frederiksberg. 7-1980/261

Ishøj-Planen, Kooperativ Byggeindustri
Ågården, Ishøj (Vejleåparken). 1-1976/12

Holmstrup Terrassehuse, Knud Blach Petersen
Jernaldervej, Brabrand (Gellerup). 6-1976/250

Høje Gladsaxe, Hoff & Windinge, Juul Møller & Kaj Agertoft, Alex Poulsen
Høje Gladsaxe, Søborg. 1-1969/24

Gjesing Nord, Arkitektgruppen i Aarhus
Thulevej, Esbjerg. 3/4-1981/114

Ellekildehave, Tegnestuen Møllen
Vingen, Ålgårde. 8-1977/306

Gadekærret, Kooperativ Byggeindustri
Ishøj. 8-1977/324

Farum Midtpunkt, Fællestegnestuen (Jørn Ole Sørensen, Viggo Møller-Jensen & Tyge Arnfred)
Bregnerødvej, Farum. 1-1976/1

Kollektivet Sættedammen, Theo Bjerg & Palle Dyreborg
Sættedammen, Hillerød. 6-1974/232

Hyldebjerg, Ole A. Birch
Herstedvestervej, Albertslund. 8-1977/314

1977

I kølvandet på oliekrisen opstår en øget energibevidsthed, hvilket fører til en skærpelse af bygningsreglementets krav til isoleringsevne og vinduesstørrelse i nye byggerier.

The oil crisis has led to a heightened awareness of sustainability, which leads to a tightening of the building regulations with regard to insulation requirements and restrictions on window sizes in new buildings.

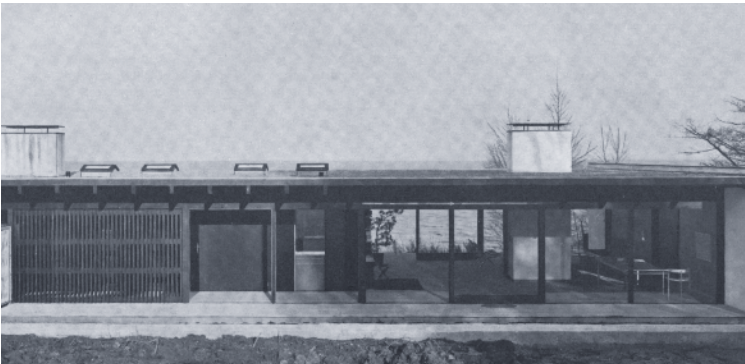
1978

Perioden fra starten af 1960'erne til slutningen af 1970'erne er karakteriseret ved en eksplosion i antallet af ansatte inden for den offentlige sektor. Fra 235.000 ansatte i 1960 til 713.000 i 1978.

The period from the early 1960s to the late 1970s is marked by a massive growth in the public sector, from 235,000 employees in 1960 to 713,000 in 1978.

Eget hus, Halldor Gunnløgsson. Rungsted Strandvej 68, Hørsholm. 3-1959/92

© K. HELMER-PETERSEN

Et gårdhus i Gentofte, Elsebet og Kjeld Ussing
3-1962/105

Enfamiliehus i Gadevang, Box 25
2-1979/49

© BOX 25

Hus i Strandøre, Eva og Nils Koppel
Strandøre 4, København Ø. 1957/90

© RIKK HANSEN

1978

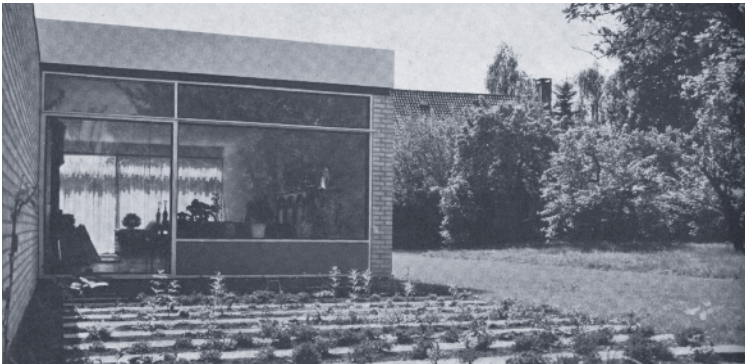
Skiftende regeringer ledet af Anker Jørgensen (S) og Poul Hartling (V) gennemfører i slutningen af 1970'erne og starten af 1980'erne en lang række indgreb for at bekæmpe krisens største plager i form af massearbejdsløshed samt underskud på såvel betalingsbalancen som på statsfinanserne. S og V danner en højst usædvanlig regeringskoalition i håb om at kunne skabe den politiske stabilitet, der skal til for at rette op på de store økonomiske uligevægtsproblemer.

In the late 1970s and early 1980s, changing governments led by either Anker Jørgensen (S) or Poul Hartling (V) implement a number of initiatives to tackle the main problems of the crisis: mass unemployment, balance of payments deficit and fiscal deficit. The Social Democratic party and the Liberals form an unusual coalition in the hope of achieving the necessary political stability to address the major economic problems.

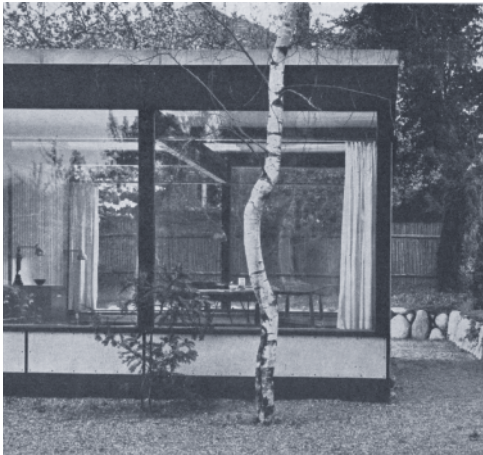
Eget hus i Egå, Mads Møller
Egå Strandvej 22, Egå. 3-1971/113

© THOMAS PEDERSEN & POUL PEDERSEN

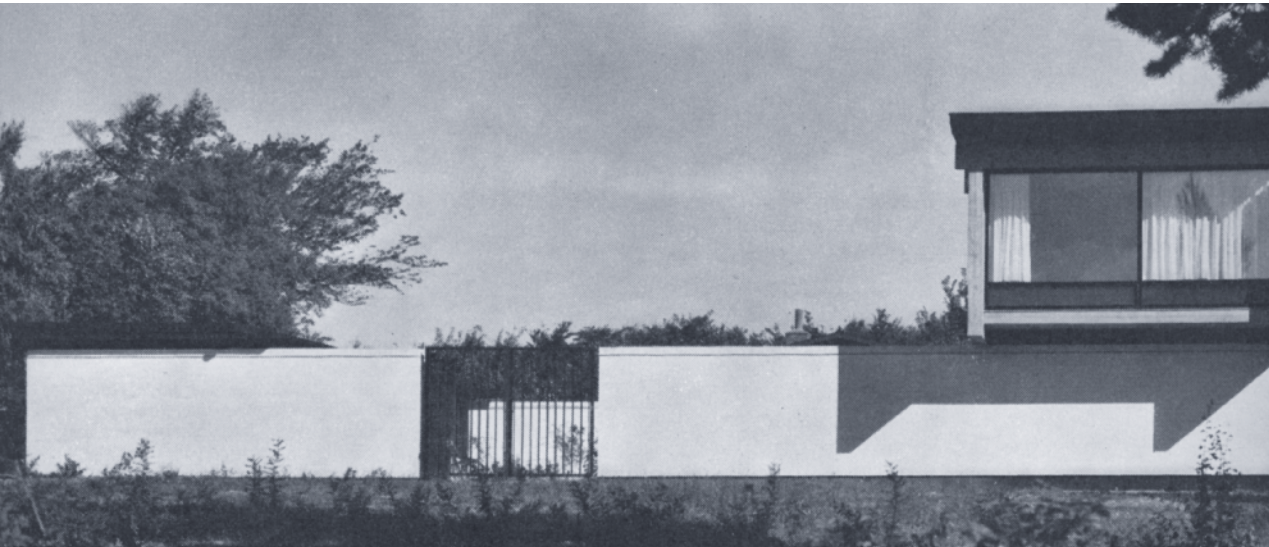
Hus på Parkovsvej, Arne Jacobsen
Parkovsvej 17, Gentofte. 3-1962/85

© STHØVING

Hus på Smutvej, Erik Chr. Sørensen
Smutvej 14, Gentofte. 1957/60

© ELSETHOLSTRUP

Knud Friis' hus, Friis & Moltke
Højen 13, Brabrand. 6-1959/208

© THOMAS PEDERSEN & POUL PEDERSEN

1979

Regeringen indfører en efterlønsordning, der giver de ældre nedslidte mulighed for tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet, fem år før folkepensionsalderen nås.

The government enacts an early retirement plan, which entitles older workers to withdraw five years before the normal retirement age.

HERLEV

ERIK DEIGÅRD

(Dansk tekst til Al Dubin & Joe Burkes “Tiptoe Through the Tulips” (1929).
Indspillet på dansk af Lise Reinau, 1966)

Tomme schlagergloser måneskin og roser
mætter som popkorn i poser
tørre små rosiner uden vitaminer
min lykke venter bag blå gardiner

I Herlev op ad trappen
fire rum to børn min mand og jeg
et køkken helt elektrisk det’ rart
udsigt ned mod skoven
legeplads hvor græsset lyser grønt
een der passer på de mindste det’ skønt.
Dyrt tja, vi er ikke snydt
vort hus er lækkert og nyt
tænk og med S-tog kan man komme
hjem fra byen på nogen få minutter
helt hjem, det’ faktisk så nemt

Natteliv på værthus har jeg ingen sans for
morskaben mister sin glans når
mandens blikke siger ja til andre piger
så ta’r vi hel’re en hjemmefest med
Kirsten, Finn og Vivi, Henrik Haraldsen
tre flasker vin lidt natmad med salat til det’ rart
Derpå ost og frugter og så kaffe med likør
vi selv har lavet, sprit og solbær, det’ skønt.
En drink serveres med glans,
og så ja så bli’r der dans
langt over midnat synger Kirsten
I can’t give you anything but love
og Henrik spiller gitar, det’ skønt

Hvorfor handler ikke bare en enkelt schlagermelodi
om men’sker der er skabte som vi
lykken trives bedst i gamle hytter og saneringshus
med indlagt klassisk wc og mus
Et loft hvor rotterne slås
romantisk ikke for os

En sang om Herlevs lyse stuer, kan jo ikke bruges
det da klart
man ønsker noget romantisk og sart
men indrøm at en grillovn i komfuret
det er smart

© JESPER PÅGH

KULTUR & FRITID

CULTURE & RECREATION

Velfærdsstaten tager også hånd om, hvad der foregår, når borgerne har tid til deres egen rådighed. Biblioteket som kulturelt og socialt omdrejningspunkt er gennemgående i hele perioden og udvikles løbende mod større åbenhed og med integration af flere og flere funktioner. Underholdning i form af teater og musik er også på dagsordenen, og udviklingen fra det kooperativt funderede Folkets Hus til det offentligt finansierede Aarhus Musikhus fortæller en historie om, at også kulturudbud og underholdning bliver en offentlig opgave.

I slutningen af 1960’erne kommer der gang i byggeriet af idrætsfaciliteter. Disse har ofte et temmelig ens og ganske enkelt rumprogram, men indbyder til en særlig form for fantasifuld ekspressivitet, som for mange arkitekter finder sit smukkeste udtryk i Kildeskovshallen, men som også kommer til sin ret i Lyngby, Nærum, Virum, Birkerød, Ikast og mange andre steder – særligt i provinsen, hvor indstillingen til offentlige idrætsfaciliteter altid har været mere progressiv end i København.

Sideløbende hermed udvikler butikshandelen sig ganske voldsomt. I 1967 gennemgås i *Arkitektur DK* en række nyere butiks- og restaurationsindretninger på Strøget i København – bl.a. Nørgaard paa Strøget og Deres, og allerede i 1960 har Skriver i forbindelse med Magasins store udvidelse (hvor A Porta på Kgs. Nytorv med nød og næppe reddes) været på banen med en observation om, “at gå på indkøb er i vore dage blevet en fængslende fritidsbeskæftigelse”. Denne fritidsbeskæftigelse bliver i høj grad systematiseret i de nye byudviklingsområder, hvor indendørs og udendørs by- og indkøbscentre udvikles til at mime, aflaste, udvikle eller erstatte de gamle. *jp*

The modern welfare state takes care of its citizens also when they have time on their hands for themselves. Throughout this period, the library is a center for cultural and social activities, and is concurrently developed toward more openness, aiming for incorporating more functions and activities. Entertainment like theater and music is on the agenda too, and the development from Folkets Hus (People’s House) on Vesterbro in Copenhagen to Aarhus Music Hall tells a story about how also cultural offerings and entertainment becomes a public task.

In the late 1960s, construction of sports facilities gets on rails. These buildings often have a quite simple program, one similar to another, but nevertheless apparently offer an opportunity to create quite expressive architecture. Kildeskovshallen is often emphasized as the most beautiful example, but Lyngby, Nærum, Virum, Birkerød, Ikast and many other provincial towns are not falling behind here.

Alongside this, shopping is growing rapidly. In 1967, *Arkitektur DK* presents a number of new shops and restaurants on Strøget - the central pedestrian street in Copenhagen, including Nørgaard and Deres – the latter highly influenced by Carnaby Street in Swinging London. As soon as 1960, Poul Erik Skriver writes that “shopping today has become an intriguing leisure activity.” This activity is highly systematized in the new town developments, where indoor and outdoor malls are developed to mimic, relieve, develop or replace the old ones. *jp*

KILDESKOVSHALLEN, KAHN & EHRH CLERMANNSEN 1966-72, ARKITEKTUR DK 4, 1970/188 © STYVING

1979

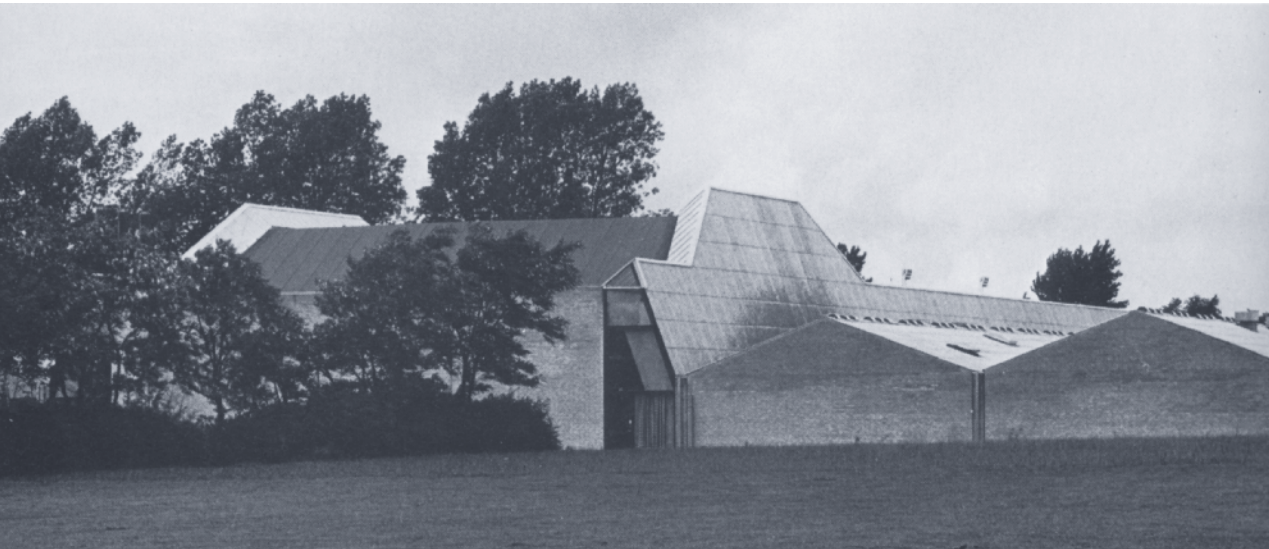
En rapport fra de økonomiske vismænd slår fast, at Danmark er det land i EF, der har den værste kombination af betalingsbalanceunderskud, høj inflation og høj arbejdsløshed. Gælden til udlandet beregnes til at stige med 1 mio. kr. i timen.

An economic report finds that Denmark is the country in the EEC that has the worst combination of balance of payments deficit, high rate of inflation and high unemployment. The foreign debt is expected to rise by DKK 1 million every hour.

1979

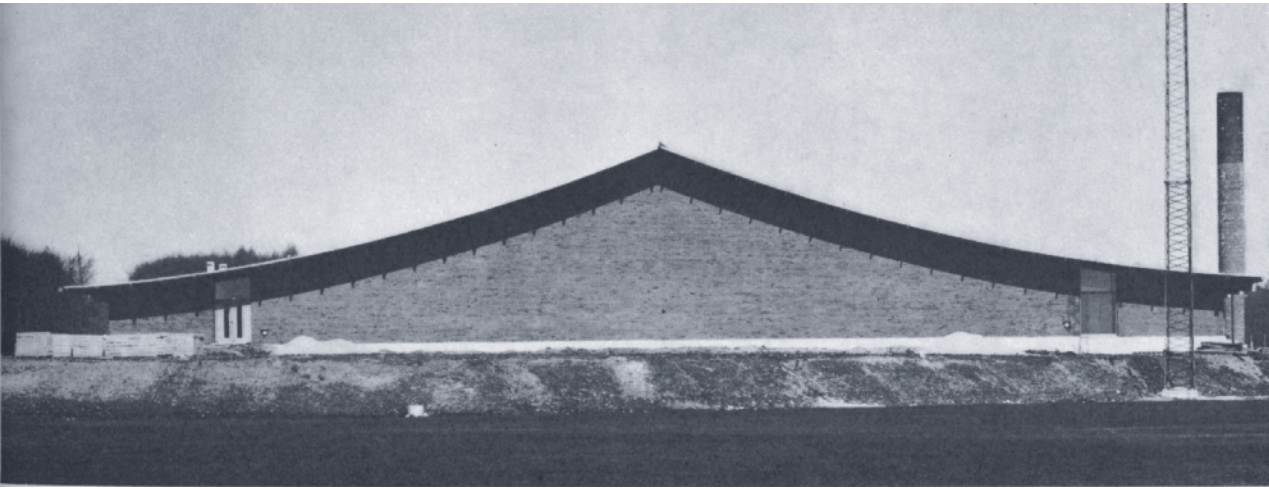
Efter endnu et folketingsvalg fortsætter Anker Jørgensen (S) som statsminister i en regering uden Venstre.

Another government election has come and gone. Anker Jørgensen (S) continues as prime minister of a government, this time formed without the Liberals.

© KROHN & HARTVIG RASMUSSEN

LYNGBY SVØMMEHAL
Krohn & Hartvig Rasmussen (Knud Holscher & Sven Axelsson)
Lundtoftevej 53, Kgs. Lyngby. 7-1978/278

© STRUWING

Akademisk Boldklub, Ib & Jørgen Rasmussen
Skovdiget 1, Bagsværd. 5-1967/216

© K. HELMER-PETERSEN

Virumhallen, Gunnar Jensen & Finn Monies
Geels Plads 40, Virum. 2-1969/72

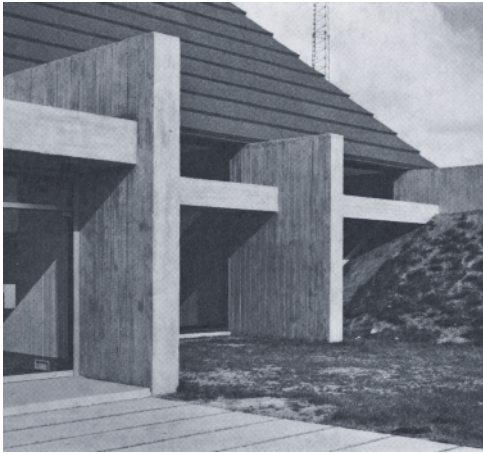

© PAN FOTO

Svømmehal i Birkerød Idrætspark, Gert Edstrand & Poul Erik Thyrring
Bistrupvej 1, Birkerød. 3-1969/105

Rundforbi Stadion, Claus Bremer & Ole Helweg
Egebækvej 118, Nærum. 4-1971/176

© THOMAS PEDERSEN & POUL PEDERSEN

Idrætshal i Ikast, Friis & Moltke
Stadion Allé 4, Ikast. 6-1969/221

1979

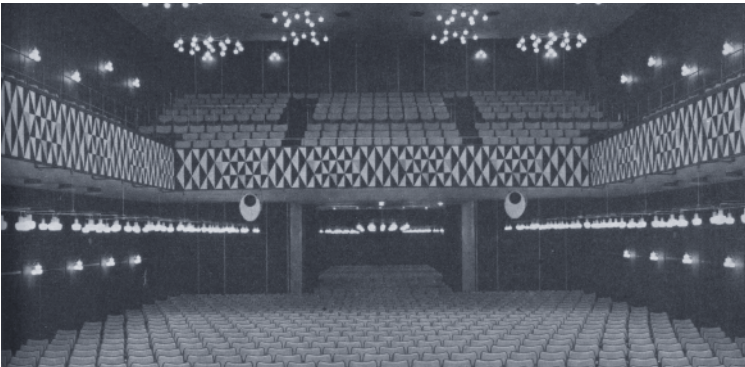
De konservative med Margaret Thatcher i spidsen overtager regeringsmagten i Storbritannien. Thatcher, der i eftertiden bliver husket for den prægnante udtalelse “there is no such thing as society”, sigter konsekvent mod at mindske statens indblanding i økonomien, blandt andet gennem et storstilet privatiseringprogram samt begrænsning af velfærdsstaten.

The Conservatives under Margaret Thatcher wins the general election in the UK. One of the first policies of Thatcher is to reduce government’s excessive interference in economy, launching a large-scale privatization program and reducing the size of the welfare state.

1980

Nationalbanken hæver diskontoen til 13%, og udlåns- og obligationsrenten stiger til 20%.

The national bank raises the minimum lending rate to 13% and the interest on lending and bonds to 20%.

FOLKETS HUS (VEGA)
Vilhelm Lauritzen
Enghavevej 40, København V. 1957/114

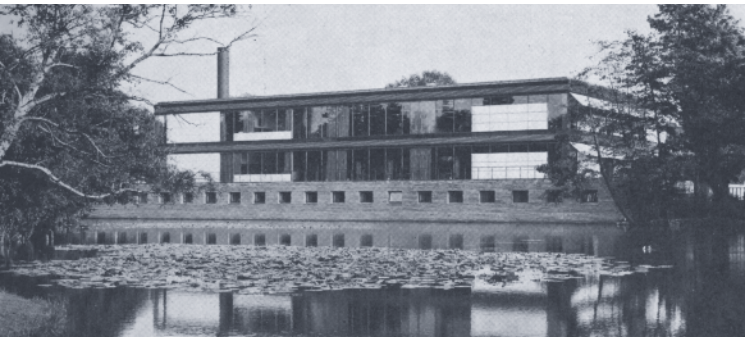
Hovedbibliotek i Holstebro, Dall & Lindhardt
Kirkestræde 11, Holstebro. 8-1981/307

Musikhuset Aarhus, Kjær & Richter
Thomas Jensens Alle 2, Aarhus C. 8-1982/301

Kulturhus i Randers, Flemming Lassen
Stemannsgade 2, Randers. 5-1972/200

Stadsbiblioteket i Lyngby, Tyge Holm & Flemming Grut
Lyngby Hovedgade 28, Kgs. Lyngby. 6-1968/283

Hørsholm Bibliotek, Jørgen Juul Møller & Holger Næsted
Rungstedvej 37, Hørsholm (Hørsholm Skole | School). 1957/53

1981	1981
Olieprisen er steget til det tredobbelte siden 1978, privatforbruget faldet med 4% og erhvervsinvesteringerne med 10% i samme periode. Arbejdsløsheden nærmer sig 300.000, svarende til 10% – af disse er knap 30% under 25 år.	Ronald Reagan indsættes som den 40. amerikanske præsident. Reagan har som sit erklærede mål at afvikle velfærdsstaten. Hans økonomiske politik består i en drastisk beskæring af de sociale udgifter og store skattenedsættelser.

ROSENGÅRDCENTERET
Jørgen Stærmose
Munkersvej/Ørbækvej, Odense. 5-1971/210

© JØRGEN STÆRMOSE

© SVEND BESSING / POUL ERIK SKRIVER

Farum Bytorv, FDB Arkitektkontor
Paltholmvej, Farum. 5-1978/194

© STUWING

Rødovre Centrum, Krohn & Hartvig Rasmussen
4-1967/174

© CHARLIE NIELSEN

Værløse Bymidte, Dall & Lindhardt
8-1981/342

© THOMAS PEDERSEN & POUL PEDERSEN

Gellerup Center, Knud Blach Petersen
Gudrunsvvej, Brabrand. 8-1974/302

© KROHN & HARTVIG RASMUSSEN

Lyngby Storcenter, Krohn & Hartvig Rasmussen
Klampenborgvej, Lyngby. 2-1975/62

1982

Thomas Nielsen går af som LO-formand og udtaler i sin sidste tale, at fagbevægelsen i det 20. århundrede har “sejret ad helvede til”.

Thomas Nielsen retires as chairman of the Danish Confederation of Trade Unions. In a final comment on the crisis of the trade unions, he says, “We have prevailed all the way to hell.”

1982

Poul Schlüter (K) bliver statsminister, da Anker Jørgensen (S) ikke kan nå til enighed med hverken fagbevægelsen eller folketingets øvrige partier om en vej ud af den dybe økonomiske krise.

Poul Schlüter (K) becomes prime minister after Anker Jørgensen (S) is forced to resign because he fails to reach an agreement with the trade unions and the other members of Parliament on a way out of the profound economic crisis.

KOMMENTAR COMMENTARY

JESPER PAGH

Fredning, fornyelse eller bare oprydning? Uanset hvad vi foretrækker, risikerer vi at gå galt i byen, hvis vi blot trækker vore egne arkitektfaglige idiosynkrasier ud i byrummet eller kulturlandskabet, eller hvor vi nu måtte vende vore følsomme arkitektøjne hen, og ikke bevarer opmærksomheden på, at verdens tilstand måles på andet end det aktuelle, globale gennemsnit af arkitektonisk kvalitet.

Når man står en råkold forårsdag ved den tilfrosne kanal på Uglegårdsskolen og indsnuser den beroligende duft af træ og forundres og glædes over, at man i Solrød Strand har kunnet gøre en folkeskole til et så poetisk, smukt og rigt sted, kan man som borger i velfærdssamfundet rammes af “tænk, at de har skabt dette for mig”. “De” i denne sammenhæng er arkitekterne – og det gælder ikke kun Halldor Gunnløgsson og Jørn Nielsen. Ganske vist er alle de byggerier, som vises her i magasinet, blevet til i samarbejde med ingeniører, håndværkere, entreprenører og ikke mindst bygherrer – men uden arkitekter havde der aldrig fandtes et så råt, robust, venligt og imødekommende sted som Odder Rådhus, så afklaret og funktionel en helhed som Toms Fabrikker, så stærk en skulpturel og strukturel sammenhæng som Herlev Hospital og så imødekommende, tæt og hjemligt et kvarter som Albertslund Syd.

Preservation or renewal? Whatever our preference, we invite mistake if we simply extend our own professional architectural idiosyncrasies into the urban space or the cultural landscape or wherever we might direct our sensitive architectural gaze, thus failing to remember that the state of the world is not measured on the current global average level of architectural quality alone.

Standing on a raw spring day by the frozen canal running through Uglegårdsskolen and inhaling the soothing scent of wood, marveling and rejoicing that the town of Solrød Strand has managed to turn a municipal school into such a poetic, beautiful and rich place, as a citizen of the welfare society one might be struck by the thought, “To think that they created this place for me!” In this context, “they” are the architects – and the thought applies not just to Halldor Gunnløgsson and Jørn Nielsen. Although all the projects that are presented in this magazine were created in cooperation with engineers, builders, subcontractors and, not least, clients, without the architects we would never have had such a raw, robust, friendly and welcoming place as Odder Town Hall, as succinct and functional a whole as Toms Fabrikker, as powerful a sculptural and structural complex as Herlev Hospital and as inviting, dense and homely a neighborhood as Albertslund South.

So how can we preserve these achievements for posterity? How can we ensure that they are maintained so that we can continue to go to Odder, Ballerup, Solrød, Herlev, Albertslund and all the other locations around Denmark to enjoy the effort and value that is stacked in brick, cast in concrete and constructed in wooden boards, as visible evidence that we are part of a society that for decades has striven, as a community, to make the dream of the good life come true?

Så hvordan kan vi bevare disse bygninger for eftertiden? Hvordan kan vi sikre, at de bliver stående, så vi kan blive ved med at tage til Odder, til Ballerup, til Solrød, til Herlev, til Albertslund og alle de andre steder i landet, hvor vi kan glæde os over den indsats og værdi, der er stablet i mursten, støbt i beton og banket op i brædder som synlige beviser på, at vi er en del af et samfund, som igennem årtier i fællesskab har arbejdet på at realisere drømmen om det gode liv?

Inden vi springer til den nærliggende konklusion, at vi skal frede for at forhindre fremtidige forandringer, bør vi spørge, hvorfor, hvordan og for hvem disse byggerier skal bevares.

Efter at have konstateret, at de byggerier, der vises i dette magasin, er udtryk for særlig høj arkitektonisk kvalitet, må vi også erkende, at det ikke først og fremmest er dét, der giver dem værdi for velfærdssamfundets borgere. Den arkitektoniske kvalitet er så at sige ind-

Before we jump to the conclusion that we have to list everything to prevent future change we should ask ourselves why, how and for whom these structures should be preserved.

After noting that the architecture that is presented in this magazine reflects a particularly high level of architectural quality, we must also acknowledge that that is not the main reason why they are of value to the citizens of the welfare society. In a sense, the architectural quality is embedded in the buildings. It is the derived effects of the architectural quality that generate value. Unless they happen to be trained architects, most parents showing up on their kid’s first day of school at Uglegårdsskolen probably are not thinking, “Ah, such varied spatial properties, such textural diversity and such a complex yet stringent example of tectonic thinking in practice.” They are more likely to focus on whether the place feels pleasant, and that may have more to do with something as fleeting and intangible as atmosphere.

Odder Town Hall has done fine without a preservation plan. It takes more than a few light-weight dividing walls and some cheap office furniture to knock over a building of this caliber. The same is true of Uglegårdsskolen – here, the overall whole survives, although one

lejret i byggerierne. Det er den arkitektoniske kvalitets afledte effekter, der skaber værdien. Der er næppe mange ikke-arkitektuddannede forældre, som møder op til deres børns første skoledag på Uglegårdsskolen og tænker “oh, hvilken varieret rumlighed, stofflig rigdom og komplekst, men dog alligevel afklaret eksempel på tektonisk tænkning i praksis”. Snarere er de opmærksomme på, om det er et rart sted at være, og det er måske i langt højere grad et spørgsmål om noget så uhåndgribeligt som atmosfære.

Odder Rådhus har klaret sig ganske glimrende uden en bevaringsplan. Der skal mere end et par lette skillevægge og nogle billige kontormøbler til at vælte et hus som det. Det samme gælder Uglegårdsskolen – her ødelægges helheden ikke, selvom den ene ende af skolen for tiden er en byggeplads. Toms Fabrikker er fra begyndelsen skabt med et blik for, hvad robusthed også kan betyde, og fungerer efter mere end 50 år stadig, som de var tænkt. Sværere har det været for Herlev Hospital (og i øvrigt for stort set alle de hospitaler, der har været omtalt i *Arkitektur DK*). Tidernes skiftende idealer for medicinsk behandling har ofte vist sig at være uforenelige med selv gennemtænkte og strukturelt konciperede byggerier som Bornebusch, Brüel og Selchau smukke hospital. Og hvor meget godt, man end kan sige om Albertslund Syd, er det ikke til at komme uden om, at det er et byggeri, som har haft svært ved at stå ude i snart 50 år.

Det er heller ikke til at komme uden om, at stort set alle de byggerier, vi dagligt hører omtalt i pressen; hvor nogen er blevet skudt, nogen har handlet enorme mængder narkotika, eller nogen har sat ild til noget – Gellerup-, Vejleå- eller Værebroparken, Farum Midtpunkt, Askerød – har det tilfældes, at de på opførelsestidspunktet alle er blevet omtalt som state-of-the-art boligbyggeri med særlige arkitektoniske kvaliteter. Men det var altså ikke nok.

At store, modige forsøg på at imødekomme samfundets udfordringer igennem arkitekturen har haft kort holdbarhed eller med tiden har vist sig at være mislykkede (hvad enten det er af byggetekniske, sociale eller planlægningsmæssige årsager), skal imidlertid ikke afholde os fra at blive ved med at prøve. Det afgørende må være til enhver tid at forsøge at imødekomme de udfordringer, vi står over for, med de midler, vi har til rådighed, og som kan bidrage til at skabe langsigtede, holdbare løsninger. Men det gør det umådeligt svært at være dommer over, hvorfor, hvordan og med hvilket formål dette eller hint skal bevares for eftertiden.

Det var ikke tydeligt i tiden, som Poul Erik Skriver gør opmærksom på i interviewet på s. 32-37, hvad det var for en udvikling, der var i gang i årene efter anden verdenskrig. Når man, som Arne Gaardmand gør i sin byplanhistorie, ser tilbage mange år efter, kan man imidlertid ofte se nogle fellestræk, som kan trækkes frem og tydeliggøres. Det er dog ikke det samme som, at de spor fandtes direkte i tiden, eller at vi i dag kan lægge spor ud, som sikrer en særlig udvikling. Ligesom i 1957 og i 1982 er den måde, vi i dag betragter tingene på, betinget af den historiske kontekst, vi indgår i, og de værker, der er udvalgt i dette magasin, skal også ses i det lys. For ti år siden havde det været nogle andre – og ligeså om ti år. Så hvorfor skal det lige være nu, vi lader billedet stå?

Diskussionen om bevaring af velfærdssamfundets arkitektur og den videre udvikling af den er to sider af samme sag. Det handler om, hvor vigtigt det, arkitekturen gør, er for samfundet, og det handler om et ydmygt forhold til, hvilken rolle arkitekturen i sig selv – for andre end arkitekter – spiller i samfundet.

end of the school is currently a construction site. From the outset, Toms Fabrikker expressed a sense of robustness, and after more than 50 years, the factory buildings still function as intended. Time has taken a harder toll on Herlev Hospital (and, indeed, virtually all the hospitals that have been featured in *Arkitektur DK*). Varying concepts of healthcare have often proved incompatible with even structurally conceived projects such as Bornebusch, Brüel and Selchau’s beautiful hospital. And the many good qualities of Albertslund South notwithstanding, there is no disputing that after almost 50 years, the buildings have not weathered well.

There is also no denying the fact that virtually all the housing developments that are mentioned in the newspapers almost daily – as the site of shootings, drug-dealing or arson: Gellerupparken, Vejleåparken, Værebroparken, Farum Midtpunkt, Askerød – were all celebrated as exceptional, state-of-the-art residential architecture when they were built. As it turns out, that was not enough.

That grand and daring attempts at addressing social challenges through architecture have either failed or proven short-lived (with regard to construction methods, social consequences or planning) should not, however, keep us from trying. At any given time, the key must be to address the challenges we face with the means available to us in an effort to achieve long-term viable solutions.

As Poul Erik Skriver points out in his interview on pp. 32-37, the nature of the development that began just after World War 2 was not clear at the time. Looking back now, however, so many years later, as Arne Gaardmand does it in his historical review of urban planning, certain common features might emerge, which can be highlighted and examined. That is not to say that those lines were present at the time, or that we can necessarily initiate lines of development today that will ensure a particular future

outcome. As in 1957 and 1982, our perspective is conditioned by our particular historical context. The debate about the preservation versus the ongoing development of the architecture of the welfare society brings out two sides of the same issue, which above all requires a humble approach to the role that architecture plays in society – to other people besides architects.

10987654321START!

21st showcases, analyzes and discusses how people around the world design the conditions for a good life and the common good.

21st is a magazine, a website, lectures and symposiums and a radio station.

21st connects knowledge and action globally and we launch it in the Fall of 2013.

Sign up to our mailing list to be the first to learn more and receive a free online copy of the first issue of the printed magazine.

www.21stmagazine.com is an initiative by
The Danish Architectural Press

ARKITEKTENS
FORLAG THE DANISH ARCHITECTURAL PRESS